

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**YENİ TOPLUMSAL HAREKETLERİN KAVRAMSAL
VE TARİHSEL ÇERÇEVEDE OKUNMASI**

İLKNUR OĞURTANI YILDIRIM

EYLÜL 2020

ÖZET

YENİ TOPLUMSAL HAREKETLERİN KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVDE OKUNMASI

OĞURTANI YILDIRIM, İlknur
Yüksek Lisans Tezi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Cemile Akça ATAÇ
Eylül 2020, 122 sayfa

Bu çalışmada, 1960 sonrasında meydana gelen ve ‘Yeni Toplumsal Hareketler’ başlığı altında ele alınan toplumsal hareketlerin 1999 Seattle Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) İşgalleri ile farklı bir yöne doğru kırılmaya başlayarak 2008 Küresel Ekonomik Krizi’nde amaçları, mobilizasyon biçimleri, örgütlenmeleri, etkileşim taktikleri ve sonuçları bakımından nihai farklılaşma gösterdiği ortaya konulacaktır. 2008 Küresel Ekonomik Krizi önceki hareketler, toplumun farklı kesimlerinin uğradığı ekonomik yoksulluğa, haksızlığa, adaletsizliğe ve sivil hakların ihlaline karşı tepkiler olarak gelişen hareketler olarak ele alınırken 2008 Küresel Ekonomik Krizi ile başlayıp halen devam eden toplumsal hareketler ise hükümetlerin oluşturdukları siyasi ve ekonomik baskılar sonucunda sistem karşıtı hareketler olarak incelenecektir. Bu inceleme yapılırken hareketler arasındaki belirgin farklılaşmalara ve aktivistlerin kendilerine özgü stratejilerinin dayanağı olan iletişim ağlarına ve sosyal medyaya vurgu yapılacaktır. Farklılaşmalar ve iletişim ağlarının yanı sıra, küreselleşmenin mağdurları tarafından küresel neoliberalizm karşıtı verilen tepkiler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bütün bu ayrımlar detaylı bir biçimde ele alınırken, Fransız düşünür Alain Badiou’nun olaylara bakış açısı, toplumsal hareketlere yaklaşımı bu araştırmada merkezi teşkil edecektir. Badiou’nun toplumsal hareket anlayışı, bu çalışmada toplumsal hareketlere veya ayaklanmalara daha geniş siyasal ve ekonomik açıdan bakmamıza fırsat sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hareketler, İletişim Ağları, Tarihsel Uyanış, Tarihsel İsyân, Neoliberalizm, Alain Badiou.

GCDS

ABSTRACT

ANALYSIS OF NEW SOCIAL MOVEMENTS FROM THE CONCEPTUAL AND HISTORICITY STAND POINTS

OĞURTANI YILDIRIM, İlknur

Master Thesis

Graduate School of Social Sciences and Political Sciences And International
Relations Department

Advisor: Doç. Dr. Cemile Akça ATAÇ
September 2020, 122 page

This paper sets forth that social movements, which took place after 1960s and fall in the category of the new social movement paradigm, begun to tilt towards a new direction in 1999 Seattle WTO protests with regard to their objectives, mobilization methods, organization, interaction tactics as well as outcomes and they differentiated greatly from their precedents, ultimately taking a new form after the financial crisis of 2007–2008. While this study examines social movements before the financial crisis of 2007–2008 as a series of reactions by people of different backgrounds to poverty, inequality, injustice and violation of civil rights, it considers social movements which started with the financial crisis of 2007–2008 and continue to date, as anti-government backlashes against systems as a result of government’s politic and economic pressures. This paper puts great emphasis on the clear differentiation among movements, networks laying foundation for protestors’ unique strategies and social media interactions. In addition to the differentiation between movements and networks, this study also looks into reactions by the victims of globalization to neoliberalization. While explicitly analyzing the differences mentioned afore, French Philosopher Alain Badiou’s perspective and attitude on social movements constitute the cornerstone of this work. Badiou’s understanding of social movements provides

us an opportunity to understand social movements/uprisings with a broader politic and economic perspective.

Keywords: Social Movements, Network, History of Rebirth, Historical Riot, Neoliberalism, Alain Badiou.

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecimde bana desteklerini esirgemeyen tez hocam Do. Dr. Cemile Aka ATA'a, idol olarak aldığım sevgili babam Prof. Dr. Ömer Tarık OĞURTANI ve kıymetli eőim Kutayhan YILDIRIM'a teőekkürü bir bor bilirim.

İÇİNDEKİLER

İNİTİHAL BULUNMADIĞINA İLİŞKİN SAYFA.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİLLERİN LİSESİ	ix

BÖLÜMLER

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM I

TOPLUMSAL HAREKETLERİN KURAMSAL İNCELENMESİ.....	7
1.1. Kalabalık Toplumlar Teorisi.....	9
1.2. Kolektif Davranış Teorisi.....	10
1.3. Kaynakların Mobilizasyon Teorisi.....	13
1.4. İnternet Çağında Toplumsal Mobilizasyon Teorisi.....	15

BÖLÜM II

TOPLUMSAL HAREKETLERİN DÖNEMSEL İNCELENMESİ.....	18
2.1. Kültürel Ve Savaş Karşıtı Hareketler.....	19
2.1.1. Martin Luther King ve İnsan Hakları Hareketleri.....	19
2.1.2. Vietnam ve Savaş Karşıtı Öğrenci Hareketleri.....	19
2.1.3. İkinci Dalga Kadın (Feminist) Hareketleri.....	27
2.2. Küreselleşme Etkisindeki Hareketler.....	29
2.2.1. Seattle DTÖ (WTO) İşgalleri.....	31
2.2.2. Çevre Hassasiyeti Hareketler.....	32
2.2.3. LGBTI Hakları Savunma Hareketleri.....	36
2.2.4. Devletin Otoritesini Sınırlandırma Hareketleri.....	38
2.3. 2008-Günümüz Küreselleşme Ve Neoliberalizm Karşıtı Hareketler....	40
2.3.1. 2008-Küresel Finans Krizi.....	41
2.3.2. Arap Baharı ve Arap İsyanları.....	44
2.3.3. Wall Street İşgal Hareketleri.....	45
2.3.4. Neoliberalizm Paradigması Üzerinden Sarı Yelekliler.....	47

2.3.5. İspanya’da Toplumsal Hareketler: <i>Indignados</i> 15M.....	52
2.3.5.1. Küreselleşme Tehditleri.....	53
2.3.5.2. İspanya’da Toplumsal Durum.....	54
2.3.5.3. Yeni Partiler ve Toplumsal Hareketler.....	55
2.3.5.4. Barınma Hakkı Hareketleri.....	56
2.3.6. Latin Amerika’da Toplumsal Hareketler ve Bolivya.....	58
2.3.6.1. Küresel Tehditler.....	59
2.3.6.2. Küreselleşmenin Getirdiği Fırsatlar.....	61
2.3.6.3. 2008 Sonrası Toplumsal Hareketler.....	61
2.3.6.4. Kırsal/Yerli Gruplar.....	62
2.3.6.5. Latin Amerika’da Protestolar.....	63
2.3.6.6. Kaynakların Hareketlilik Sorunları.....	65
BÖLÜM III	
ALAIN BADIOU VE TOPLUMSAL HAREKETLER.....	66
3.1. Doğrudan Ayaklanmalar.....	67
3.2. Gizli/Belirsiz Ayaklanmalar.....	70
3.3.Tarihsel Ayaklanmalar.....	71
3.4. Batı Dünyasındaki Ayaklanmalar.....	74
3.5. Ayaklanma, Olay Ve Gerçek.....	76
3.6. Olay Ve Politik Örgütlenme.....	79
3.7. Devlet Ve Politika: Kimlik Ve Türsellik.....	81
BÖLÜM IV	
ALAIN BADIOU VE ARAP BAHARI AYAKLANMALARI.....	85
4.1. Badiou Bağlamında Krizler Ve İsyanlar.....	86
4.2. Tunus Ve Mısır Ayaklanmaları.....	88
BÖLÜM V	
ALAIN BADIOU VE SARI YELEKLİLER AYAKLANMASI.....	93
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	110
EKLER	
EK 1: ÖZGEÇMİŞ.....	122

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1960'lı yıllardan başlayan ve 2008 Küresel Ekonomik Kriz sürecine kadar olan toplumsal hareketler ile 2008 sonrasındaki toplumsal hareketler arasındaki farkları ve benzerlikleri kuramsal ve tarihsel çerçevede ortak bir zemine oturtabilmek amacıyla analiz etmektir. İçerikleri siyasal, sosyal ve ekonomik açılardan incelendiğinde 2008 öncesi ve sonrası hareketlerin sebep, sonuç ve karakter bakımından büyük farklılıklar gösteren toplumsal hareketler olduğu görülmüştür. Birinci bölümde 2008 ekonomik krizinden önce oluşan ve mevcut statükoya karşı yasal değişiklik talep eden tepkiler şeklinde gelişmiş olan, temelde insan haklarını ve ifade özgürlüğünü savunan, savaş karşıtı toplumsal hareketler incelenecektir. İkinci bölümde ise etkilerini dünyanın her tarafından hissettiren, küresel finans sisteminin çöküşünü simgeleyen 2008 ekonomik krizi ve sonrası süreçte ortaya çıkan toplumsal hareketlerin oluşumu ve gelişimi Alain Badiou'nun bakış açısından tarihsel bir perspektif içerisinde, sebep ve sonuç bağlamında ele alınacaktır. 2008 öncesi toplumsal hareketler mevcut sistemden yeni yasa talepleri çerçevesinde ortaya çıkmışken, 2008 sonrası toplumsal hareketler ise mevcut sistemlerin yıkılması ve buna bağlı olarak küresel ve yerel boyutta refah ve kaynaklara adil erişim sağlayan yeni bir sistemin kurulmasını talep etmeleri bu çalışmanın temel argümanlarından biri olacaktır.¹

Bu çalışmada, toplumsal hareketleri doğuran sebepler, savaş karşıtı ve kültürel anlamda mevcut statüye karşı isyan şeklindeki olaylar bağlamında ele alınacaktır. Buna ilaveten, toplumsal hareketlere daha geniş bir bakış açısı ile

¹ David Harvey, "Yeni Emperyalizm: Mülksüzleşme Yoluyla Birikim," çev. E. M. Dinçer, *Praksis* 1, no.1, (2011): 23-48.; Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, çev. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012),1-5.; Zygmunt Bauman and Carlo Bordoni, *Kriz Hali ve Devlet*, çev. Yavuz Alogan (İstanbul. İthâki Yayınları,2018),150-53.

bakılacak ve olayların gelişimini etkileyen sosyo-ekonomik uygulamalar zamansal ve mekânsal boyutlar çerçevesinde de incelenecektir. Bu noktada, Alain Badiou ve David Harvey'in gözlemlendiği sebep sonuç nedenselliği bağlamındaki neoliberalizm ve tarihsel ayaklanma paradigmaları öncelikli olarak esas alınacaktır. Neoliberalizm etkisiyle küresel ölçekte yaygınlaşan ekonomik ve politik uygulamaların sonucu olarak ortaya çıkan gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk, toplumun dar gelirli kesimlerinde maddi ve manevi kayıplara neden olmuştur. Bunun devamında, küresel sermaye sahiplerine karşı duyulan nefret ve öfkenin de etkisiyle ortaya çıkan dar gelirli grupların hareketleri bu çalışma için önem taşımaktadır. Alain Badiou, bu toplumsal hareketleri objektif bir biçimde ele almaya çalışmıştır. Badiou, Arap Baharı ve Sarı Yelekliler konulu makalelerinde nefret ve öfkenin sonucu olarak ortaya çıkan hareketleri derinlemesine yorumlamıştır. Badiou, bu durumun sebebinin acımasız ve yıkıcı küreselleşmiş neoliberalizm uygulamalarının olduğunu ifade etmiştir. Bu kalkışmaları açıklamak için de Elitist ve Marksist teoriden karşılaştırmalı olarak faydalanmıştır.²

1960'tan 2008'e kadar olan toplumsal hareketler ile 2008'den 2020'ye kadar olan toplumsal hareketler karşılaştırıldığında ortak noktalarından ziyade daha çok farklılaşan yönlerinin bulunduğu gözlemlenmiştir. İlk olarak benzer noktalarına bakıldığında –1968 Öğrenci İsyancıları, Seattle İşgalleri (1999), 2008- Ekonomik Krizi, Wall Street İsyancıları (2011) ve Madrid Street İşgali (2012)- bu hareketlerin her birinin ortak yönünün katılımcıların ve örgütleyicilerin büyük çoğunluğunun özellikle başlarda (1968) tamamen öğrencilerden oluşmuş olmasıdır. Bu hareketlerin öğrencilerden oluşmasının başlıca sebebi öğrencilerin liberal demokrasinin, pazar ekonomisinin ve insan haklarının siyasal ve sosyal hayatı nasıl şekillendirdiğini kavramış olmalarına dayanmaktadır. Bu katılım ilerideki yıllarda (2008 ve sonrası) neoliberal küreselleşme uygulamalarının da etkisiyle toplumda farklı birçok katmana yayılmıştır. 1999'daki Seattle İşgalleri yeni toplumsal hareketlerde bir farklılaşmanın ayak sesleri gibi görülse de o dönemdeki iletişim teknolojisinin seviyesi, örgütlenmenin türü tam bir farklılaşmaya yol açamamıştır. Bu olay farklılaşmaya yönelik bir geçiş niteliği taşıyan karma bir örnek olarak

² David Harvey, "Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm," çev. E. Çığ ve Ü. Çığ, *Atılım Sosyal Bilimler dergisi* 2, no.2 (2012): 67-88.; Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: MonoKL Yayınları, 2017).

önümüze çıkmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerdeki asıl farklılaşma 2008 yılında dünya çapında etkiye sebep olan ekonomik kriz sonrasında gerçekleşmiştir. Bu noktadan sonraki toplumsal hareketlerin içeriği ve oluşumu bakımından farklı olduğu görülmüştür. Bu krizden sonraki toplumsal hareketleri 2008 öncesi hareketlerden ayıran birçok farklılık bulunmaktadır. 2008 sonrası toplumsal hareketler liderleri olmayan bir heterojen kitlelerden oluşmaktadır. 2008 önceki toplumsal hareketler ise hiyerarşik bir yapıya sahip olup genelde önde gelen bir lider öncülüğündeki kitle tarafından gerçekleştirilmiştir. Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve bu gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkan sosyal medya araçlarının (Twitter ve Facebook) kısa sürede büyük kitleleri harekete geçirme gücü, 2008 sonraki toplumsal hareketleri daha önceki yeni toplumsal hareketlerden farklılaştıran unsurlardan bir diğeridir. Son olarak da 2008 ekonomik krizi küresel çapta bir finansal çöküşü ve onun sonucu olarak sosyal ve ekonomik yıkımı beraberinde getirmiştir. Krizin yarattığı olumsuz sonuçlara başa gelen yöneticilerin izlemiş oldukları politikalar da eklenince dünya çapında, toplumlarda birçok rahatsızlıklar oluşmuştur. 2008 öncesinde daha çok savaş karşıtlığına, insan hak ve özgürlüklerine, çevresel kirlenmeye yönelik yasa yapımı taleplerinde bulunan kitlelerin istekleri 2008 sonrasında daha çok sistem karşıtı hareketlere dönüşmüştür. Bu dönüşüm yeni toplumsal hareketlerin kendi içerisinde farklı bir yöne evirildiğini göstermektedir. Bu farklılaşmayı incelerken Alain Badiou'nun Tarihsel Uyanış (*Le Réveil de l'Histoire*) olarak tanımladığı yeni komünizm kavramından yararlanılacaktır. Bunun yanı sıra 2008 önceki hareketler için Paris, Londra, Berlin ve Roma gibi şehirlerde meydana gelen toplumsal hareketler (1960-1990) ve 68 öğrenci isyanları Herbert Markus'un ileri sürdüğü yeni-Marksist ideoloji içinde de değerlendirilecektir. 2008-sonrası toplumsal hareketler ise, eski toplumsal hareketlerin Marksist öznelinin küresel sermayenin hizmetine girmiş olmasını eleştiren David Harvey'in Neoliberalizm ile Alan Badiou'nun Doğrudan Ayaklanma ve Tarihsel Uyanış perspektifinden ele alınacaktır.³

³ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: MonoKL Yayınları, 2017), 2-25.;Almanya'da Rudi Dutchke, Fransa'da Dany Cohn-Bebdit ve ABD' de Jack Weinberg 1968 ayaklanmasının başlamasında liderlik eden kişilerdir. Bu hareket, Fransa'da ve her yerde burjuva kültürünü tamamen ortadan kaldırmaya yönelik, kültürel-sosyal içerikli bir isyan (*riot*) olup, arkasında bıraktıkları hiç '*nothing happened*' bakımdan Marksist aydınları hayal kırıklığına uğratmıştır. <https://www.britannica.com/event/events-of-May-1968>; .

Alain Badiou bağlamında 2008 sonrası toplumsal hareketlerde aranan en önemli özelliklerden biri ‘varolmayanlar’ olarak ifade edilen halk kitlelerinin meydanları doldurmasıdır. Badiou’nun ifadesiyle ‘Tarihsel Uyanış’ şeklinde meydanları doldurup işte biz de varız diye sloganlar atan halk kitleleri, varolan sosyal, ekonomik ve politik sistemleri kökten değiştirmek için hareketlenmişlerdir. Halk kitleleri, küreselleşmiş kapitalizmi ve devlet güdümündeki sosyalizmi reddederek yeni bir sistemi (Yeni Komünizm) hayata geçirmeyi amaçlamaktadırlar. Bu yeni komünizm fikrinin eski komünizm fikrine göre en önemli farklılığı her alanda olmazsa olmazı olan özgürlüklerin yanında paylaşımcı mutlak eşitliği de (*emancipation*) öne çıkarmış olmasıdır.⁴

Alain Badiou, Yeni Komünizm Fikrini kuramlaştırırken iki temel ilke üzerine yoğunlaşmıştır: 1) Radikal bir eşitlik siyaseti anlamına gelen ve köklerini Rousseau’nun eşitlikçi ilkelerinden yani Fransız devrim ideallerinden alan “özgürleşme siyaseti.” 2) Proletarya diktatörlüğünün reddi. Badiou’nun bu fikri bilimsel bir kavram olarak sosyal sınıfların varlığının reddine karşılık gelmektedir. Bu tezler üzerine fikrini temellendiren Badiou, gerçek radikal bir devrimin tamamen öngörülmez bir “olay” veya “şans eseri ortaya çıkmış bir durum” olduğunu ileri sürmüştür. Badiou partisiz siyasal sistemi içeren Yeni Komünizm Fikri çerçevesinde, örgütlenme unsurunun nasıl şekil alacağı konusunda sorunlar yaşamıştır. Kuramlaştırdığı siyasal yapı çerçevesinde çözmeye çalıştığı bu sorun herhangi bir mekan ve zaman diliminde oluşabilecek herhangi bir problem karşısında sistemin gerekli pozitif davranışı nasıl sağlayacağı ve problemin nasıl çözüme kavuşabileceği sorudur. “Çözülmesi gereken bir sorun karşısında sorunla alakalı birkaç kimse kendiliğinden bir araya gelerek toplanır, örgütlenir ve problem çözüme ulaştıktan sonra dağılırlar.” Bu durum kurgulanan sistemin *autonomous* (özerk) olduğunu işaret eder. Bu post modern toplumda bireysel ağlar sisteminin (*network*) ve gelişi güzel (*random*) yer değiştiren anonim (*anonymous*) liderliğin mevcut olduğunu ifade etmektedir.⁵

Alain Badiou bir ayaklanmanın veya kendi tabiriyle var olmayanın varoluşa geçişinin üç ayrı süreçten geçtiğini iddia etmektedir. Bunları “yoğunlaşma”,

⁴ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: MonoKL Yayınları, 2017),94-102.

⁵ Raymond Lotta ve Nayi Duniya, *Alain Badiou Eleştirisi, Burjuva Dünyasına Hapsolmuş Bir Komünizm*, çev. Selen Göbelez ve Barış Şannan (İstanbul: Patka Kitap, 2014), 8-16.

“kaynaşma/büzüşme” ve “yerleşme” olarak üç ayrı kategoride incelemiştir. Tarihi Uyanış bu her üç aşamadan geçer, fakat bu geçişin tamamlanması hiçbir şekilde bu olayın başarı ile sonuçlandığına işaret etmez. Badiou, bu durumun en belirgin örneği Mısır’da 2011 yılında oluşan ve Arap Baharı diye adlandırılan halk ayaklanmalarını göstermiştir. Farklı sosyal sınıftan insanlar Kahire ve çevresindeki yerleşkelerden Mübarek’i protesto etmek için akın akın Tahir Meydanı’na doğru gelmişlerdir. Badiou ’ya göre sayıların gittikçe artmasıyla “yoğunlaşma” oluşmuş ve sonrasında protestocular birbirleriyle aynı sloganlar üzerinden temasa geçerek “kaynaşma/büzüşme” durumuna dönüşmüşlerdir. Badiou’nun bakış açısına göre işin en önemli aşaması bu toparlanmanın, zamanın sadece belirli bir diliminde oluşması değil yayılarak süreklilik kazanması ve sonunda sabit bir mekana yani Tahir Meydanı’na “yerleşmesidir”. Mısır isyanlarında Alain Badiou’nun “Tarihi Uyanış” hareketi için öngördüğü her üç aşama başarı ile sonuçlanarak Mübarek ve hükümeti iktidardan düşmüştür. Fakat muhalefetin boykot ettiği sandık seçimlerini ayaklanmayı yapan halk değil, Müslüman Kardeşler kazanmıştır. Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi 15 ve 22 Aralık 2012’ de muhalefetin bütün protestolarına rağmen yapılan referandumla kabul ettirdiği Anayasanın ikinci maddesi ile “Devletin Dini İslam, Dili Arapçadır. İslami Kurallar Hukukun ana ilkesidir,” şeriata dayalı teokratik bir devlet yapısını kurgulamayı başarmıştır.⁶ Bu oluşum sürdürülememiş askeri bir darbe ile yıkılarak yerine General Sisi’nin başkanlığında totaliter bir hükümet kurulmuştur. Alain Badiou’nun arzuladığı biçimde ne bir Tarihi Uyanış gerçekleşmiş nede Lenin’inin devrim (*revolution*) diye nitelendirdiği şekilde bir toplumsal hareket oluşmuştur, sadece ortaya yozlaşmış bir diktatörlük çıkmıştır.⁷

Badiou, Mısır tarihi ayaklanmasını sebep ve sonuç ilişkileri bağlamında analiz ederken, halkların topyekûn katıldığı bu isyan hareketinin başarısızlığı hakkında yorumlarda bulunmuştur. Badiou’ya göre “Defol Mübarek” diye

⁶ Muhabbet Mursi’nin hazırlattığı ve 22 Aralık 2012 yapılan referandum ile kabul edilen Yeni Anayasa’ ya göre Şeriat ilkeleri temel yasama kaynağı olup, cinsiyet temelli ayrımcılıkları engelleyecek açık bir hüküm içermemektedir. İfade ve inanç özgürlüğü Bahai gibi azınlık gruplara tanınmamaktadır.<http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/soru-cevap-misir-anayasa-referandumu>;<https://haber.sol.org.tr/dunyadan/seriat-anayasasinda-neler-var-haberi-63527>

⁷ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: MonoKL Yayınları, 2017),61-7.;Raymond Lotta ve Nayi Duniya, *Alain Badiou Eleştirisi, Burjuva Dünyasına Hapsolmuş Bir Komünizm*, çev. Selen Göbelez ve Barış Şannan (İstanbul: Patka Kitap, 2014), 8-16.

sloganlar atan halk ayaklanmadan önce hiçbir biçimde örgütlenmemiştir. Doğaçlama olarak başlattıkları isyanın başarı ile sona ermesinden sonra ise ortaya çıkacak durumda yıktıkları sistemin yerine kurgulayacakları siyasal yapılanma hakkında ellerinde hiçbir yol haritası bulunmamaktadır. Diğer taraftan Müslüman kardeşler iyi örgütlenmiş bir teşkilat olarak ayaklanmaya katıldıklarından sonra yapılan seçimlerde başarı şansını yakalamış ve kendi ideolojilerini daha güçlü bir biçimde uygulamaya çalışmışlardır. Bu durum fazla devam edememiştir ve iyi örgütlenmiş olan askeri cunta Müslüman Kardeşler kuruluşunun meşru hükümetini ortadan kaldırmıştır. Sisi önderliğindeki askeri cunta, teşkilatı terörist olarak ilan ederek örgüt üyelerinin büyük bir kısmını idam cezası ile yargılamıştır.

Yukarıda belirttiğimiz hususlar bizlere iyi örgütlenmemiş, ellerinde ileriye dönük yol haritası bulunmayan toplumsal hareketlerde başarıya ulaşılması durumunda bile özgürlükçü ve eşitlikçi siyasal bir yapıya kavuşmak yerine tam aksine totaliter diktatörlük yapılanması ile karşılaşmanın olası olduğunu göstermiştir. Örnek olarak; 1871’de Paris Komünü’nün başına gelenleri iyi bilen Lenin, Bolşevik ayaklanmasını başlatmadan önce bir yıl boyunca, binlerce işçinin katledilmesine sebep olan bu olayı en ince detaylarına kadar incelemiş ve yapacağı ‘Tarihi Ayaklanma’ nın yol haritasını belirleyerek 1971 Rus Sosyalist Devrimi’ni başlatmıştır.⁸

Alain Badiou, son iki seneden beri Paris’te devam eden Macron karşıtı Sarı Yelekliler (2018-19) protestolarından da gerek örgütlenme biçiminden ve gerekse de hükümetten ileri sürdükleri taleplerin sıklığından şikayet etmektedir. İleride detaylı bir şekilde ele alacağımız Sarı Yelekliler Hareketi (*Le mouvement des gilets jaunes*) her ne kadar taşıtlarda kullanılan akaryakıttan alınan vergilerin artırılması (karbon çevre kirlenme vergisi) ve büyük sermayelerden alınan varlık vergisinin azaltılmasındaki haksızlığa karşı çıksa da küreselleşen neoliberal sosyo-ekonomik sistemin pratikteki yıkıcı uygulamalarından doğan ve halkın çok büyük çoğunluğunu (%80) ilgilendirilen yoksulluğa karşıdır, mevcut siyasal sistem kökünden değiştirecek bir kalkışma hareketi veya Badiou’nun tanımıyla bir “Tarihi Uyanış” değildir.

⁸ Raymond Lotta ve Nayi Duniya, Alain Badiou Eleştirisi, *Burjuva Dünyasına Hapsolmuş Bir Komünizm*, çev. Selen Göbelez ve Barış Şannan (İstanbul: Patka Kitap, 2014), 8-16.

BÖLÜM I

TOPLUMSAL HAREKETLERİN KURAMSAL İNCELENMESİ

2000’li yıllarda toplumsal hareketler ve kolektif davranışlar hakkında teorik ve ampirik temelde çok sayıda yayın ortaya çıkmıştır. Toplumsal hareketler üzerine sosyoloji, siyasal bilimler, tarih, ekonomi ve iletişim bilimleri gibi değişik disiplinlerde önemli araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Her toplumsal hareket ve protestonun nedenleri ile sosyo-ekonomik krizler arasında güçlü bir sebep sonuç ilişkisi vardır. Bu ilişki zaman ve mekandan bağımsız olarak var olmaktadır. Bu organik ilişkiyi, tarihi bir perspektif içerisinde ve sosyo-psikolojik bağlamda derinlemesine inceleyen *Kriz Hali ve Devlet* adlı yapıtta, Zygmunt Bauman ve Carlo Bordoni, karşılaşılan ekonomik ve sosyal krizlerin hükümetlerin vermesi gereken cevabı vermemelerinden dolayı derin ve kalıcı olduğunu iddia etmişlerdir. ⁹Son 60 yıl içinde ortaya çıkan (1960-2020) toplumsal hareketler üzerinde yapılan teorik alandaki çalışmalarda, paradigma tik bir sapmanın olup olmadığının değerlendirilmesinin tam anlamı ile yapıldığını da söylemek mümkün değildir. Bu noktadan hareket ederek mevcut teorilerinden pratikte gözlemediğimiz toplumsal olayları (1999-Seattle İşgalleri, 2008-Global Finans Krizi, 2011-Wall Street İsyancıları, 2011-Arap Baharı, 2018-Sarı Yelekliler vs) sebep-sonuç bağlamında açıklayabilecek olanları tespit edilerek burada sunulacaktır. ¹⁰

⁹ Zygmunt Bauman ve Carlo Bordoni, *Kriz Hali ve Devlet*, çev. Yavuz Alogan (İstanbul: İthâki Yayınları, 2018),10-25.

¹⁰ Doğan Çetinkaya, “Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler,” in *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, ed. Doğan Çetinkaya (İstanbul, İletişim Yayınları,2015),25-75.; Charles Tilly, “Toplumsal Hareketler Yirminci Yüzyılda Giriyor,” in *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, ed. Doğan Çetinkaya(İstanbul, İletişim Yayınları, 2015),153-199.; A. Morris and Cedric Herring, “Theory and Research in Social Movements: A Critical Review,” *Political Behavior: Annual of Political Science*(January 1987): 1-81.; Jürgen Habermas, “New Social Movements,” *Telos* 49 (September 1981):33-37.

Klasik modellerin toplumsal hareketlere yaklaşımları farklıdır. Genel görüşe göre klasik modeller toplumsal hareketlerin kökenlerini, gelişimlerini ve kazanımlarını açıklamak için şu 3 noktada yoğunlaşmışlardır:1) Toplumsal hareketlerdeki kurumsal olmamaktan kaynaklanan zafiyetler 2) Harekete katılanların psikolojik durumları 3) İnançların harekete geçirmedeki rolü. Klasik teorisyenler öncelikli olarak sosyal organizasyonların ve stratejik seçimlerin toplumsal hareketlerde oynadıkları rollere değinmişlerdir. Fakat bu teorisyenlerce yapılan argümanlar ne temel niteliklere nede klasik yaklaşımların vermek istedikleri esas mesajları kapsayamamaktadır. Patinkin “bir teorinin temel mesajlarını ayırt etmenin kolay olmadığını” dile getirir.¹¹ Bizim burada ilk olarak inceleyeceğimiz toplumsal hareketlerle ilgisi olabileceğini tahmin ettiğimiz birkaç klasik modelin, Le Bon’un anlatımıyla toplumsal hareketlerin kökenlerine, gelişimlerine ve getirilerine karşılık gelen temel mesajlarıdır.¹²

1980 yılından başlayarak yazılan çok sayıda eser ‘Yeni Toplumsal Hareketleri’ siyasetin eski tanım ve kalıplarından kurtarmıştır. Bu durumun en tipik örnekleri de Jürgen Habermas’ın işaret ettiği Almanya’da aktif olarak meydana gelen Yeni Toplumsal Hareketler listesinde görülmektedir.¹³ Bu listede nükleer karşıtı ve çevre hareketleri, barış hareketleri, alternatif hareketler olarak da ele alınan şehirlerdeki ve yeni taşra yerleşkelerindeki oturma hareketleri, azınlık hareketleri (yaşlılar, homoseksüeller, yerlerinden olmuş insanlar vs) radikal din hareketleri, vergi protesto hareketleri, aile cemiyetlerinin okul protestoları, modernist reformlara karşı direnme ve kadınların hareketleri yer almıştır. Bu hareketlerin bazılarını sol hareket olarak sınıflandırmak mümkünken vergi protestoları ve radikal din gibi hareketleri ise sağ olarak sınıflandırmak mümkündür.¹⁴

Ancak, bu sınıflandırma mantığı tartışmalıdır. Çünkü bazı yazarlara göre liste sadece zengin demokratik ülkelerdeki toplumsal hareketleri kapsamaktadır. Bu tarz düşünen yazarlar bu sınıflandırma devrinin kapandığını ileri sürmektedir. Yazarlara

¹¹ D. Patinkin, “Multiple Discoveries and the Central Message,” *American Journal of Sociology* 89 (1983):306-323.

¹² Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, çev. Elif Kanur (İstanbul, Say Yayınları, 2018), 25-187.

¹³ Jürgen Habermas, “Social Movements,” *Telos* 49 (September 1981):33-37.

¹⁴ A. Morris ve Cedric Herring, “Theory and Research in Social Movements: A Critical Review,” *Political Behavior Annual of Political Science* (January 1987):1-81.

göre günümüzde yaşadığımız çağa özgü yeni problemler ortaya çıkmıştır. Neoliberalizm'in etkisiyle artık sivil toplum kuruluşları gibi kâr gütmeyen sektörlerde kurumsal roller kaybolmuş ve sistemin güdümüne girmişlerdir.¹⁵

1.1 KALABALIK (KİTLE) TOPLUMLAR TEORİSİ

William Kornhauser ve Gustave Le Bon gibi kitle toplum teorisyenleri, kalabalık yani kitle toplumları ayrışma ve yalıtım özellikleri gösteren toplumlar olarak tanımlamışlardır.¹⁶ Özellikle Le Bon bu konuda yazdıkları ile öne çıkmıştır ve görüşleri büyük ses getirmiştir. Le Bon 'Kitlelerin Psikolojisi' teorisi ile kitle toplumlarına meşruiyet kazandırmıştır. Le Bon'a göre popülist ve iyi bütünleşmiş toplumlara nazaran kitle toplumları, ikinci derecedeki ağ şeklindeki alt yapıdan (*Grassroots*) mahrumdurlar.¹⁷ Le Bon bu cümleyle popülist ve iyi örgütlenmiş toplumlarda sorunların gönüllülük esasına dayalı olarak daha hızlı yayıldığını ifade etmiştir. Le Bon, kitle toplumlarında ise bu gönüllük durumunun mevcut olmadığını iddia etmektedir. Le Bon'a göre gelişmiş toplumlarda bu alt yapı (*Grassroots*) güçlü bir şekilde kontrol edilmekte ve kişileri siyasi katılımlarda seçici olmaya yönlendirmektedir. İyi örgütlenmemiş toplumlarda kitlelerin istekleri sivil haklar gibi daha mütevazı istekler olduğu için elitlerle yakın ilişki içerisinde hareket edebilmektedirler.

Ancak Le Bon, kitle toplumundaki bireylerin aşırı uçlara kaymaya meyilli olduğunu dile getirmekte ve bu sebepten ötürü aşırılıkçı eylemler karşısında savunmasız olduğunu iddia etmektedir. Dini gruplar, siyasi partiler, mahalle kurumları, ticaret birlikleri ve gönüllü cemiyetler gibi kurumlar normal durumlarda üyelerinin davranışlarına yön verebilirler. Ancak, bu tarz toplumlarda hızlı değişen

¹⁵ Hayriye Özen, "Meydan Hareketleri ve Eski ve Yeni Toplumsal Hareketler," *Ankara: Mülkiye Dergisi* 39, no.2 (2015): 11-40.; L. Peter, "The New Social Movements of the seventies, eighties, and today," *Civic theory, populism* (2017).Uncategorized. Bookmark, the permalink, <https://int.search.myway.com/search/GGmain.jhtml?n=783ab156&p2=%5EY6%5Exdm269%5ES24293%5Etr&pt>

¹⁶ W. Kornhauser, *The Politics of Mass Society* (New York: Free Press, 1959).; Gustav Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, çev. Elif Kanur (İstanbul: Say Yayınları, 2018),15-24.

¹⁷ Amerika Birleşik Devletleri'nde, (NAACP, SNCC, WNCC, INCC) çok sayıda, milyonlarca üyesi bulunan, ülke çapında ve mahalle (*Community*) bazında örgütlenmiş, sivil haklar hareketi örgütleri vardır ve bunlara *Grassroots* dediğimiz ikinci alt derecedeki ağlarında ekleyebiliriz.

durumlarda verilen tepkiler aşırılıkçı olduğu için bu kurumlar çöküntüye uğrarlar ve tamamen etkisizleşirler. Kitle topluluklarında çabuk değişim gösteren dinamik durumlarda, insanları kontrol ve entegre etmekteki güçsüzlüklerden dolayı, aşırıya kaymaya meyilli insanların diğer kitlesel toplumsal hareketlere veya düzensiz kolektif eylemlere katılışlarını önlemede başarısız olmaktadır.

Gustave Le Bon için toplumsal hareketler bir irrasyonellik durumudur. Kalabalıkların eylemlerini bir çılgınlık anı olarak tanımlamıştır... Le Bon için kalabalıktan bahsederken en sık kullanılacak kelime aşırılıktır. Bu yaklaşımda tatmin edilemeyen tutkuların bir patlaması da yaygın olarak kullanılan bir analiz modelidir... İrrasyonellik durumu protestocuların ve hareketlerin bir sapkınlık olarak analiz edilmesine yol açmıştır.¹⁸

1.2 KOLEKTİF DAVRANIŞ TEORİSİ

Chicago ekolü, 1970'lere kadar toplumsal hareketler değerlendirilirken temel alınan en baskın uygulamadır. Bu ekolün önde gelen isimleri olarak Park ve Burgess, Blumer, Turner ve Killian, Lang ve Lang'ı sayabiliriz.¹⁹ Kolektif davranış yaklaşımı psikoloji alanına ait bir teoridir ve bu teorinin temeli sembolik karşılıklı etkileşim teorisine dayanmaktadır.²⁰ Sembolik karşılıklı etkileşim teorisine göre kitleler kendi toplumsal bağlamlarında ortak kanılarını paylaşmakta ve davranışlar bu kanılara göre şekillendirilmektedir. Sembolik etkileşimler aktörlerin sürekli olarak sosyal etkileşimlerden esinlenerek yapılandırdıkları insan eylemlerinin temelini oluşturan anlamlar üzerinde kurgulanan işlevler üzerine yoğunlaşır. İnsan davranışlarının teorilerle ve pozitivist metotlardan anlaşılmasının mümkün olmadığı ileri sürülmektedir.²¹ "Bireylerin olaylar karşısındaki davranışlarını en

¹⁸ Gustav Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, çev. Elif Kanur (İstanbul, Say Yayınları, 2018), 25-187.; A. Morris ve Cedric Herring, "Theory and Research in Social Movements: A Critical Review," *Political Behavior Annual of Political Science* (January 1987):24.

¹⁹ R. Park and B. Ernest, *Introduction to the Science of Sociology* (Chicago: University of Chicago Press, 1921).; Herbert Blumer, "Collective Behavior," in *New Outline of the Principles of Sociology*, ed. Alfred McClug Lee (New York: Barnes and Nobles Book, 1951),166-222.; Ralph Turner and K. Lewis, *Collective Behavior* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1957).; K. Lang and L. Gladys, *Collective Dynamics* (New York: Crowell, 1961).

²⁰ Ralph Turner, "Collective behavior and resource mobilization as approaches to social movements: Issues and continuities," *Research in Social Movements, Conflict and Change* 4 (1981):1-6.

²¹ L. Coser, *Masters of Sociological Thought* (New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1977), 575.

doğru ve objektif şekilde açıklayabilmenin yolu kendimizi onların yerine koyarak yani empati yaparak en doğru analizi yapmada bize imkan sunacaktır.”²²

Neil Smelser kendi kolektif davranışlar teorisini 1962 yılında yayımladığı zaman Killian, Turner, Lang ve Gladys gibi Chicago teorisyenleri bunun geleneksel kolektif davranışları yansıtmadığını iddia etmişlerdir.²³ Smelser, Chicago okuluyla iki yönde fikir ayrılığı yaşamıştır. İlk olarak kolektif davranışları özellikle sosyolojik açıdan analiz etmek istemiştir. Smelser açıkça, kolektif davranışlarla konvansiyonel davranışların kendi realiteleriyle uyumlu fakat tamamen farklı oldukları tezine karşı gelmiştir. Smelser aynı teorik çerçeveyi her iki tip kolektif davranışlar analizi içinde kullanmanın mümkün olduğunu iddia etmiştir. Neil Smelser teorisi çerçeve ve stil bakımından da Chicago yaklaşımından ayrılık göstermiştir. Smelser ana teoriyi, kolektif davranışların teorik sentezlerine erişmek için kullanmış ve böylece bu fenomenleri Parsonian yapısal işlevsel olarak açıklamaya çalışmıştır. Smelser’in ilgilendiği konu, özel yapısal şartları teşhis ederek kolektif davranışların özel formlarının meydana gelişini öngörmek ve izah etmektir. Chicago ekolü ise böyle bir amacın gerçekleşmesinin imkânsız olduğunu iddia etmektedir. Killian yaptığı bir konuşmada konuyla ilgili şunları söylemiştir:

İnsanlar sosyolojide bir Grand teori geliştirmenin olgunlaşmadan yapılmaması gerektiğini düşünüyorlar. Ancak bence bu fikrin ta kendisi olgunlaşmamış bir fikirdir.²⁴

Bu farklı teorik bakışların altında, Chicago ekolünün sembolik karşı-etkileşim hipotezi ile 1950’lerin yapısal görev sellik yaklaşımları arasındaki farklılıklar yatmaktadır. Smelser’in son yaklaşımında, toplumları bir değerler yapılanması olarak ele almış ve toplumlara görev sellik ile bütünleşmiş sistemler olarak bakmaktadır. Chicago ekolünün takip ettiği sistem ise:

Robert Park’ın toplum görüşüne göre dizayn edilmiş olup... sıkı bağlara sahip olmayan, henüz işlevselliği bütünleşmemiş sistemler olup ...menfaatlerin çatıştığı ve rekabetin temel işlevler çerçevesinde ele alındığı bir yapıdır.²⁵

Yukarıda anlatılanların ışığında, Smelser kolektif davranışların özel bir karakteristiğe sahip olduğu ve sosyolojinin özel bir dalı tarafından açıklanmaya

²² George Ritzer, *Sociological Theory* (New York: Alfred A. Knopf, 1983),301.

²³ Neil Smelser, *Theory of Collective Behavior* (New York: The Free Press, 1962),23.

²⁴ Lewis Killan, “Social Movements,” in *Handbook of Modern Sociology*, ed. Robert Faris (Chicago: Rand McNally and Co., 1964), 426-455.

²⁵ Ralph Turner, “Collective behavior and resource mobilization as approaches to social movements: Issues and continuities,” *Research in Social Movements, Conflict and Change* 4 (1981):1-24.

muhtaç olduğu fikrine karşı çıkar. Smelser, kolektif davranışlara yapısal işlevsellik açıdan bakmayı tercih eder.²⁶ Smelser'e göre kolektif davranışı altı değişkenli değer-toplam modeli ile açıklamıştır. Bu modele göre; 1) Yapısal Olanaklar 2) Yapısal Gerilim 3) Genel İnançın Büyümesi ve Yayılımı 4) Neden olan Etkenler 5) Katılımcıların Eylem için Harekete Geçmesi 6) Sosyal Kontrol Faaliyeti. Smelser'e göre, kolektif davranış biçimi kurumsallaşmamış olup kavramaya ait (*cognitive*) bir doktrin bazında harekete geçer ve yönlendirilir. Bu düşünce Smelser'in yapısal analizini sınırlamakta ve onu ana akım sosyolojiden uzaklaştırmaktadır.

Smelser, Kalabalık Toplum Kuramı'na göre toplumsal hareketlerin, isyanların, yıkıcı davranışların bütün toplumların Keynesçi refah toplumunun getirdiği nimetlerinden faydalanmaya başladığında biteceğini iddia etmiştir.²⁷ Smelser, İkinci Dünya Savaşı sonrası ulaşılan olumlu kalkınmacı hayat görüşünü bu şekilde ifade etmektedir. Kalabalıklar teorisi sonucunda bununla farklı görüşe sahip Mancur Olson tarafından ileri sürülen bilinçli bireylerin rasyonel eylemlerinden oluşan toplumsal hareketler teorisi ortaya çıkmıştır. Olson 'Kolektif Eylemin Mantığı' adlı eserinde bireyin yaşamındaki her eylemi kar ve zarar hesabını yaparak gerçekleştirdiğini söyler. Olson'un yaklaşımıyla kolektif eylem daha ölçülebilir, tartışılabilir, incelenebilir bir olgu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.²⁸

Alain Touraine, bir sınıf aktörün toplumsal hareketleri düşmanlarına karşı kullandığı ve bu hareketlerin başarılı olması için düşmanın tarihsel gelişiminin (*historicity*) bilinmesi gerektiğini ifade eder. Bu şekilde hazırlanmış toplumsal hareketlere kurgulanmış kolektif davranışlar denmektedir. Touraine'nin kullandığı sınıf kavramı Marksist düşünürlerinkinden çok daha farklıdır. Touraine'nin arzu ettiği şey sosyal eylemlerin önemini belirtmek ve bunları kurguladığı 'sosyal değişim teorisinin' kalbi olan toplumsal hareketlerin içerisine yerleştirmektir. Bundan dolayı en büyük katkıyı sağladığı 'New Social Movements- Yeni Toplumsal Hareketler' paradigmasına şu şekilde giriş yapar: "insanoğulları kendi tarihlerini

²⁶ Neil Smelser, "Social and psychological dimensions of collective behavior," in *Essays in Sociological Explanation* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1968), 92-121.

²⁷ Neil Smelser, *Theory of Collective Behavior* (New York: The Free Press, 1962).

²⁸ Mancur Olson, *The logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups* (Cambridge: Harvard University Press, 1965), 2-3.; Doğan Çetinkaya, "Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler," in *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, ed. Doğan Çetinkaya (İstanbul, İletişim Yayınları. 2015), 32.

kendileri yaparlar: sosyal hayat kültürel başarılarla ve sosyal çatışmalarla oluşur ve toplumun kalbinde ise toplumsal hareketler ateşi yanar.”²⁹

Tarihsellik (*historicity*) terimini kullanırken Touraine, toplumsal hareketlerin amacına işaret ederek bu hareketlerin devleti ele geçirmek ve harekete muhalif olan düşmanları bastırmak için kullanılmadığını ifade eder. Touraine’e göre toplumsal hareketler birbirleriyle yarışan değerler sistemindeki çatışmalara değinmek için kullanılmaktadır. Bunlarla sonunda toplum mimarisinin çatısı oluşturulacaktır: Bunlar sosyal sistemin tarihselliğidir. Touraine’e göre sınıf çatışmasındaki amaç deneyimlerin sembolik temsil edilmesinde ortaya çıkan mücadele olup bu çatışmaların bir anlaşmazlığa indirgenmesi mümkün değildir. Dolayısıyla on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan işçi hareketleri Marksizm’in tarif ettiği gibi bir toplumsal hareket değildir. Çünkü normatif yönlere doğru bir plan ile yönlendirilmemiştir. Bu hareketler sadece tarihselliğe bir çağrı niteliğindedir.³⁰

1.3 KAYNAKLARIN MOBİLİZASYON TEORİSİ

Kaynakların hareketlilik teorisi daha önce sunduğumuz kavramlardan farklı olup genel olarak kabul edilen hareket kavramından da temel farklılıklar gösterir. Bu farklıların içsel ve dışsal özelliklerini yakalamak için McCarthy-Zaldve Tilly’nin takip ettiği yaklaşımı irdelemek gerekmektedir.³¹ McCarthy-Zald toplumsal hareketler için bir kurumsal-girişimci model formüle etmişlerdir. McCarthy-Zald ikilisine göre bir toplumsal harekette toplum içerisinde birtakım inanç ve görüşler mevcutken hareket bu unsurlardan bazılarının değiştirilmesi için yapılı ve adaletli bir dağılım amacındadır.³²

Bu tarif kurumsal değişkenleri ve güç mücadelesini kapsamamaktadır. Bu tarif tam olarak olgunlaşmamış hareketlerin toplumlarda her zaman mevcut olduğunu anlatmaktadır. Çünkü her toplumda bu gibi tercihlere sahip vatandaşlar

²⁹ Alain Touraine, *The voice and the eye: An analysis of social movements* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981),77-78.

³⁰ Alain Touraine, *The voice and the eye: An analysis of social movements* (Cambridge: Cambridge University Press,1981),77-79.

³¹ John D. McCarthy and Mayer M. Zald, *The Trends of Social Movements in America: Professionalization and Resource Mobilization* (Morristown, NJ: General Learning Press, 1973).; CharlesTilly, “Does modernization breed revolution?” *Comparative Politics* 5 (1973):425-447.

³² John D. McCarthy, and Mayer N. Zald, “Resource Mobilization and Social Movements a Partial Theory,” *American Journal of Sociology*, no.82 (1973):1212-1241.

bulunmaktadır. Charles Tilly hareketlerin siyasal işlevler görüşü açısından geliştirdiği paradigmasında kolektif aksiyonların bir toplumun merkezi siyasal işlevlerinden ortaya çıktığını savunur.³³ Tilly bir toplumsal hareketi şu şekilde tarifler:

Bir dizi milli güç odakları arasında oluşan karşılıklı etkileşimlerden etkilenen şahıslar kendilerini, şekilsel temsilden yoksun olan toplulukların gıyabında başarılı konuştuğunu iddia ederler. Bu meyanda da kamu tarafından görülebilir bir şekilde, güç dağılımının değişimini veya uygulanışını ısrarla isterler ve bu taleplerin halk gösterileri ile de desteklenmesini sağlamaya çalışırlar.³⁴

Tilly, sürekliliğini koruyan etkileşimleri toplumsal hareketlerden çok daha önemli bulmuş ve toplumsal hareketlerin köklerini tarihi zaman ve mekân içerisinde anlamlandırmaya çalışmıştır. Toplumsal hareketlerin on dokuzuncu yüzyılda millileştirilen siyasal anlayıştan ortaya çıktığını ve özel amaçlara hizmet etmek üzere geliştiğini iddia etmiştir. Bu yüzyılda siyasi partiler, sendikalar ve diğer meslek örgütleri güç mücadelesi sahnesinde kurumsal menfaatlerin korunmasında kullanılmaya çalışılmışlardır.

Tilly bir hareket için iki görüşü resmeder: milli güç yapısı ve harekete katılanlar. Toplumsal hareketler milli güç yapıları bakımından uyum içinde olan olaylardır. Temel menfaatlere ve inançlara hizmet ettikleri müddetçe mevcudiyetini devam ettirirler. Toplumsal hareketler genellikle parçalı ve heterojendirler: kaygan gerçekler, geçici dostluklar, yayılmış menfaatler, bir sürekli akış içerisinde katılan ve ayrılan üyelerden oluşmaktadırlar.³⁵

Tilly'e göre toplumsal hareketler üzerinde yapılacak analizler üç madde de ele alınabilir:1) Güç odaklarının toplumsal hareketlere karşı olan tepkilerinin incelenmesi.2) Harekete eşlik eden aktörlerin menfaatlerini iletirmek için gerek simini duydukları birliktelik amacının araştırılması 3) Bu iki perspektifin birleştirilerek klasik kolektif aksiyon dinamiğinin analizi için hazırlanması.³⁶

³³ Charles Tilly, "Does modernization breed revolution?" *Comparative Politics* (1973):425-447.

³⁴ Charles Tilly, *Social movements and national politics* (Ann Arbor, MI: CRSO Working Paper 8197, 1979), 1-15.

³⁵ Charles Tilly, *Social movements and national politics* (Ann Arbor, MI: CRSO Working Paper 8197, 1979), 1-15.; A. Morris and Charles Herring, "Theory and Research in Social Movements: A Critical Review," *Political Behaviour Annual of Political Science* (January1987):1-81.; Doğan Çetinkaya, "Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler," *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, ed. Doğan Çetinkaya (İstanbul, İletişim Yayınları, 2015), 4-44.

³⁶ Charles Tilly, *Social movements and national politics* (Ann Arbor, MI: CRSO Working Paper 8197, 1979), 1-15.

1.4 İNTERNET ÇAĞINDA TOPLUMSAL HAREKET TEORİSİ

Kitle hareketlerinin örgütlenmesiyle ilgili olarak literatürde 4.üncü dalga olarak nitelendirilen İnternet ağlarının kullanım stratejisi, eylemin baştanbaşa oluşumu ve örgütlenmesi bakımından büyük çapta ve bir ilk olarak '1999 Seattle WTO' işgalcileri' ve bunu takiben '2011 Wall Street İsyancıları' olaylarında gözlemlenmiştir. Gezi Parkı protestocuları da dünya çapında sosyal medyayı en etkili biçimde kullanan hareketlerden biri olarak nitelendirilmişlerdir.

David Harvey'e göre, neoliberal pratiklerin altüst ettiği ve asimetrik gelir dağılımı sonucunda ortaya çıkan yoksulu daha yoksul zengini daha zengin yapan yıkıcı sonuçlarında toplumsal olayların ve protestolarının oluşumunda etkisi bulunmaktadır.³⁷ Seattle, London, Toronto, Hamburg ve diğer şehirlerde gerçekleştirilen kitlesel protestolar G-20 toplantıları ile sembolize edilen Neoliberalizm'in yaratıcı yıkıcı pratiklerini şekillendirildiği Dünya Ticaret Örgütü'nü (DTÖ) hedef almıştır. Bu hareketlerin ortak noktası bu toplumsal hareketin örgütlenme şeklinin mekân ve zaman bağlamında sabit bir lider (egemen) odaklı hiyerarşik piramidal örgütlenmelere benzemeyip, daha ziyade lider rolünü spontane olarak anonim biri tarafından üstlenip işini bitirdikten sonra geri çekildiği bir pratikten ibaret olduğu gerçeğidir. Chester ve Welsh'e göre toplumsal hareketler bu günlerde yeni bir platforma kaymakta ve ağlar hareketine doğru evrimleşmektedir.³⁸

Her ne kadar protestoların ve toplumsal huzursuzluklar temelli hareketlerin kökenleri Marks'a kadar uzanıyorsa da bugün anladığımız manadaki toplumsal hareketler teorisi İkinci Dünya Savaşı sonrası geliştirilmiş, zaman içerisinde bir hayli değişikliğe uğramıştır.³⁹ Önceki çalışmalarda ideolojik ve psikolojik yaklaşımlar ön plana çıkmış ve kitlelerin davranışlarına yoğunlaşmıştır. Daha

³⁷ David Harvey, *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*, çev. Aylin Onacak (İstanbul: Oxford University Press aracılığıyla Sel Yayıncılık, 2015), 1-44.

³⁸ David Harvey, "Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm," çev. E. Çığ ve Ü. Çığ, *Atılım Sosyal Bilimler dergisi* 2, no. 2 (2012): 67-88.; G. Chester and I. Welsh, *Social movements: The key concepts* (London: Routledge, 2011).

³⁹ Doug McAdam, John D. McCarthy and Mayer N. Zald, "Introduction: Opportunities, mobilizing structures, and framing processes toward a synthetic, comparative perspective on Social movements," In *Comparative perspectives on social movements*, ed. D. McAdam, J. D. McCarthy and M. N. Zald (Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1996), 1-20. ; Steven Beuchler, *Understanding social movements: Theories from the classical era to the present* (Boulder: CO: Paradigm, 2011).

sonraki çalışmalar ise Olson'nun ekonomik akılcılık teorisi ile klasik kolektif aksiyon teorisinin etkisi altında kalmıştır.⁴⁰ Organizasyon ve akılcılık teorileri özellikle Kuzey Amerika'da yapılan toplumsal hareketler araştırmalarında önemini korumuştur. 1980'ler sonrasında Avrupa okullarında yapılan yeni toplumsal hareketler araştırmalarında kültürel faktörler önem kazanmıştır. Toplumsal hareketlerde kültürün ve aidiyetin rolüne vurgu yapılmıştır. Johnson ve yakın tarihte ise Flam ve Kin gibi akademisyenler duygular sorununa geri dönüş yapmışlardır.⁴¹

Duygu sorununa geri dönüş yapılmasına rağmen akılcılık ve organizasyon kavramı toplumsal hareketlerin yorumlanmasında temel rolünü korumuştur. Hareketin organizasyonuna yahut da bir ağlar (network) sistemine dayanması bu durumu değiştirmemektedir. Gusfield kaynakların hareketliliği teorisinde para, insan vb kaynakların harekete geçilmesi durumunda toplumsal hareketlerin ortaya çıktığını ifade etmiştir.⁴² McAdam ve bazı yazarlar aynı teorik çerçeveyi kullanarak çok daha büyük politik işlevlerin bir parçası olan toplumsal hareketleri açıklamaya çalışmışlardır.⁴³ Osterud ve bazı düşünürler temsili demokrasinin durumu hakkında endişelerini ifade ederken, bazıları da internet çağının verdiği imkanlarla bireylerin *online*-katılımları ile, her hangi bir konuda demokratik işleve doğrudan katkıda bulunmalarının, sanıldığı gibi demokrasinin yok olmaya doğru kaydığını göstermediğini, tam aksine sadece şekilde ve ürettiğinde değişime uğradığını işaret etmektedirler. Castells'in iddia ettiği gibi bizler bir ağlar toplumunda (*networking*)

⁴⁰ Mancur Olson, *The logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups* (Cambridge: Harvard University Press, 1965), 2-3.

⁴¹ H. Johnson, E. Larafia and J. R. Gusfield, "Identities, grievances, and new social movements," in *New social movements: From ideology to identity*, ed. E. Laraña, H. Johnston and J. R. Gusfield (Philadelphia: Temple University Press, 1994), 58–78.; Lewis Killan, "Social Movements," in *Handbook of Modern Sociology*, ed. Robert Faris (Chicago: Rand McNally and Co., 1964), 426-455.; H. Flam and D. King, (eds.) *Emotions and social movements* (London: Routledge, 2005).

⁴² J. R. Gusfield, "Reflexivity of social movements," in *New social movements: From ideology to identity*, ed. E. Laraña, H. Johnston and J. R. Gusfield (Philadelphia: Temple University Press, 1994), 58–78.

⁴³ Doug McAdam, John D. McCarthy and Mayer N. Zald, "Introduction: Opportunities, mobilizing structures, and framing processes-toward a synthetic, comparative perspective on Social movements," in *Comparative perspectives on social movements*, ed. D. McAdam, J. D. McCarthy and M. N. Zald (Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1996), 1-20.

yaşıyoruz. İnternet ve ağlar sistemi hep birlikte entegre olarak bir 'ağlar uzayı' yaratmışlar ve bizlerin siyasi arenaya girmesi için huzurlarımıza sunmuşlardır.⁴⁴

⁴⁴ Manuel Castells, "Materials for an exploratory Theory of network society," *The British Journal of Sociology* 51, no.1(2000):5-24.; Manuel Castells, *İsyen ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, çev: Ebru Kılıç (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013).

BÖLÜM II

TOPLUMSAL HAREKETLERİN DÖNEMSEL İNCELENMESİ

Bu bölümde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayıp halen devam eden yeni toplumsal hareketler, kitlelerin liderlik profilleri ve çokluk kategorilerinde gösterdikleri farklılıklar dikkate alınarak üç ayrı alt bölümde ele alınacaktır. Birinci alt bölüm: 1960 -1990 yılları arasında meydana gelen, mevcut statükoya ve savaşa karşıt, insan haklarını ve söz hürriyetini savunan, kültürel ve sosyal haklar ağırlıklı toplumsal hareketleri kapsamaktadır. İkinci alt bölüm: 1990 Berlin duvarının yıkılması, Soğuk Savaşın bitmesi ile başlayan ve 2008- Ekonomik Krizi'nden önce oluşan, küreselleşmenin yıkıcı etkisi altında tepkime şeklinde gelişen ve ivme kazanan çevre hassasiyetli protestolar (*Green Peace Movements*), LGBTI'nin yaşam hak ve aidiyetini savunan, devletin otoritesini sınırlandırmaya yönelik, Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) karşıt toplumsal hareketleri içermektedir. Üçüncü alt bölümde ise 2008 ekonomik krizinden sonra meydana gelen küresel finansal sistemin çökmesi ve devamında ortaya çıkan 2011 Wall Street isyanlarının sonucu olarak ortaya çıkan Neoliberalizm karşıtı yeni toplumsal hareketlerin lidersiz olup heterojen bir yapıya sahip oldukları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Yukarıda bahsedilen sınıflandırmanın temel amacı, 2008 öncesinde meydana gelen toplumsal hareketlerin oluş ve gelişim süreçleri ile 2008 ve sonrası ortaya çıkmış olan yeni toplumsal hareketlerin oluşum ve gelişim süreçleri arasındaki farklılıkları ortaya koyabilmektir.⁴⁵

Küresel çapta finansal sistemin çöküşünü simgeleyen 2008 Ekonomik Krizi sonrasında totaliter rejimleri yıkmak için ortaya çıkan (17 Aralık 2010 Tunus, 25

⁴⁵ Ç. Barış ve Diğerleri, *Yeni Toplumsal Hareketler: Küreselleşme, Direniş, Ütopya*, çev. Barış Doğan (İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2009).; Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, çev. Elif Kanur (İstanbul: Say Yayınları, 2018), p.185.

Ocak 2011 Mısır) Arap Baharı Ayaklanmaları, 2011 Wall Street İsyancıları ve 17 Kasım 2018 Sarı Yeleklilerin Protestoları ile ortaya çıkan küresel neoliberalizm karşıtı yeni toplumsal hareketlerin oluşum ve gelişimini tarihsel bir perspektif içerisinde, liderlik profilleri (anonim, düzlem) ve katılımcıların çokluk kategorileri bağlamında ele alınacaktır.

2.1 KÜLTÜREL VE SAVAŞ KARŞITI HAREKETLER: 1960 -1990

1960 ile başlayan ve 1990 Berlin Duvarı'nın yıkılması ile noktalanın Soğuk Savaş yıllarında meydana gelen, kültür ve aidiyet duygularının yeniden önem kazandığı bir devirde 1968 kuşağı öğrencileri mevcut statükoya ve savaşa karşıt, genelde insan haklarını, kadın haklarını özelde savunan ve ifade özgürlüğünü ön plana çıkaran toplumsal hareketlerde rol almışlardır. Bunlar sırasıyla aşağıdaki gibidir.

2.1.1 Martin Luther King ve İnsan Hakları Hareketleri

ABD'de siyahilerin insan hakları ve sosyal adalet için yaptıkları mücadeleler özellikle 1950'ler ve 1960'larda hız kazanmıştır.28 Ağustos 1963 tarihinde, Martin Luther King adlı rahibin liderliğinde Washington D.C.'de ve Lincoln Memorial gölgesinde toplanan her katmandan siyahi ve beyaz insan toplulukları 200,000'den fazla insanın katılımı ile büyük bir yürüyüş gerçekleştirmişlerdir. Tam bir sessizlik içerisinde geçen bu protesto hareketinde Martin Luther King 'in *I Have a Dream* adlı tarihi konuşması gerçekleşmiştir. King bu konuşmada "Bütün insanları bir gün gelecek birbirlerinin kardeşleri olacaktır" diyerek geleceğe dair inancını kuvvetle dile getirmiştir. ABD'de oluşan insan haklarını temel alan fikrin yaygınlaşması sonucunda 2 Temmuz 1964 tarihinde, Başkan Lyndon B. Johnson 1964 İnsan Hakları Deklarasyonu'nu imzalamıştır. Aynı yıl aralık ayında, Martin Luther King Oslo'da Nobel Barış Ödülü'nü almıştır.⁴⁶

⁴⁶ E. W. Leffer, "March on Washington," ed. *Encyclopedia Britannica* (1963):25-45. <https://www.britannica.com/biography/Martin-Luther-King-Jr/The-letter-from-the-Birmingham-jail#ref71128>.

2.1.2 Vietnam ve Savaş Karşıtı Öğrenci Hareketleri

Siyahilerin başlattıkları insan hakları hareketine paralel olarak 1960'ların sonu ve 1970'lerin başlangıcında endüstriyelmiş dünyanın birçok yerleşkesinde, öğrenci hareketleri dikkate değer seviyelerde yükselişe geçerek yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu öğrenci hareketleri birbirleriyle bağlantılı iki aşamada gelişmiştir. Birinci aşamada hareket, üniversite ve kolej yerleşkelerinde akademik yöneticilere karşı uygulanmakta olan yönetmeliklere ve Vietnam Savaşı'na karşı protestolar şeklinde başlamış ve yaygınlaşmıştır. İkinci aşamada, artan sayıda öğrencinin, öğrenci hareketlerinin dışındaki hak temelli hareketlerde de ve özellikle sol akımların yapmış oldukları protestolarda yer aldıkları gözlemlenmiştir. Öğrencileri bu isyankar hareketlere sevk eden sebepler hakkında çok sayıda teori ileri sürülmüş ise de en makul olanı Colins Barker tarafından gelmiş ve bu açıklama ile diğer kuramcılara cevap vermeye çalışmıştır.

Kimi kuramcılar tarafından yapılan açıklamalar öğrencilerin protestolarının sebeplerini maddi şartların yetersizliğine bağlamak istemekte ise de gerçekte, onlar kendilerinin ve diğerlerinin sivil ve politik hakları üzerindeki sorunları ileri sürmekle beraber, daha da önemlisi Amerika'nın Vietnam da giriştiği savaş ve sosyal kurumların genelde gösterdikleri anti demokratik ve otoriter karakterleri üzerinde yoğunlaşmaktadırlar.⁴⁷

Baker'in cevap verdiği kuramcılardan biri olan Ginsborg eserlerinde İtalyan 1968 öğrenci isyanlarının sebeplerine yer vermiştir. Ginsborg, isyanların sebebini sınıfların aşırı derecede kalabalık olmasına bağlamıştır. Ginsborg'na göre 40 kişilik sınıfları dolduran 500 öğrencinin bu koşullarda ders dinlemesi olanaksızdır.⁴⁸

⁴⁷ Colins Baker, *Festival of the Oppressed: Solidarity, Reform and Revolution in Poland, 1980-1981*(London: Bookmarks, 1986), 43-91.; C. Harman, *Education, Capitalism and the Student Revolt*(London: International Socialism, 1968).; Lawrence Goodwyn, *Breaking the Barrier: The Rise of Solidarity in Poland* (New York: Oxford UP, 1991). ; Jeff Goodwyn, M. Jassper, F. Poletta, "Introduction Why Emotion Matter," in *Passionate Politics: Emotion and Social Movements*, ed. Jeff Goodwin et.al. (Chicago: Chicago UP, 2000),1-24.; Seymour Lipset, P. G. Altbach, "Student Politics and Higher Education in the United States," in *Student Politics*, ed. Seymour Lipset (New York: Basic Books, 1967), 199-252.

⁴⁸ P. Ginsborg, "A History of Contemporary Italy," in *Society and Politics* (London: Penguin, 1990), 299-300.; 1968 Yılında üç büyük İtalyan Üniversitesinde: Rome, Naples ve Bari'de, her biri sadece 5000 öğrenci için kurgulanmış olduğu halde, toplam 140,000 öğrenci kayıtlı bulunmaktaydı.

ABD’de ilk öğrenci hareketleri, 1964 yılında Kaliforniya Üniversitesi’nin Berkeley kampüsünde birkaç aktivist öğrenci tarafından başlatılmıştır. Berkeley yerleşkesi dışında öğrencilerin sivil haklar faaliyetini desteklemek için kurdukları danışma masasını kapatmak için Dekan Katherine Towle müdahalede bulunmuştur. Bu olay öğrenci hareketini tetiklemiştir. Mario Savio ve Jack Weinberg gibi ifade özgürlüğünü savunanlarla geniş bir dinleyici topluluğu arasında arbede çıkmıştır. Weinberg, polis tarafından tutuklanmış ve üniversite arazisinde duran bir polis arabasına bindirilmiştir. Sivil haklar hareketinden esinlenen birkaç bin öğrenci arabanın etrafını çevirmiş ve arabayı 36 saat alıkoymuşlardır. Bir ay sonra *Sproul Plaza*’da protestoyu gerçekleştiren öğrenciler disiplin kuruluna sevk edilmiştir. Bu olay sonrasında “İfade Özgürlüğü Hareketi” adını alan harekette öğrenciler *Sproul Plaza*’yı işgal etmişlerdir. Bu olaylar sonucunda üniversitenin rektörü değişmiştir. Bir siyaset masasının *Sproul Plaza*’ya yerleştirilmesi ve siyasi konuşmaların burada yapılması garanti altına alınmıştır. Böylece kampüs hareketi muhafazakâr idareye karşı çok önemli bir zafer kazanmıştır.⁴⁹

New York’taki Kolombiya Üniversitesi’nde öğrenciler idari binaları işgal etmiştir. Öğrenciler, üniversitenin Vietnam Savaşı konusunda ABD Savunma Bakanlığı ile iş birliği yapmasını protesto etmişlerdir. Bu protestoların diğer bir nedeni ise üniversitenin siyah halkın yaşadığı yerleri işgal ederek burada üniversite spor salonu inşa etmeyi planlamasıdır. Kolombiya hareketi grupları içerisindeki çıkan anlaşmazlıklar sonucu hareketler dağılmış ve New York polisinin müdahalesine maruz kalmışlardır.⁵⁰

ABD’de, 1968-1970 akademik yılında özel üniversitelerin yüzde yetmişlik kısmında, kamu üniversitelerinin ise yüzde kırk üçlük kesiminde ciddi şekilde öğrenci hareketleri olduğu rapor edilmiştir. Bu hareketler polisle çatışma şeklinde gerçekleşmiştir. Öğrenci hareketleri 1970 bahar döneminde en kızışmış halini almıştır. Ohio’daki *Kent State* üniversitesinde öğrenciler, ABD’nin Kamboçya bombardımanını protesto etmek üzere toplumsal dayanışma hareketi organize etmişlerdir. Hareketi sonlandırmak için kolluk kuvvetleri kampüse çağırılmıştır. Kolluk kuvvetlerinin öğrenci kalabalığına ateş açması üzerine dört öğrenci ölmüş

⁴⁹ The Byrne Report, Draper 1965:237

⁵⁰ M. E. Boren, “Student Resistance,” *A History of the Unruly Subject* (London: Routledge, 2001), 172-6.

ve dokuz tanesi de ciddi şekilde yaralanmıştır. Bu olay ABD'nin her yerinde yayılmış ve Amerika'nın gelmiş geçmiş en büyük öğrenci protestolarına yol açmıştır. Ülke çapındaki gösterilere dört milyon kişi katılmıştır. Hareketlere üniversite öğrencilerinin yanı sıra lise ve ortaokul öğrencileri de katılmıştır. İki hafta sonra polis Mississippi'deki *Jackson State* üniversitesinde iki siyahi öğrenciyi silahla öldürmüş ve ABD Başkanı Richard Nixon olayıyla ilgili federal araştırma emrini vermiştir. 1975'de Amerika'nın mağlubiyeti kabul ederek Vietnam'dan nihai olarak çekilmesi ile Amerikan öğrencilerinin isyanları sona ermiştir.

Dönemdeki öğrenci hareketleri küresel bir yayılma göstererek dünyanın birçok yerine yayılmıştır. Bu yayılmanın en çarpıcı örnekleri Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Meksika da yaşanan olaylardır. 1965 baharında *Freie Universität Berlin*'de başlamıştır. Hareket, üniversite rektörünün Nazilerin mağlubiyetlerinin yirminci yılını kutlamak için davet edilen konuşmacıya izin vermemesi üzerine başlamıştır. Üniversitedeki bir asistan konuyla ilgili olarak üniversite rektörünü eleştiren bir yazıyı Berlin Gazetesi'ne göndermiştir. Protestolar rektörün görevine son verilmesi ile tetiklenmiştir. Üniversite senatosunun yılsonunda üniversite mekânlarında siyasi aktiviteleri yasaklama kararı binlerce öğrencinin sokaklara dökülmesine, imza toplayarak idari reformlar direnmelerine ve durumu protesto etmelerine sebep olmuştur. Sosyalist Öğrenci Organizasyonu (SDG) bu olay sonrasında Almanya'da gelişen toplumsal hareketlere öncülük etmeye başlamıştır. Bu organizasyona dahil öğrenciler 1960 yılında üniversiteden uzaklaştırılmışlardır. Herbert Marcuse'un fikirlerinden güçlü bir şekilde etkilenmiş olan SDS, antiemperyalist politikaları savunmuş ve özellikle Amerika'nın Vietnam ve Orta Doğu politikalarına karşı gelmiştir. Hubert Humphrey 1967 yılında Berlin'i ziyaret ettiğinde SDS öğrencilerin büyük çaptaki protestolarını organize etmiştir. Aynı şekilde haziran ayında İran Şahı'nın da ziyaretine karşılık protestolar düzenlenmiştir. Opera binasının dışında gelişen protestolarda polis aşırı güç ile müdahale edip hem öğrencilere ve hem de seyircilere karşı cop kullanmıştır. Benno Ohnesorg adlı öğrenci şuursuz halde tekmelenmiş ve vücudu sürüklenerek bir polis arabasına konulmuştur. Polis arabasında Ohnesorg kafasından vurulmuştur. Binlerce insan Ohnesorg'un cenazesine katılmış ve sonrasında protestolar düzenlenmiştir. Protestolarda emniyet müdürü ve Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SDP) mensubu Batı Berlin Valisi'nin istifaları istenmiştir.

Gerek İtalya'da ve gerekse Almanya'da polisin öğrenci protestolarına karşı aşırı güç kullanması sonucunda radikalleşmenin ortaya çıkış şartları hazırlanmıştır. Alman radikal öğrencilerinin lideri Rudi Dutschke Nisan 1968'de sağcılar tarafından vurularak öldürülmüştür. Öğrenciler Dutschke'nin öldürülmesini *Springer Press*'in yaptığı yayınlara atfetmiştir. Bunun üzerine *Springer* gazetelerinin dağıtım ofislerine bir dizi saldırı düzenlenmiştir. Alman öğrencilerinin toplumsal hareketleri 1968 yılı Nisan ve Mayıs aylarında tepe noktasına erişmiştir. Protestolar, bütün Alman üniversitelerinde düzenlenmiştir. Nihayetinde protestolar, Hristiyan Demokrat Birliği (CDU) ile SDP'nin 15-16 Mayıs'ta çıkardığı olağanüstü kanunlara karşı direniş şeklini almıştır. Alman öğrenci hareketlerinin en önemli özelliği tamamen işçi hareketlerinden bağlantısız olmasıdır. Almanlar, savaştan sonra Avrupa'da en az grev yapan gruplar arasındadır. Radikal öğrencilerin büyük bir kısmı Herbert Marcuse ve Frantz Fanon gibi yazarların fikirlerini kabul etmiştir. Bu anlayışa sahip Almanlar, emekçi sınıfın artık devrim yapabilecek bir kıvamdan uzak olduğunu ve ideolojik olarak metaların tüketimiyle körleştirildiğini savunmuşlardır.⁵¹

Fransa, İtalya ve İngiltere'de ise durum farklılık göstermektedir. Bu üç ülkede öğrencilerle işçiler arasındaki toplumsal hareketler üzerinden gelişen aktif etkileşim farklı şekilde oluşmuş ve kendine özgü sonuçlar doğurmuştur. 1968 Paskalya tatilinde Rudi Dutschke'nin Batı Berlin'de yapılan suikast haberinin gelmesiyle Fransız sol eğilimli öğrenciler Paris'te 200 kişiyle toplumsal hareket başlatmışlardır. Bu hareket Fransız sol gruplardan destek bulsa da kısa sürede polis tarafından dağıtılmıştır. Paris'in banliyölerinde *Université Paris Naterre*'de yapılan protestolar kızışarak bir anarşist grup Vietnam Savaşı ve cinsel özgürlük üzerinden bazı isteklerde bulunmuştur. Bu harekete *Sorbonne Université* öğrencileri sahip çıkarak protestolara başlamışlarsa da yerleşkelerine çağırılan polisin sert mukabelesi ile karşılaşarak olayın daha fazla ısınmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine çok sayıda öğrenci katılmıştır. Üniversite idaresi *Sorbonne*'u kapatmak istemişse de sayıları otuz binin üzerinde olan öğrenciler 10 Mayıs'ta Latin Quarter binasında barikatlar kurmuştur. Öğrenciler, protesto ve ayaklanmalardan sorumlu

⁵¹ Donetella Della Porta, *Social Movements, Political Violence, and the State: A Comparative Analysis of Italy and Germany* (Cambridge: Cambridge UP, 1995).

Compagnies Républicaines de Sécurité (CRS) ile sabaha kadar mücadele etmiş ve halkın sempatisini kazanmışlardır. Fransız komünist partinin kontrol ettiği işçi sendikası *Confédération Générale du Travail* (CGT) ertesi gün bir günlük grev ilan ederek *Sorbonne* öğrenci hareketine dayanışma göstermiştir. Başkan Georges Pampidou *Sorbonne Université*'nin derhal açılmasını ve tutuklanan öğrencilerin serbest bırakılmasını emretmiştir. Bu davranış çok geç ve çok yetersiz kalmıştır. Paris'te 13 Mart'ta toplanan bir milyonun üzerinde protestocu ellerindeki mendilleri sallayarak '*Adieu De Gaulle*' haykırılarıyla yürümüşlerdir. Aynı gün yeni açılan *Sorbonne* ana binaları öğrenciler tarafından işgal edilmiştir. Solcu öğrenciler işçilerle güçlü irtibatlar kurmaya çaba göstermişlerdir. Bunda başarı sağladıkları zaman sonuç dramatik şekilde gelişmiştir. Bu durumdan zarar gören *Parti communiste français* (PCF) ve CGT öğrencileri işçilerden uzak tutmak için büyük çapa sarf etmiştir. Büyük bir öğrenci protesto grubu Billancourt'daki Renault fabrikasına işgalci işçilere dayanışma göstermek için yürüdüklerinde fabrikanın kapıları grevi yürüten komite tarafından öğrencilerin yüzlerine kapatılmıştır.⁵²

İtalyan öğrenci hareketleri başlangıçta maddi bazı istekler üzerinde yoğunlaşmıştır. Üniversite imkânları öğrenci sayısındaki artışlarla uygun bir şekilde gelişmemiştir. 1923 yılında kırk bin öğrenciye iki bin öğretim üyesi ders verirken bu sayı 1967'de üç bin öğretim üyesine dört yüz elli bin öğrenci olmuştur.⁵³ İlk kampüs ayaklanması 1967 yılında Milan şehrindeki *Politecnico di Milano*'da mimarlık öğrencileri tarafından başlatılmıştır. Protestolarda hükümet planlamaları eleştirilmiş ve eğitim konusunda öneriler ortaya atılmıştır. Öğrenciler fakülteyi elli beş gün işgal etmişlerdir. 1967 Sonbaharında Trento'daki Katolik Üniversitesi'nde öğrenciler, toplumda öğrencilerin rollerini Marksist anlamda formüle etmeye uğraşmışlardır. Katolik Üniversitesi'nin rektörünün protestoyu bastırmak için polisi kampüse çağırması dünyadaki diğer üniversitelerde görüldüğü gibi işlerin daha da çığırdan çıkmasına sebep olmuştur. Öğrencilerin İtalya Eğitim Bakanlığı'nın teklif ettiği üniversite reformunu yetersiz bulması üzerine Torino'da da protestolar ortaya çıkmıştır. Ocak 1968'de öğrenci işgal hareketleri bütün

⁵² CGT Fransız emek sendikası, *Confederation Generale des Travailleurs.*; H. Birchall, "France 1968: All Power to the Imagination," in *Revolutionary Rehearsals*, ed. Colin Barker (London: Bookmarks, 1987), 5-40.

⁵³ C. Harman, *The Fire Last Time: 1968 and After* (London: Bookmarks, 1988),138.

İtalya'ya yayılmıştır.⁵⁴ Bütün İtalyan toplumsal hareketleri güçlü bir şekilde anti-otoriter bir karaktere sahip olarak gelişmiştir. Öğrenciler toplumsal hayatı eleştirirken geliştirdikleri pratikler, çekirdek aile düzeninden solun geleneksel partilerine kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamıştır. İtalyan öğrenci hareketleri Almanya'daki kadar teoriye uymamakla beraber Herbert Marcuse'un fikirlerinden derinden etkilenmişlerdir. Bu hareketler İtalya'da yalnız muhafazakâr kesimlerde değil aynı zamanda İtalya Komünist Parti'si camiasının ileri gelenleri arasında da panik yaratmıştır.⁵⁵ Alman öğrencilerinin tam aksine İtalyan öğrencileri kendilerini zihinlerinde devrimci öğrenciler sınıfı olarak hiçbir zaman addetmemişlerdir.⁵⁶

İngiltere'de öğrenci hareketleri *London School of Economics*'de (LSE) Walter Adams'ın fakülte dekanı olarak atanmasını protesto etmek üzere başlamıştır. Walter Adams, Rodezya'daki ırkçı rejimi destekleyen bir kişi olarak bilinmekteydi. Radikalizm burada İtalya'dan daha yavaş bir şekilde gelişme göstermiştir. Hareketlerin başlarında öğrenci protesto levhalarında "Kahrolsun gerontokrasik eğitim" yazılıydı. İki sene sonrasında ise bu sloganın yerini "*London School of Economics*'e serbestti yet, burjuvaziden burayı kurtarın" panoları almaya başlamıştır. İngiltere'de Berkeley hareketlerinde görüldüğü gibi LSE mücadelesi hiçbir zaman ön plana çıkmamıştır. Öğrenci hareketleri Vietnam Savaşı ve Fransa'daki Mayıs olaylarının yankı bulması ile ivme kazanmıştır. *The University of Hull* ve *Hornsey College of Art*'ın işgali yerel konuların ötesinde doğrudan siyasal sisteme karşı yapılan bir savaş olarak algılanmıştır. 1969 yılında yerleşkelerde çok büyük isyanlar ortaya çıkmıştır. *The University of Warwick* işgalinde öğrenciler, idarecilerin çalışanları, öğrencileri ve öğretim üyelerini ispiyonlamalarını ve siyasi nedenlerden dolayı reddedilen öğrenci başvurularını eleştirmişlerdir. *Birmingham City University* baskınında ortaya çıkan Warwick dosyaları, Rodezya'daki çalışanlar için kabul edilemez ırkçı şartlar uygulandığını ortaya çıkarmıştır. Bu olay *Birmingham City University* senatosunun Rodezya'daki fakülte ile ilişkisini kesme kararı vermesine sebep olmuştur.⁵⁷

⁵⁴ Robert Lumley, *States of Emergency. Cultures of Revolt in Italy from 1968 to 1978* (London: Versobooks. 1990), 66.

⁵⁵ Herbert Marcuse'n *One Dimensional Man* adlı kitabından 150,000 kopya İtalya'da satılmıştır: (Lumley, 1990:122).

⁵⁶ C. Harman, *The Fire Last Time: 1968 and After* (London: Bookmarks, 1988), 45.

⁵⁷ E. P. Thomson, (ed.) *Warwick University Ltd: Industry, Management and the Universities* (Harmondsworth: Penguin Education Special, 1970).

Doğu Avrupa'daki birkaç ülkede öğrenci hareketleri olmuşsa da doğurduğu sonuçlar bakımından rasyonelliğe değer bir yönleri olmamıştır. 1968 Mart ayında Warsaw üniversitesi öğrencilerinin mevcut komünist rejime karşı gayet etkili protestoları gerçekleştirmişlerdir. Bu toplumsal hareketler polis gücü ile kırılmış ve olaylara sempati ile bakan birkaç öğretim üyesi de işlerinden olmuşlardır. Polonya öğrencilerinin hareketleri işçiler üzerinde hiçbir kalıcı yankı uyandırmamıştır. İki sene sonra Gdansk ve Szczecin rıhtım işçileri rejime karşı *Paris Commune* gibi inşa tersanelerinde isyana kalkışmışlar ve tek başlarına desteksiz kalmışlardır. Fakat hepsinin ortak noktası, bu toplumsal hareketin örgütlenme şeklinin mekân ve zaman bağlamında sabit bir lider (egemen) odaklı hiyerarşik piramidal örgütlenmelere benzemeyip, daha ziyade lider rolünü gelişi güzel olarak anonim biri tarafından üstlenip işini bitirdikten sonra geri çekildiği bir pratikten ibaret olduğu gerçeğidir. Ta ki 1980 yılında ortaya çıkan Polonya Dayanışma '*Polish Solidarity*' hareketine kadar bu durum sürmüş ve akabinde işçiler, aydınlar ve öğrenciler ortak amaçlarını birlikte erişebileceklerini anlamışlardır. 1980'de mücadeleyi ateşleyen işçiler olmuştur. Bu olay sonrasında öğrenciler Polonya kampüslerinde organize olabilmişlerdir.⁵⁸

Meksika'da 1960'lar sonunda çok büyük bir kültürel dalga şeklinde ayaklanmalar ortaya çıkmıştır. Bu ayaklanmalar kahvehanelerden tutun da butikleri, mağazaları ve kuaförleri bile içerisine alacak genişlik ve çeşitlikte olmuştur. İş yerleri polis tarafından devamlı olarak baskınlara uğruyor, insanlar ise ağır fiziksel darbelerle maruz kalıyorlardı. 1968 baharında yüz bin kişiden fazla insanın katıldığı protestolar *Mexico City*'de başlamıştır. Bu kalabalığa öğrencilerin yanında öğretmenler, kamu çalışanları ve hatta işyerleri sahipleri de katılmışlardır. Bu hareketin sonunun nereye gideceği öngörülemediği için yaz bitiminde bu hareket yavaş yavaş sönmeye başlamıştı. 3 Ekim 1968'de ve Olimpik Oyunları açılışına birkaç gün kala, beş ile on beş bin kişilik bir kalabalık hükümetin baskılarını protesto etmek için yürüyüşe geçmiştir. *Plaza of Tlatelolco*'da çevresinde, sayıları beş bini bulan polis ve asker göstericiler üzerine ateş açarak en az 200 kişinin ölmesine, birkaç bin kişinin yaralanmasına sebep olmuşlardır. Buna ilaveten gösterilerde iki bin kişi tutuklanmış ve işkenceye maruz kalmışlardır. Bu

⁵⁸ Colins Baker, *Festival of the Oppressed: Solidarity, Reform and Revolution in Poland, 1980-1981* (London: Bookmarks, 1986), 91.; Lawrence Goodwyn, *Breaking the Barrier: The Rise of Solidarity in Poland* (New York: Oxford UP, 1991).

insanlık dışı gelişmeler bir süreliğine hareketi yavaşlatmış olsa da iktidardaki *Institutional Revolutionary Party*'nin (PRI) meşruiyetini onlarca yıl süren süreç içerisinde tamir edilmez şekilde yaralamıştı.⁵⁹

Kol kola ilerleyen hak temelli hareketlerden bir diğeri olan ikinci dalga kadın hakları hareketi, ABD'de 1950 sonlarında başlayan feminist aktivitelerin bir kolu olup zaman içerisinde Batı Avrupa'ya ve öteki ülkelere yayılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu feminist tabanlı hak hareketi tarihi bir perspektif içerisinde ele alıp aşağıdaki bölümde detaylı bir şekilde ele alacağız.

2.1.3 İkinci Dalga Kadın (Feminist) Hareketleri

İkinci dalga kadın hakları hareketi, ABD'de 1950 sonlarında başlayan feminist aktivitelerin bir kolu olmakla birlikte sonrasında Batı Avrupa ve diğer ülkeleri etkisi altına alan bir feminist harekettir. Hareket, ABD'de 1980 yılı başlarına kadar devam etmiştir. İkinci dalga feminist harekette vurgulanan başlıca konular insan hakları, cinsiyet eşitliği, çalışma mekanlarında eşitlik, eşit ücret, öğrenci hakları, kürtaj hakkı, konuşulan dilde cinsiyetçilik ve giyimdeki tehditler olmuştur. İkinci Dalga Kadın Hareketleri, kadınların İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle erkekler yerine çalışmak üzere çağrıldıkları iş piyasalarından zorla çıkarılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu hareket anayasadaki Eşit Haklar Anlaşması'nın onaylanmasıyla da yasal istekler bakımından sona ermiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı yazarlar kadınların toplumdaki yerlerini ve oynadıkları rolü sorgulamaya başlamışlardır. Kadınların özellikle savaş esnasında fabrikalarda savaşa giden erkeklerin yerlerini almaları ve bu konudaki başarıları devamlı olarak basılı ve görsel medyada vurgulanmıştır. Simone de Beauvoir, 1949 yılında temel hakların konu alındığı *The Second Sex* kitabını yazarak kadınların toplumda nasıl algılandığı ve kadının toplumdaki rolünü ele almıştır. Beauvoir eserinde, "Kadın olarak doğulmaz, kadın olunur," diye yazmıştır. Bu alıntı toplumun nasıl bir ön yargı ile kadına neyi nasıl yapması gerektiğini belirterek bu yönüyle cinsiyetlere rollerini öğrettiğini ve bu rollerin dayatıldığını ifade etmektedir.

⁵⁹ C. E. Zirakzadeh, *Social Movements in Politics: A Comparative Study* (London: Long, 2006).

Betty Friedan 1960'ların en etkili kadın haklarını savunucularından biridir. Friedman sınıf arkadaşları arasında yaptığı çeşitli anket ve söyleşilerde onların çok büyük bir çoğunlukla evlilik hayatlarından memnun olmadıkları ve hayatlarının çocuk yetiştirme ve ev işleri ile uğraşmak kör döngüsü ile geçtiğini tespit etmiştir. Bu tespit sonucunda Friedan, 1963'te *The Feminine Mystique* adlı kitabını yayınlamıştır. Bu kitapta orta sınıf beyaz kadınların aile hayatları ve anneliklerini sorgulanmış ve özellikle özel hayatın kadınların heves ve heyecanlarını nasıl körelttiğine değinilmiştir. Friedan ev hayatından memnun olmayan kadınlarla yaptığı röportajları burada yayınlarken bir taraftan da 1950'lerin idealleri arasında olan; "işyerlerinde memnun erkekler ile ev işlerine yoğunlaşan kadınların oluşturdukları sözde mutlu ailelerin olumsuz yönlerini ortaya koyuyordu."⁶⁰ Bu kitap temelde 1950'lerin ideal ailelerinin kadın için en iyisi olup olmadığını sorgulamıştır.⁶¹ *The Feminine Mystique*'te ileri sürülen savların 1960'larda ki sosyal politika yapımı taleplerine yansması ikinci kadın hareketi dalgasının başarıya ulaşmasında etkili olmuştur. Bunlara ilaveten 'Milli Kadın Organizasyonu' oluşturulmuş ve Friedan 'nın da katıldığı bu organizasyon başarıya imza atarak 1963 Eşit Ücretler Anlaşması'nın (*Equal Pay Acts of 1963*) hayata geçmesinde büyük bir rol oynamıştır. 1963 Eşit Ücretler Anlaşması kadınların, erkeklerin yaptığı işlerin aynısını yaptıkları takdirde aynı ücreti almalarına olanak vermiştir. Bu sayede kadınlar, daha az ücret almaları sebebiyle katılamadıkları emekçiler ordusuna katılım sağlayabilecek bir duruma gelmiştir.⁶²

Kate Millet 1969'da yayımladığı *Sexual Politics* adlı kitabıyla baba erkli aile toplumlarında, aile reisinin evi cinsiyetçi bir biçimle kontrolünü, cinsiyetçi konuşmalarını ve nihayetinde de evin siyasi karar verici rolüne taşınmasını tartışmaya açmıştır. Bu kitabın etkileri toplumda tartışılırken 1970'lerde ikinci feminist dalga daha fazla yaygınlaşmış ve yeniden hız kazanmıştır. Bu esnada Carol Hanisch, *The Personal is Political* isimli bir kitap yayımlayarak kişisel olan siyasaldır söyleminin yaygınlaştırmıştır. Ev işlerinin bölüşümü, cinsiyet rollerinden

⁶⁰ Charles Tilly, *Social movements and national politics* (Ann Arbor, MI.: CRSO Working Paper 8197, 1979),1.

⁶¹ Barbara Ryan, *Feminism and the Women's Movement: Dynamics of Change in Social Movement Ideology, and Activism* (New York: Routledge, 1992), 42.

⁶² A. M. Herman, *Equal Pay: A 35-Year Perspective* (Place of publication not identified: Diane Pub Co, 1998).

tutun da diğerk günlük aktiviteler de dahil olmak üzere, kitapta her Şeyin politik olduğu ve kişisel olmadığı iddia edilmiştir. Eğer bir kadın erkeklerin baskın olduğu bir toplumda bir işe girmek için kürtaj yaptırmak durumunda ise bu kararı politik sonuçlar doğurmakta ve toplumda siyasallaŐtırılma kategorisine girmektedir. Kadınlar zel hayatlarını ve ev işleri problemlerini kamu mekanlarına taŐımak zorunda kalmakta çünkü sorunlar siyasallaŐmakta ve bireyselliğin dıŐına çıkarak siyasi sonuçlar doğurmaktadır.

1960'lı yıllarda ve 1970'ler de ikinci feminizm dalgası artan derecede ideolojik olarak iki ayrı harekete ayrıŐmıŐtır. Bunlar eşitlikçi feminizm ve radikal feminizmdir. EŞitlikçi feminizmi savunanlar, politikada ve sosyal çerçevede erkeklerle eşit haklar elde etmeyi istemektedirler. Bu doğrultuda kürtaj ile ilgili gerekli kanun ve yönetmeliklerin çıkartılarak kadınların emek gücü içerisinde erkeklerle eşit statülere gelebilmeleri hedeflenmiŐtir. Radikal feminizmin ise toplumda ataerkillik müessesinin kaldırılması gibi daha radikal amaçları vardır. Çünkü ancak bu takdirde kadınların üzerlerindeki baskıdan kurtulabilecekleri savunulmaktadır. EŞitlikçi feminist hareket büyük çapta beyazlardan oluŐup, yaŐlı ve etkili, saygın ailelere mensup kişileri içermiŐtir. Radikal feministler, daha genç beyaz eğitimli kişiler ile bütün yaş gruplarından oluşan ve insan hakları hareketlerine katılmış azıklıklardan (Amerikalı Siyahlar ve İspanyol asıllı Amerikalılardan) oluşmuştur. Bu durum da insan hakları ğrenci gösterilerini, savaş karşıtlığını ve ikinci dalga feminizmi kesiŐen büyük bir toplumsal hareket olarak algılamamızı kolaylaŐtırmaktadır.⁶³

2.2 KÜRESELLEŞMENİN ETKİSİNDEKİ HAREKETLER (1990-2008)

Bu baŐlıkta 1990 Berlin duvarının yıkılması, Soğuk Savaşın bitmesi ile başlayan ve 2008- Ekonomik Krizi'nden önce oluşan, küreselleşmenin yıkıcı etkisi altında tepkime Şeklinde gelişen ve ivme kazanan evre hassasiyetli protestolar evre Hassasiyetli Hareketler, LGBTI'nin yaşam hak ve aidiyetini savunan, devletin otoritesini sınırlandırmaya yönelik, Dünya Ticaret rgtne (DT) karşıt toplumsal hareketleri detaylı bir Şekilde ele alacağız.

⁶³ M. Le Gates, *In Their Time: A History of Feminism in Western Society* (New York: Routledge, 2001), 352.

David Harvey'in birçok yerde işaret ettiği üzere: "Neoliberalizm pratiklerinin yarattığı küreselleşmenin altüst ettiği asimetrik gelir dağılımının, yaratmış olduğu 'yoksulu daha yoksul zengini daha zengin yapan' yıkıcı sonuçlarının," toplumsal olayların ve protestolarının oluşumunda hiç şüphesiz etkisi vardır.⁶⁴ Bunun en tipik örnekleri olarak; Seattle İşgal (1999) olayları sonrası Washington, Prag, Cenova ve birçok Latin Amerika ülkelerinde yapılan küreselleşme karşıtı toplumsal hareketleri gösterebiliriz. Bu eylemlerin örgütlenme ve hareket tarzıyla, eylem yapma biçimleri 1968'i hatırlatmakta ve kararlar eylemlere katılanların oy birliği ile alınmaktaydı. Kitlesele protestolar direkt olarak, G-20 toplantıları ile sembolize edilen Neoliberalizm'in yaratıcı yıkıcı pratiklerini şekillendirildiği Dünya Ticaret Örgütünü (DTÖ) hedef almıştır. Diğer taraftan 2008 Küresel Finansın Çöküşü, 2011 Wall Street İsyanları'nda görülen toplumsal hareketlerin ortak noktası, bu toplumsal hareketin örgütlenme şeklinin mekân ve zaman bağlamında sabit bir lider (egemen) odaklı hiyerarşik piramidal örgütlenmelere benzemeyip eşit katılımlı düzlemsel bir yapılanmayı andırması olmalarıdır. 2008 sonrası hareketlerin ortak özelliği lider rolünü spontane olarak anonim biri tarafından üstlenilip işini bitirdikten sonra geri çekildiği bir pratikten ibaret olduğudur.⁶⁵

Birçok değişik durumda, küreselleşme genellikle küçük bir kazananlar grubunun beklentilerini karşılayıp onların ihtiyaçlarına hizmet ederken, diğer taraftan da çok büyük bir sessiz kaybedenler kitlesini de tamamen gözden çıkarmaktadır. Küreselleşme kavramı, kazanç sağlayabilme ihtimaline rağmen toplumlarda negatif olarak algılanmaktadır. Modern kapitalizmin bir sonucu olan küreselleşme toplumsal yapılanma üzerinde negatif bir etki yaratmakla beraber toplumsal yapıları tehlikeye sokarak sosyal riskler oluşturur. Değişen modern dünyada, toplumsal hareketler ve protestolar şeklinde sonuçlanan toplumsal riskler bütün toplumsal katmanlar için tehlikeli günlük bir rutin haline gelmiş bulunmaktadır.

⁶⁴ David Harvey, *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*, çev. Aylin Onacak (İstanbul: Oxford University Press aracılığıyla Sel Yayıncılık, 2015).

⁶⁵ M. Aydın, M. Erdoğan, A. Y. Sarıbay, S. Bolay, M. Altan, *Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme*, ed. Cemal Uşak (İstanbul: Ufuk Kitapları, 2002).; Charles Tilly, "Toplumsal Hareketler Yirminci Yüzyılda Giriyor," *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, ed. Doğan Çetinkaya (İstanbul, İletişim Yayınları, 2015), 153-199.; David Harvey, "Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm," çev. E. Çığ ve Ü. Çığ, *Atılım Sosyal Bilimler dergisi* 2, no. 2 (2012): 67-88.

Bazı düşünürler küreselleşmenin toplumsal yapıların dünya kaynaklarına erişimini adaletsiz ve olumsuz şekilde etkilemesinin bir sonucu olarak “gerici Reaksiyonist” veya ‘backlash’ diye adlandırılan tepkilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Küreselleşmenin, dünyadaki bütün gelişmiş endüstriyel ülkelerdeki mevcut kuruluşlara ve ekonomik entegrasyona karşı yıkıcı ve yaygın politik hareketleri yönetmekte ve yönlendirmekte olduğunu iddia etmektedirler.⁶⁶

Buna benzer bir şekilde küreselleşme sonucunda gelişen yeni iletişim teknolojisi ile uzay uydusu iletişim araçları ile entegre edilebilen kişisel haberleşme ağları kurulmuştur. Bu ağlar toplumsal hareketlerin örgütlenmesini ve stratejisinin şekillenmesinde hayati rol üstlenerek siyasi şebekelerin oluşmasını sağlamıştır.⁶⁷ Bu noktalardan hareket ederek bu bölümde küreselleşmeden temelden etkilenen bazı toplumsal hareketleri ele alacağız ve daha önce incelediğimiz toplumsal hareketlerden olan farklılıkları üzerinde duracağız. Bu hareketler Seattle DTÖ İşgalleri, Çevre Hassasiyetli Hareketler, LGBT Hakları Savunma Hareketleri ve Devletin Otoritesini Sınırlandırma Hareketleri konuları olacaktır.

2.2.1 Seattle DTÖ İşgalleri

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) yönetim kurulu toplantısı 29 Kasım 1999 tarihinde Seattle’da yapılmak üzere planlanmıştır. Toplantının birinci günü binlerce barışsever protestocu açık panelin yapıldığı mekânın girişini kapatmıştır. Bunun yanında orada hazır bulunan basının verdiği raporlara göre yirmi bin kişilik bir işçi grubunun yürüyüş yaparak Seattle merkezinde toplanmak için yaklaştığı haberi alınmıştır. No 30 olarak adlandırılan bu hareket toplantının gerçekleşmesinden aylar öncesinde planlanmıştır. Harekete birçok uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşu önceden planlayarak katılmıştır.⁶⁸ Bu haberin üzerine bu grup polis müdahalesi ile yavaşlatılmıştır. DTÖ toplantısını idare eden komite toplantıyı ertelemek mecburiyetinde kalmıştır. Bunun üzerine Belediye Başkanı Paul Schell

⁶⁶ Jeffry Frieden, “The Politics of the globalization backlash: Sources and Implications,” in *Harvard University: Annual Meeting of American Economics Association, panel on Making Globalization Inclusive*, (January 6, 2017):1.; Arvydas Guogis, “Considering the negative impact of globalization on the social sphere and the alternative of the new governance,” *Health Policy and Management* 1, no.5 (2013):7-14.

⁶⁷ Charles Tilly, “Toplumsal Hareketler Yirmi Birinci Yüzyıl,” in *Toplumsal Hareketler*, ed. Doğan Çetinkaya (İstanbul: İletişim Yayınları, 2008),163.

⁶⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_in_Seattle

olağanüstü hâl ilan ederek saat 19:00'a kadar bütün sokakların göstericilerden temizlenmesini emretmiş ve şehrin merkezindeki çok geniş bir alanda da sokağa çıkma yasağı ilan etmiştir. Küçük çapta da olsa bazı işyerleri yağmalanmış veya saldırıya uğramışlardır. Ertesi gün (1Aralık Çarşamba) Seattle polisi DTÖ toplantılarının yapılacağı Seattle Toplantı ve Ticaret Merkezi'ni tamamen göstericilerden arındırmıştır. Toplantı o gün beş saat yapılamamıştır. Emniyet güçleri ile göstericiler arasında büyük arbedeler olmuş, yüzlerce gösterici tutuklanmıştır. Fakat bir grup insan King Eyalet Hapishanesi'nin dışında gösterilerine devam etmişlerdir. Ertesi gün göstericilerin sayısında azalma olmuştur. Başkan Schell sokağa çıkma yasağını hafifletmiştir. Tutuklanan 400 kişiden çoğu da salıverilmiştir.

Seattle toplumsal hareketini daha önceki toplumsal protesto hareketlerinden ayrılan en önemli özelliği örgütlenmenin ve stratejinin şekillenmesinde çok geniş çapta internetin kullanılmasıdır. Bu sonuçta karar verme ve yönlendirme mekanizmasının kontrolünü belirli bir lider kadrosu üzerinden değil tam aksine tabandan yukarı doğru gelişen, piramit biçimde herkesin katkıda bulunduğu kolektif akıl üzerinden kurgulanmış olmasıdır. Bu durum 2008 sonrası toplumsal hareketlerin ilk habercisi olarak kabul edilmelidir. Çünkü 2008 öncesi toplumsal hareketlerde ön safta gördüğümüz lider burada bulunmamaktadır. Bu da 2008 sonrası toplumsal hareketlerde bir farklılığın olduğunu bizlere göstermektedir.

2.2.2 Çevre Hassasiyeti Hareketleri

İnsanların çevreyi koruma ve kollama yolundaki endişelerin uzun bir tarihi vardır. İlk çabalar tabii kaynakların korunması üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunu havanın kirlenmesine karşı yapılan protestolar, nükleer testlere karşı direnmeler şeklindeki protestolar takip etmiştir. İnsanlık bütün bunları farklı zamanlarda ve mekânlarda gerçekleştirmiştir. Birbirleriyle ilişkileri yok gibi görünen bu hareketler, değişik amaç ve biçimlerdeki çevreci aktivistlerin eliyle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Küreselleşme sonucunda ülkelerin teknolojik, ekonomik yarışma içerisinde olması hızla gelişen sanayileşme hamlesini doğurmuş ve yeni doğal kaynaklara olan talebi artırmıştır. Bunun en önemli sonucu olarak kaynak-ihtiyaç dengesi bozulmuştur. "Dünya kaynaklarının erişimini adaletsiz eşitmiş olan küreselleşme

süreci çevre sorunlarının artmasına etki etse de yine bu konuda ulusal devletleri bir araya getirerek çözüm önerilerinin oluşması, uluslararası kurumların kurulmasını sağlamıştır.”⁶⁹ Diğer taraftan bu durum, ‘Dengeli ve Sürdürülebilir Kalkınma’ kavramını ortaya çıkarmıştır. Çevre kirliliğindeki artış, Batılı toplumları 1980’lerden itibaren küresel çevreyi korumaya yöneltmiştir. Çevreye ilginin artması, ekonomik büyüme-çevre dengesi arasındaki olumsuzlukları giderici çözüm üretme isteğini doğurmuştur. 1987 yılındaki Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun raporundan sonra sürdürülebilir kalkınma kavramı gelişmiş ve nasıl olursa olsun mantığına dayanan ekonomik büyümenin yerini almaya başlamıştır.⁷⁰

1970’te Jim Bohlen, Paul Cote ve Irving Stowe tarafından kurulan *Greenpeace* adlı çevre koruma organizasyonu 1969 yılında Pasifik okyanusu adalarından Amçitka’da planlanan atom bombası denemelerine karşı olup nükleer radyasyonun yayılmasından endişe duymuşlardır. Irving ve Dorothy Stowe çifti 1958 yılında Golden Rule adlı bir gemi ile Güney Pasifik’teki Bikini Atolu’ne gidip atmosfer içi hidrojen bombası denemesini protesto etmek için yola çıktıkları zaman Hawaii’de tutuklandılar. ABD Atom Enerjisi Komisyonu (AEC) tüm protestoları görmezden gelerek ilk denemeyi 2 Ekim 1969’da gerçekleştirdi. AEC, 1 megatonluk nükleer bombayı yer yüzünden 1.200 metre yüksekte patlatmıştır. Denemenin yapılacağı gün on bin kadar protestocu, ABD ile Kanada arasındaki sınırın önemli geçitlerini kapatmışlardır. Protestocuların pankartlarında şunlar yazılıydı: “Yer yarılrsa kabahat sizindir. ” Bu bütün Amerika ve Kanada da protestocuların yaptıkları eylemler haberlere yansımıştır. Bir avuç insanla başlayan bu hareket bugün üç milyondan fazla aktif üyesi olan uluslararası bir kuruluşa dönüşmüştür. İlk eylemini eski ve hurda bir gemiyle yapan *Greenpeace* bugün okyanusu baştan başa dolaşan, kutuplarda gezen bir filoya sahiptir. *Greenpeace*

⁶⁹ M. Khor, “Globalisation and the Crisis of Sustainable Development,” *Environment and Development Series 1* (2001):12.

⁷⁰ G H. Brondtland, “Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) Raporu,” 1987. <https://www.yandex.com.tr/search/?text=1987%20y%C4%B1l%C4%B1ndaki%20D%C3%BCnya%20%C3%87evre%20ve%20Kalk%C4%B1nma%20Komisyonunun%20raporundan%20&clid=2242162&lr=11503&noreask=1&nomisspell=1>.

kampanyasını genişletmiştir. Günümüzde toksit artıkları, balina avcılığı, okyanus kirlenmesi ve doğal çevreye yönelik her türlü tehditle uğraşmaktadır.⁷¹

İlk küresel çaptaki çevre hareketine örnek olarak, ‘Neste Savaşı, 1970-1972’ adı ile anılan ve Finlandiya’da ortaya çıkarak büyük bir başarı ile sonuçlanmış olan çevre hareketini göstermek mümkündür. Nyland adlı yerel gazetede, 30 Ekim 1970 tarihinde Finlandiya devletine ait olan petrol şirketi Neste’nin bir arsanın ön tarafını kullanarak güney Finlandiya’nın Hanko Yarımadası’nda yüz hektarlık bir arazi satın almaya teşebbüs ettiği haberi çıkmıştır.⁷² Bu alan 1902’de kurulan *Tvarminne Zoological* İstasyonu’nun yakınında yer almaktadır. Bu alan biyolojik çeşitlilik bakımından büyük bir zenginlik göstermektedir. Şirket bu alanda üçüncü petrol rafinerisi kurmayı planladığını gizlemeye çalışmıştır. Neste’nin güçlü direktörü Uolevi Raade 1969 yılında ortaya çıkan ve medyada son derece tartışmalara sebep olan petrol sızıntısından doğan çevre kirliliği hakkındaki soruşturmalardan kurtulmuş olduğundan kendisine burada da izin verileceğinden emindir. *Tvarminne Zoological* İstasyonu’nda çalışan araştırmacılar Neste’nin planına karşı 1970’lerin sonlarında organize olmaya başlamışlardır. Protesto 16 Ekim’de yakınlardaki Ekenas ve Hanko kasabalarında yaşayan okul çocuklarının toplanmasıyla başlamıştır. Ekenas’dan 400 kadar çocuk hep bir ağızdan haykırmaya başlamışlardır: “Bak fakat dokunma, Neste yapman gereken şey işte bu” demişlerdir. Aynı yıl benzer anlaşmazlıklar Eikesdal Norveç ‘te meydana gelmiş ve protestocular bu sefer gayri meşru protestolara başlayarak bir barajın inşasını önlemeye çalışmışlardır. Bu aktivist tepki, yerel aktörlerin Neste’nin planına karşı organize olmalarında yol göstericilik rolünü üstlenmiş olmalarına ve hareketi teşvik etmesine sebep olmuştur. Başbakan Rafael Paasio *Tvarminne Zoological* İstasyonu’nu rafinerinin yapılacak bölgeyi tanımak için ziyaret etmiş ve akabinde hükümet Hanko Yarımadasında hiçbir rafinerinin yapılmasına müsaade edilmeyeceğini ilan etmiştir. Finlandiya petrol devi böylece istediğine ulaşamamıştır. Ufak bir çapta olan Finlandiya çevre hareketi birinci büyük zaferini

⁷¹ Michael Brown and J. May, *Yeşil Barış: ‘Greenpeace’*, çev. Sabir Yücesoy (İstanbul: Metis Yayınları, 1992), 15.

⁷² M.Kaihovirta, H. Lindberg and M. Wickström, “The Neste War 1970-1972: The First Victory of the Budding Finnish Environmental Movement,” *Arcadia Spring*, no.82 (2018):25. <http://www.environmentandsociety.org/arcadia/neste-war-1970-1972-first-victory-budding-finnish-environmental-movement>

koalisyon yaptığı ve çok farklı kesimlerden gelen kişiler ve kuruluşlarla birlikte kazanmıştır. Bu hareketle Neste'nin siyah petrolünün okyanusun mavi sularını bulandırması önlenmiştir.

1988'de George H. W. Bush, çevre konusuna el atan cumhuriyetçi bir başkan olarak 'Çevreci Başkan' olacağını ilan etmiştir. Bush, demokrat rakibi Mike Dukakis'e sözle sataşarak onun doğduğu kasaba olan Boston Harbor'u temizlemekte naçiz kaldığını iddia etmiştir. Bush görevi almasından birkaç hafta öncede *Time Magazine* dergisine dünya hakkında 'Yılın Gezeni' başlığında bir yazı yazdırmıştı. Bu olaydan sonra 1990'da ABC kanalı, iki saatlik bir özel yayınla Dünya Özel Günü'nü içerlerinde Dustin Hoffman, Meryl Streep, Robin Williams olan bir kısım ünlüyle birlikte izleyicilere takdim etmiştir. Çevre hareketleri hız kazanırken *Greenpeace*'e çok sayıda insan üye olarak yazılmaya başlamıştı. *Greenpeace*'e çok sayıda çevre dostu pazarlayıcı ve imalatçısı ilanlar vererek harekete katılmıştır.

1992 yılında, Birleşmiş Milletler (BM) 'Dünya Toplantısı' düzenlemiştir. Bu toplantıya 108 devlet başkanı bu toplantıya katılarak dünyayı kurtarmak için iyi niyetlerini ifade etmişlerdir. Bill Clinton'ın başkanlığı sırasında ABD'deki çevre hareketi politik engellere çapmıştır. Bu engellerin aşılmasına yönelik olarak Başkan Yardımcısı Al Gore çevre hareketine kuramsal ve finansal destek veren gerçek bir çevreciye dönüşmüştür. ABD'de 1990'lı yıllarda hızlanan çevre hassasiyetinin Türkiye'ye de yansımaları olmuştur.

Türkiye'de 1990 ile 2008 yılları arasında çevre sorunları ilgili protesto hareketleri Yeşiller Partisi'nin ortaya çıkması ile kurumsallaşmıştır. Çevre konusu özellikle yazılı ve görsel medyanın ilgisini üzerine çekerek yurt çapında merak kaynağı haline dönüşmüştür. Türkiye'de çevre sorunlarına karşı hassasiyet ve ilgi sadece yöresel ve yurt çapında doğurduğu büyük çaptaki maddi ve manevi zararlardan dolayı değil aynı zamanda da özellikle madencilik sektöründe ve yeni hidrolik santrallerin kurulduğu bölgelerdeki halkın yaşam kalitesini ve geçimini tehdit eder nitelikte olmasından dolayı ortaya çıkmıştır. Bergama'da çokuluslu bir şirket olan *Eurogold* tarafından altın madeni arama ve geliştirme bahanesiyle 1990-1996 yılları arasında büyük çapta ormanlık alan tahrip edilmiştir. *Eurogold*'un bu

tahribatını önlemek için yöre halkı 15 yıl süren bir protesto düzenlemiştir.⁷³ Bu mücadele Türkiye’de 1980’den beri uygulanmaya çalışılan neoliberal ekonomik-politik sistemin yarattığı toplumsal problemlerin ve karşıtı barışçıl tepkilerin örnek teşkil etmesi bakımından da önem kazanmıştır. 2000’li yıllarda Türkiye’de çevre politikası, enerji sorununu merkeze alan bir görüşle örgütlenmeye gitmiştir. Özellikle hidroelektrik ve termik santrallerin mekânların çok değerli tarım alanlarına veya turistik öneme sahip sahillere doğru kaymalarına karşı mücadelede sadece yerel örgütlenme ile yetinilmemiştir. Buna ilaveten sivil toplum kuruluşları yurt içinde sosyal medya kullanarak halkın ilgisini ve sorumluluğunu arttırmaya çalışmıştır. Siyanürle altın arama bağlamında yapılan gösteriler ve direnişler 2005’ten beri Ordu’nun Fatsa ilçesinde ve Artvin’in Çataltepe bölgesinde yoğunlaşmıştır. Dünyanın hemen her yerinde yasaklanan bu uygulama yerel halkın isyanına rağmen devam etmektedir. Son 10 yılda 6 bini aşkın insanın kanserden vefat ettiği belirlenen Ordu kentinde bu sayıyı siyanür aramalarının katbekat artıracığı söylenmektedir.⁷⁴

2.2.3 LGBTİ Haklarını Savunma Hareketleri

Dünyanın küreselleşmesi sonucunda, Batı kültürünün yerel kültürlerle büyük bir etki yaratması da göz önünde tutulduğunda, LGBTİ hareketi günden güne daha da büyümüş ve dünyanın dört bir yanında savunulmaya başlanmıştır. İkinci dalga feminizm üçüncü dalgaya LGBT hareketini de içererek evrilmiştir. Modern günlerin LGBT sivil hakları hareketleri New York şehrinde Haziran 1969’da Stonewall İsyanları ile başlamıştır. Bu zamandan önce bazı aktivist ve *The Mattachine Society, Daughters of Bilitis* gibi organizasyonlar LGBT bireylerin sivil haklarını almaları için Amerikan toplumunun en ön safhalarında mücadele etmişlerdir. Bu hareketler en açık şekilde New York ve San Francisco’ da boy göstermiştir. Gay ve Lezbiyen hakları hareketleri çok kere ele alınmış ve özlerinde

⁷³ Hayriye Özen, “Toplumsal Hareketlerin Siyasal Rolü: Rasyonalist Yaklaşımların Eleştirilse Bir Değerlendirilmesi,” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*68, no.23 (2013):37-41.; Hayriye Özen, “Meydan Hareketleri ve ‘Eski ve Yeni’ Toplumsal Hareketler,” *Ankara: Mülkiye Dergisi*39, no.2(2015):11-40.

⁷⁴ Mülakat: “Ordu’da yurttaşlar şöyle dert yandı: Çocuklarımız işsiz, geleceklerinden endişe duyuyoruz,”<https://www.birgun.net/haber-detay/ordu-da-yurttaslar-boyle-dert-yandi-cocuklarımız-issiz-geleceklerinden-endise-duyuyoruz-195251.html>

toplumsal kimlik arayışı hareketleri incelenmiştir. Bunun yanı sıra bu hareketler toplumda oluşmuş cinsel önyargılara karşı direniş şeklinde sarf edilmiş pozitif enerji olarak kabul edilerek, cinsel azınlıkların var oluşunun gerçeği olarak da ele alınmıştır. Harvey Milk, 1960-1970 yıllarında ABD’de eşcinsel ve transseksüel hakları için mücadele etmiştir. Bu mücadelesi sonucu Milk, San Francisco Belediye Meclisine seçilmiş ve 11 ay görev yaptıktan sonra bir suikasta uğramıştır. Bu olaydan sonra dünyanın birçok şehrinde LGBT bireyler siyasette aktif roller üstlenmiştir.⁷⁵

28 Haziran 1969 tarihinde New York şehrinin Christopher caddesinde bulunan ve genellikle Gay vatandaşların gittiği *Stonewall Inn* adlı polisler tarafından baskına uğramıştır. Buna tepki olarak patronlar ve mahalle sakinleri polisler karşı isyan hareketini başlatmışlar ve bu olay kısa zamanda komşu mahallere de sıçramıştır. İsyen hareketi birkaç gün şiddetini artırarak sürmüştür. Bu ayaklanma ancak New York özel polis kuvvetleri tarafından şiddet kullanılarak bastırılmıştır. Bu olay *Gay Liberation Front* adlı sivil toplum kuruluşunun kurulması ile sonuçlanmış ve diğer LGBT organizasyonları da takip etmiştir.

LGBT’li üyeler düzenli aralıklarla onur yürüyüşü düzenlemektedirler. Onur yürüyüşü, her yıl haziran ayının sonlarında Batı Avrupa ve Amerika başkentlerinde LGBT bireyleri ve onlara destek veren kişilerin katılımıyla kutlanan ve Stonewall ayaklanmasının yıl dönümünde gerçekleştirilen etkinlikler ve yürüyüşlerdir. Bu yürüyüşler, Stonewall ayaklanmalarının anısını hafızalarda canlı tutmak ve kazanılan hakların değerini vurgulamak için düzenlenmektedir. Türkiye’de Onur haftası 1993’te ilk defa “Cinsel Özgürlük Haftası” adı ile kutlanmak istenmiştir, ancak o yıl gerçekleştirilememiştir. Bir hafta boyunca LGBT ile ilgili oturumlar, film gösterimleri, tiyatrolar ve konserleri gibi etkinlikler yapılmıştır. 2007 yılında bu hafta Türkiye ve diğer ülkelerden gelen araştırmacı, yazar, politikacı ve sanatçının yer aldığı oturumlarla Fransız Kültür Merkezi’nde gerçekleştirilmiştir.⁷⁶

⁷⁵ V. Taylor ve N. M. Whittier, “Collective identity in social movement communities: Lesbian feminist mobilization,” in *Frontiers of social movement theory*, ed. A. Morris and C. Mueller (New Haven, CT: Yale University Press, 1991), 104–129.

⁷⁶ History. Com Editors, “The Stonewall Riots begin,” Ağustos 21. 2018. https://tr.wikipedia.org/wiki/Onur_Y%C3%BCr%C3%BCy%C3%BC%C5%9F%C3%BC <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48819416>

Queer hareketleri Türkiye’de her yönde ayrımcılığa uğrayanların hürriyete kavuşmaları için yaptıkları girişimler olarak tanımlanmıştır. Bu kavram sadece homofobiklere karşı değil aynı zamanda da ırkçılığa, kadınlara karşı ayrımcılığa, sosyal gruplara ve sosyal katmanlara karşı yapılan eşitsizliklere karşı mücadele için kullanılmıştır. Özgürleştirme hareketi olduğu anlayışından yola çıkarak bütün bastırılmış gruplara eşit muamele ve eşit haklar vaat etmektedir. Bu hareket aynı zamanda bu grupların temsilcilerinin kendi sosyal haklarına yönelik taleplerini de kapsamaktadır.

2.2.4 Devletin Otoritesini Sınırlandırma Hareketleri

Yirminci yüzyılın sonlarında demokrasinin yaygınlaşması ve yaşanan özgürlüklerin temel alındığı siyasal gelişmeler sonrasında otoriteryanizm dünyanın her tarafında geri yükselişe geçmiştir. ABD’de demokrasi savunucuları, Francis Fukuyama’nın (1992)’tarihin sonu geldi’ metaforuna kendilerini kaptırarak bütün savunma silahlarını bırakmışlar ve sadece kendi özgürlükçü fikirlerinin mümkün olduğuna inanmışlardır.⁷⁷ Son 20 yılda dünyanın birçok yerinde (Meksika 1980, Çin ve Doğu Avrupa’da 1989, Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan 2000 ve Myanmar’da 2007 yılında) yağmacı otokrasiye karşı protesto hareketleri vatandaşların sokak eylemleri halinde ortaya çıkmıştır. Otoriteryanlar güçlenmiş ve eski tarihsel taktikleri uygulamaya koymakla beraber yenilerini de üretmişlerdir. Bu duruma örnek vermek gerekirse Macaristan da Orban’ın, Venezuela’da Maduro’nun, Güney Afrika da Zuma’nın, Filipinler’de Duterte’nin ve ABD’de Trump’ın küresel sermaye ile iş birliğine geçerek güçlerini pekiştirmeye çalışmaları verilebilir. Bu popülist liderlerin geleneksel taktiklerle uğraş vermelerinin araçları gazetecilere saldırma, yabancıları muhalif veya “para ile tutulmuş protestocular,” olarak suçlamak, azınlıkları ve zedelenmiş grupları günah keçisi olarak damgalamak, güç kontrol denge sistemini zayıflatmak, sadık dostları ödüllendirmek, paramiliter grupları kullanmak ve nihayet politikayı dostlar ve

⁷⁷ Francis Fukuyama, *The End of History and The Last Man* (New York: Penguin, 1992),1-25.

düşmanlar veya bizden olanlar ve onlardan olanlar diyerek toplumu ikiye bölüp yönetmektedirler.⁷⁸

Tiranlık taktiklerinin pratiğe dökülmesi çok sayıda insanın rızasına ihtiyaç duyar. Taktiklere direnmenin ilk yolu emirlere gönüllü olarak veya kendiliğinden itaat etmemektir. Eğer bireyler bu basit işlevde geri püskürtülmemeyi başarırlarsa otoriter yanların emellerine kavuşmalarına karşı büyük bir set oluşturmuş olurlar. Sivil itaatsizlik bu bağlamda en çok kullanılan kavramlardan biri olmuştur. Erica Chenoweth, “Bir diktatörü tepe taklak etmek için sadece toplumun %3,5 kısmının sivil itaatsizlik yapması yeterdir,” demiştir.⁷⁹ Günümüz yeni toplumsal hareketleri böyle bir prensip üzerinden spesifik hak talepleri yerine bozuk düzenin tamamen değişmesi talebi ile devletlere yönelik istikrarsızlık ve itaatsizlik unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

ABD’deki halk direnişleri çok güçlü bir şekilde gelişmektedir. *American Civil Liberty Union* (ACLU) gibi eski kuruluşların hukuki manevralar için güçlü avukatlık büroları vardır.⁸⁰ Halk dilini iyi kullanan ve onlara yakın insanlardan oluşan gruplar, *Grassroots People Power* eğitimini aktif hale getirmek için gerekli yatırımları yapmışlardır. Yeni yapılanmada altı bin kadar ABD’nin her yerine yayılmış ve gizli bir biçimde çalışan ekipler vardır. Bu ekipler vatandaşları yönlendirmek ve onları mahallelerinden çıkan kongre üyelerinin ve yerel belediye meclisinin haksızlıklarına karşı bilinçli tutmak için faaliyettedirler. Kadınların önemli kuruluşu *Women’s March* 21 Ocak 2017 tarihinde Washington D.C.’de Amerikan tarihinin kendi kategorisindeki en büyük direniş gösterisini organize etmiştir. Bu Donald J. Trump’ın başkan seçilmesini ve yemin edip göreve resmen başlamasını protesto etmek için hazırlanmıştır. Bu protesto, Trump’ın sahip olduğu dünya görüşünü eleştirmek ve seçim kampanyalarında kullandığı retorik ile kadınlara yönelttiği hakaret ve tehditleri kınamak, göçmenlere ve farklı inanç gruplarına, LGBT bireyler ve engelliler için sarf ettiği kötü sözleri iade etmek için

⁷⁸ M. J. Stephan ve T. Snyder, “Authoritarianism is making a comeback. Here’s the time tested way to defeat it,” *The Guardian International Edition*, (June 2017):2 <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jun/20/authoritarianism-trump-resistance-defeat>

⁷⁹ Erica Chenoweth, *Why Civil Resistance Works: The Strategic logic of Nonviolent Conflict* (New York: Harvard, Publications, 2017). <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jun/20/authoritarianism-trump-resistance-defeat>

⁸⁰ ACLU ‘*American Civil Liberty Union*’.

düzenlenmiştir. Bu yürüyüşe aynı zamanda diğer eyaletlerde yapılan yürüyüşler de eklenmiş ve hatta bu yürüyüş dünyanın başka yerlerinde de yankılar bulmuştur.

2017 yılından önce aynı kuruluş 26 Ekim 1997 tarihinde Philadelphia şehir merkezinde yüz binlerce kadını *Million Women March* bayrağı altında toplamıştır. Yürüyüşte Afrika kökenli Amerikalıların aileleri ile birleşmeleri kutlanmıştır. Sıcaklığın çok düşük olmasına ve yağmura rağmen kadınlar kaldırımlar boyunca dizilerek iki mil boyunca yürüyüş yapmışlar ve uzun saatler süren konuşmaları da gün boyunca dinlemişlerdir. *Benjamin Franklin Parkway*'de toplanan bir grup kadın aktivist söylevler vererek; inançlar, sivil haklar ve kentsel yaşam alanlarında siyahi kadınların sayıları ile orantılı olarak güçlerini göstermelerini, aile dayanışmalarını kuvvetlendirmelerini ve mahallerini saran hastalıklara karşı mücadele etmelerini tavsiye eden konuşmalar yapmışlardır. Güney Afrika Başkanı Mandela'nın eski karısı Winnie Madikizela Mandela, 20 dakikalık bir konuşma yaparak Afrikalı ve Amerikalı kadınların ortak kaderlerine değinmiştir. Mandela konuşmasında özellikle çevrenin korunması üzerinde durmuş, küreselleşmenin tehditleri olarak görülebilecek yağmur ormanlarının tahribinden, suların endüstri atıkları ile kirlenmesinden, yerel bitki ve hayvan habitatının yok olmasından söz etmiştir.

2.3 2008 -GÜNÜMÜZ KÜRESELLEŞME VE NEOLİBERALİZM KARŞITI HAREKETLER

Bugün birçok toplum hareketi, küreselleşmeye karşı olmaktan ziyade, insanlığa ve unutulmuşlara refah devleti vaadiyle orta çıkan kapitalist bir küreselleşme biçimi olan neoliberalizm pratiklerinin acımasız bir şekilde, sosyo ekonomik ve etik normlarda yol açtığı yaralara ve yıkımlara karşı tepkilerdir. Neoliberalizm, yoksulluk ve işsizlik üretmekle kalmayıp, her türlü sosyal hizmeti özelleştirerek (eğitim, sağlık, yaşlılık vs) her etkinliğin, değer ve duyguların metalaşmasına yol açmıştır. Seattle eylemlerinden sonra neoliberalizm ve onun araçlarına (WTO, IMF, WB vs) karşı sert tepkiler ve organize küresel toplumsal hareketler belirgin bir şekilde artmıştır. Kullanılan kitle yönetim ve yönlendirme taktikleri dinamik bir anonim yapılanmaya geçerek, eylemler tamamen internet üzerinden çok katmanlı ağlar ve/veya sosyal medya üzerinden, düzlemsel bir platformda ve anti-hiyerarşik bir yapılanma taktiği ile mekân ve zaman

boyutlarında değişen, anonim liderlikler vasıtasıyla kontrol edilmeye başlanmıştır.⁸¹

2008 ekonomik krizinde ve sonrasında, toplumsal hareketleri bastırmada gittikçe sertleşen devlet güçlerine karşı yeni bir taktik geliştiren silahsız eylemciler, dilekçeler yazarak, boykotlar ve grevler düzenleyerek ya da diğer şiddet dışı metotlar kullanarak otoriteryanizmi yavaşlatmaya, kesintiye uğratmaya ve hatta tamamen durdurmaya muktedir olmuşlardır. Tarihte sivil direnme, silahlı mücadeleden iki kere daha etkili olmuştur. Tarihi olay olarak Gandhi, Martin Luther King ve Doğu Avrupa'daki Polonya'nın barışçıl dayanışma *Solidarity* ve Sırbistan'daki *Otpor* hareketleri gösterilebilir. Başarılı hareketlerin, direnişe katılanların moralini yüksek tutmak, onların ümitlerini devamlı olarak canlı olarak tutmak ve yeni direniş taktikleri bulmaları için cesaretlendirmek gibi psikolojik desteğe ihtiyaçları vardır. *Solidarity* hareketinin lideri Adam Michnik'in ifade ettiği gibi hareket liderinin arkasında sürüklediği topluluğu devamlı olarak yaptıkları şeylerden dolayı çektikleri zorlukların ve fedakârlıkların bir gün kendilerine şeref ve haysiyet olarak geri döneceğine inandırmaları gerekmektedir: "Her şeyden önce, halk için bir ümit stratejisi geliştirmemiz, onlara sarf ettikleri çabanın ve risklerin istikbal vaat ettiğini göstermemiz ve inandırmamız gerekmektedir."⁸²

2.3.1 2008 Küresel Finans Krizi

2008 Krizi, dünya ekonomisinin 1930 Büyük Buhrandan sonra karşılaştığı en tehlikeli kriz olmuştur. Küresel Finans Krizi bir müddetten beri mayalanmakta olup gerçek yüzünü 2007 ortaları ile 2008 başlarında göstermeye başlamıştır. Birbirine bağlı ekonomilerde kriz dünyanın her yanındaki borsalarda hisse senetlerinin değerlerinde düşmeler ile başlamıştır. Devamında ise devasa büyüklükteki finans kuruluşları ya çökmüştür ya da satışa sunulmuştur. En zengin ülkelerin hükümetleri bile kendi finans sistemini kefalet ödeyerek ayakta tutmak için kurtarma paketleri

⁸¹ Naomi Klein, "Reclaiming the commons," *New Left Review* 9, (June 2001):81-89.; Doğan Çetinkaya, "Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler," *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, ed. Doğan Çetinkaya (İstanbul, İletişim Yayınları, 2008),61-63.

⁸² Adam Michnik, Polonyalıbir tarihçi, yazar, eski bir siyasi sürgün, ve Gazeta Wyborcza'nın Baş Editörü, [Gazeta Wyborcza](#).

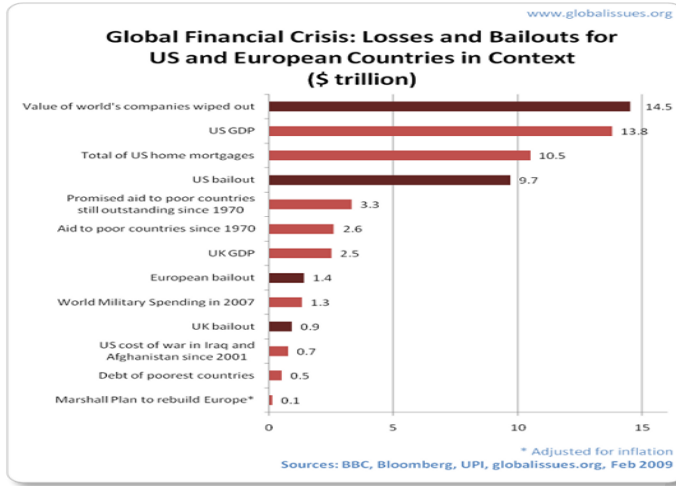
hazırlamaya başlamışlardır. Finansal problemlerden sorumlu olanların kefalet ödeyerek kendi paçalarını kurtarmışken, birçok insan küresel finansın eriyip çökmesinin, son derecede bağlantılı olan dünyada, yaratacağı borçlanma sonucu ortaya çıkacak geçim sıkıntısından endişe duymaktaydılar. Bazı ekonomistler “eğer hali hazırdaki neoliberal sistemi yüksek sesle savunan ideologlar bu kadar etkili olmayıp diğerlerinin görüşlerine ve endişelerine kulak asmış olsalardı, bu problemden sakınmak mümkün olabilirdi,” diyerek görüş bildirmişlerdir. ABD’ de gayrimenkul ipotek (*mortgage*) pazarı çökerken, diğer endüstrilemiş ekonomilerdeki emlak taleplerinin aksi yönde tavana vurması gibi ters durumlar bütün dünyada sarsıntılar şeklinde yayılmıştır.⁸³

Küresel finansal ağlar, sistemin çorap söküğü gibi çözülmesini başlatmıştır. Bu durum küresel sisteme olan güvenin de sarsılmasına sebep olmuş ve sistem nihayetinde de çökmüştür. Hükümetlerin kefalet için ödedikleri miktar nesillerin geleceğini etkileyecek kadar yükselmiştir. Ekim 2009’da dünyadaki kredilerinin kaybı 2,8 trilyon dolara ulaşmıştır. *Bloomberg*’e göre sadece ABD’deki vergi mükellefi 9,7 trilyon dolar kefalet parası ödemiştir. Bu krizden dolayı dünyadaki şirketlerin kaybı 14,5 trilyon olmuş, diğer bir deyişle dünyadaki şirketlerin toplam varlığı %33 oranında erimiştir. Birleşik Krallık ve diğer Avrupa ülkeleri toplam 2 trilyon dolar kaybetmişlerdir.⁸⁴

Ekonominin olumsuz etkileri ABD sınırlarını aşmış küresel topluma yayılan kriz, Wall Street sisteminin sorunun gerçek sebebi olduğunu dünyanın gözlerine sermiştir. Bu görüşü destekleyen kanıtların başında, ABD’nin hem en etkili bankalara ve kuruluşlara sahip olması ve hem de ideologlarının yıllardan beri bu problemlere sebep olan politikaları her platformda ciddi bir biçimde olmalarıdır. Kriz o kadar şiddetli geçti ki dev kuruluşlar ya iflaslarını vermişlerdi ya da boykot yapmak durumunda kalmışlardı. Bunun üzerine Bush hükümeti ödenecek kefaletleri karşılamak üzere 700 milyar dolarlık desteği ABD finans sistemi dahilinde devreye koymuştur. Kefalet paketi halk tarafından hoş karşılanmamıştır.

⁸³ A. Shah, “Global Financial Crisis, Global Issues: Social, Political, Economic and Environmental Issues That Affect Us All,” *NewYorkers*, March 24, 2013, <http://www.globalissues.org/article/768/global-financial-crisis>

⁸⁴ A. Shah, “Global Financial Crisis, Global Issues: Social, Political, Economic and Environmental Issues That Affect Us All,” *NewYorkers*, March 24, 2013. <http://www.globalissues.org/article/768/global-financial-crisis>

Grafik.I Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Ülkelerinde 2008 Küresel Finans Krizi Kayıplar ve Şirketlere Yapılan Kefalet Ödemeleri, Şubat 2009

“Batık bankaları devlet kurtarıyor hâlbuki sokaktaki yurttaş kendi kayıplarını kendi ödemesi için yalnız bırakılmış” benzeri itirazlar yükselmiştir. Amerikan Temsilciler Meclisi paketi ilk defasında reddetmiştir. Nobel Ekonomi Ödülü sahibi Joseph Stiglitz sunulan teklifin kötü olduğunu iddia ederek “Bu kanayan yarası olan bir hastaya kan vermeye benzer. Bir taraftan verirsin ömür taraftan sızır gider. Bununla beraber “bir şey yapmak hiçbir şey yapmamaktan daha iyidir,” demiştir.⁸⁵

2008 finans krizinin ardından küresel toplum çok ciddi sıkıntılar çekmiştir. Devletlerin ekonomik problemlere cevap vermek için başvurdukları 1970 ve 1980’lerdeki kemer sıkma tedbirleri, Batılı devletlerin gelişmekte olan ülkelere empoze etmiş olduğu 1970’ler ve 1980’lerdeki yapısal ayarlama politikalarına benzeyen girişimlerdir. Bu girişimler toplumlar üzerinde fakirleştirici sonuçlar yaratmıştır. Birçok endüstrileşmiş devlet kemer sıkma tedbirleri uygulamış; bu tedbirler yapısal ayarlamının uygulandığı gelişmekte olan ülkelere benzer şekilde fakirlikler getirmiştir. Her iki durumda da elitler veya %1 diye hitap edilen kesimler bu kemer sıkmadan fazla etkilenmemiş; tıpkı o finans problemlerine sebep olan ve örtüştüğü %1’lik kesim gibi refah kaybına uğramamıştır. Sanayileşmiş toplumlarda ekonomik büyümede zafiyet gözlemlenirken işsizliğin de yükselmeye başlaması politikacıların kesintilere teşebbüs etmelerine yol açmıştır. Bu olay

⁸⁵ Joseph Stiglitz, *Globalisation and its Discontent Revisited* (New York: Norton&Company US, 2002) <https://www.thenational.ae/arts-culture/books/globalization-and-its-discontents-revisited-joseph-e-stiglitz-on-the-state-of-the-world-1.720362>

sonrasında kitlesel protesto hareketleri öngörülebilir şekilde bütün dünyada başlamış ve yayılmıştır.⁸⁶

2.3.2 Arap Baharı ve Arap İsyanları

Dünyada büyük yankılara sebep olan bu hareket 17 Aralık 2010 tarihinde, Tunus'ta sokakta arabasıyla meyve satan M. Bouazizi adlı gencin, belediye görevlileri tarafından haksız yere tartaklanmasını ve şiddet uygulamasını hazmedemeyerek kendisini meydanda yakması üzerine çıkmış bir protesto veya isyan hareketidir. Tunus'ta özellikle gençler arasındaki işsizlik yüksek seviyelerde olup bir de bu duruma çalışanlarla elitler arasındaki gelir dağılımındaki büyük adaletsizlik ve farklılık eklenince, ufak çapta başlayan protestolar büyümüş ve kontrolden çıkmıştır. Protestolar sonucunda Devlet Başkanı Bin Ali ailesiyle birlikte Suudi Arabistan'a kaçmak zorunda kalmıştır. Göstericiler büyük ölçüde sosyal medya üzerinden ayaklanma hareketini kontrol etmişlerdir. 'Polise Yasemin Verelim' metaforunu başarı ile kullanılmıştır. Tunus'tan sonra ayaklanma hareketi bütün Ortadoğu'ya yayılma eğilimi göstermiş ve Cezayir, Libya, Mısır, Yemen ve Suriye'yi de içerisine almıştır. Mısır'daki halk ayaklanmasında otuz seneden beri iktidarda bulunan Hüsnü Mübarek'i koltuğundan etmiştir. Hüsnü Mübarek devrildikten sonra yapılan seçimlere bazı büyük partiler katılmamış ve hatta seçimleri boykot etmişlerdir. Arap baharı Mısır'daki başarısını, Müslüman Kardeşlerin çok iyi bir örgütlenme hazırlığı ile ayaklanmalara katılmasına borçludur. Adeta seçimlere tek başına katılan Müslüman Kardeşler partisi mecliste çoğunluğu elde ederek yeni bir anayasa hazırlamıştır. Bu anayasa büyük tartışmalara neden olmuştur. Sonuçta ABD'nin açıkça yaptığı telkin üzerine Mısır Silahlı Kuvvetleri darbe yapıp iktidara el koymuştur. Arap baharı hareketi Tunus

⁸⁶ Milton Friedman, "The interpolation of time series by related series" *Journal of the American Statistical Association*, mstat-tandfonline.com, (1962).; Milton Friedman, "Interest rates and the man for money," *The Journal of Law and Economics*, (1966).; Friedrich Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A new Statement of the Liberal Principles and Political Economy, Rules and Order Volume I* (London:Routledge, 1973). <https://libsa.files.wordpress.com/2015/01/hayek-law-legislation-and-liberty.pdf>; Ludwig von Mises, *The Free and Prosperous Commonwealth: An Exposition of the Ideas of Classical Liberalism* (Princeton, New Jersey: Van Nostrand, 1962).

ve Mısır'da gösterdiği başarıyı Suriye'de gösterememiştir. Başkan Beşar Esat askeri güç kullanarak ayaklanmayı bastırmıştır.⁸⁷

2.3.3 Wall Street İşgal Hareketleri:

17 Eylül, 2011 tarihinde aşağı yukarı bin kişilik bir protestocu grubun New York şehrinde bulunan *Zucotti* Parkı'na doğru planlı bir yürüyüşü ile başlamıştır. Yürüyüşün amacı büyük şirketlerin gücüne, siyasal yozlaşmaya ve ekonomik eşitsizliklere karşı bir duruş sergilemektir. Wall Street gösterileri dünya çapında bir işgal hareketini tetikleyerek ABD'deki belli başlı bütün şehirlerde ve dünyadaki 80 ülke de benzer dayanışma protestolarına sahne olmasına yol açmıştır. Protestocular hali hazırdaki ekonomik krizin kaynağını küresel holdinglerin kazanç kaygıları olarak göstererek toplumların dikkatini bu noktalara çekmişlerdir. Bu toplumsal hareketlerde, işgalciler hem geleneksel taktikleri kullanmakta ve hem de teknolojinin en yeni imkanlarından faydalanmakta olup amaçlarını ifade ederken de çok değişik örgütlenme biçimlerini kullanmışlardır. İşgal hareketinin en önemli özelliği, yatay ve lidersiz yapılanması taktiği olup aynı zamanda kamusal alanı kullanmasıdır. Her iki strateji de hareketin başarısında önemli rol oynamakla beraber sonraları şehir yönetiminin kızgınlığını üzerine çekmiş ve yöneticiler protestocuların, 'kamu alanları demokratik aksiyon merkezleridir' iddiasına karşı tedbirler almaya zorlanmıştır. Bu hareketin temeli, kültürel ve politik argümanlarda kullanmış oldukları tabirler, hareketin ana yapısının toplumun %99'dan oluşmuş olması, bunların tek vücut olarak yozlaşmaya karşı birleşmesi ve bu çürümeden de küresel zenginliğin büyük kısmını kontrol eden %1'ini oluşturan elitlerin sorumlu sayılmasıdır.⁸⁸

2011 yılı, ekonomik fırsatlardan ve sosyal faaliyetlerden gelen kazanımların azaldığı ve 'İşgal Hareketinin' ABD'nin bütün şehirlerinde yayılması için gerekli şartlarının olgunlaştığı bir devreyi işaret etmektedir. Ortaya çıkan ekonomik kriz

⁸⁷ M. C. Ünal, "Arap Baharı Sonrası Avrupa Komşuluk Politikasının Geleceği," *Ankara, Avrupa Çalışmaları Dergisi* 16, no.2 (2017):147-170.

⁸⁸ Greg Mitchell, *40 Days That Shook the World: From Occupy Wall Street to Occupy Every Where*(New York: Sinclair-E-books, 2011).; J. Lubin, "The Occupy Movements: Emerging Protest Forms and Contested Spaces," *Berkeley Planning Journal* 25, (2012):84-197.; F. Karimu ve J. Sterling, "Occupy Protests Spread around the World, 70 injured in Rome," CNN, (October 15, 2011). Accessed January 2012. <http://www.cnn.com/2011/10/15/world/occupy-goes-global/index.html>

sadece yoksul toplulukların değil aynı zamanda orta sınıftan gelen milyonlarca üniversite öğrencisi ve işçisinin ümitlerini de yok etmiştir. Çalışanlar ve orta sınıflar ağır kayıplara uğrarken vergi verenlerin sırtlarından kazanan şirketler rekor seviyedeki karlarla kasalarını doldurmuşlardır. 2008 ve 2009 yıllarında batma durumunda olan Wall Street firmaları federal hükümet tarafından kurtarılırken, milyonlarca Amerikalı işlerini ve evlerini kaybetmiştir. Orta sınıf çökerken, yoksulluk bütün zamanların en üst seviyesine erişmiş ve 50 milyon Amerikalı sağlık sigortasını kaybetmiştir.⁸⁹

Amerikan Anayasa Mahkemesi 2010 yılında aldığı bir kararla şirketlerin seçimlere etki etmek için istedikleri partiye sınırsız mali destek verebileceğine anayasanın 1.Maddesine göre karar vermiştir. 2011 yılında ABD’de Cumhuriyetçi Wisconsin Eyalet Valisi kitlesel kolektif ücret pazarlığını ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Bunun sonucunda kamu sektörü çalışanları haftalar süren protestolar düzenlemişlerdir. On binlerce insan eyalet merkezinde protesto için toplanmıştır. Protestoların geçtiği Şubat ve Mart aylarında binaların içerisinde uyumuşlardır. Bazı düşünürler bu protestoları, Wall Street İşgalini özendirdiği için övmüşlerdir.⁹⁰

Wisconsin protestolarından önce dünya, Kahire Tahrir Meydanı’nda toplanan yüz binlerce protestocuyu 18 gün boyunca seyretmiştir. Bu hareket otuz yıl başkanlık yapan Hüsnü Mübarek (2011) iktidarının sonu olmuştur. Mısır’daki politik devrimden önce Tunus’taki protestolar 23 yıl diktatörlük yapan Zine Ben Ali’nin devrilmesi ile sonuçlanmıştır. Ben Ali’nin devrilmesi Orta Doğu’da da ‘Arap Baharı adlı bir dizi protesto dalgasının oluşmasına sebep olmuştur. Mısır ve Tunus devrimleri, sosyal medyanın etkisi ile gerçek boyutundan öteye taşınmıştır. Facebook ve Twitter kullanımı bazı aktivistlerin elinde uluslararası destek temininde büyük itibar kazanmıştır. Mısır’da internet ve mobil telefon engellemeleri fazla işe yaramamış tam aksine insanların sokaklara ve meydanlara dökülmelerine sebep olmuştur. Özellikle de sosyal medya kullanıcıları meydanlara dökülme konusunda daha fazla motive edilmiştir. ABD’de benzer protesto

⁸⁹ W. DeNavas, D. P. Bernadette and J. C. Smith , “Income, Poverty, and Health Insurance Coverage in the United States: 2009,” in *US Census Bureau, Current Population Reports* (Washington, DC: US Government Printing Office, 2010),60-238, Accessed April2012. <http://www.census.gov/prod/2010pubs/p60-238.pdf>

⁹⁰ M. Davey, “Allies Have Doubts about Protesters in Wisconsin,” *New York Times*, November 11, 2011. Accessed December 2011.http://www.nytimes.com/2011/11/12/us/wisconsin-protesters-remainin-sualler-numbers.html?page_wanted=all.

davranışları ve polis müdahaleleri protesto olaylarına ülke çapındaki ilgiyi daha da artırmıştır. Bunun devamında ortaya çıkan protestolarda Ekim 2011 de *Brooklyn Köprüsü*'nde 700 göstericinin polis tarafından tutuklanması halkın büyük çapta tepki göstermesi ile sonuçlanmıştır.⁹¹

Wall Street İşgalinin organizatörleri dünya çapında gelişen toplumsal hareketlere ilham vermişlerdir. Mısır, Yunanistan ve İspanya'da kullanılan taktikler Wall Street hareketinin öğrettikleri ile yürütülmüştür. Eylül 2011'de Manhattan'daki protestolar da bu şekilde planlanmıştır. İspanya'dan gelen ve *Podemos*lar olarak adlandırılan protestocular, işgal olaylarının organizatörleriyle birlikte müzakereleri sürdürme ve karar verme aşamasında kullanılmak üzere genel meclis modelinin uygulanmasını tavsiye etmişlerdir. Bu sistem lidersiz ve yatay bir organizasyon yapısını içermekte ve burada herkes birbirine eşit olarak görülmüştür. İşgal hareketini eleştirenler, lidersiz ve amacı tayin edilmemiş böyle bir sistemin siyasal bir değişim getiremeyeceğini ısrarla vurgulamışlardır. Bununla birlikte, birçok işgalciye göre hiyerarşik liderlik sistemini kopyalamak onların halkçı, demokratik amaçlarına aykırı düşmektedir. Yatay organizasyon yapılanmasının doğuş sebebi yolsuzluklara karşı çıkmak ve halkın menfaatlerini kollamada temsili demokratik sistemin, küresel sermaye karşısında gösterdiği zafiyete karşı tepki göstermesini sağlamaktır.⁹²

2.3.4 Neoliberalizm Paradigması Üzerinden Sarı Yelekliler

Sarı Yelekliler Hareketi, Avrupa Birliği (AB) normlarından doğan Fransız trafik kurallarının bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir harekettir. Hareketin simgesine bakıldığı zaman sarı yelek temelini Fransız trafik kurallarından almaktadır. Fransız trafik kurallarına göre her araba ve motosiklet sürücü arıza

⁹¹ R. Srinivasan, "London, Egypt and the Nature of Social Media," *Washington Post*, August 1, 2011. Accessed April 2012. http://www.washingtonpost.com/national/innovations/london-egypt-andthe-complex-role-of-Social-media/2011/08/11/gIQAoud8I_story.html

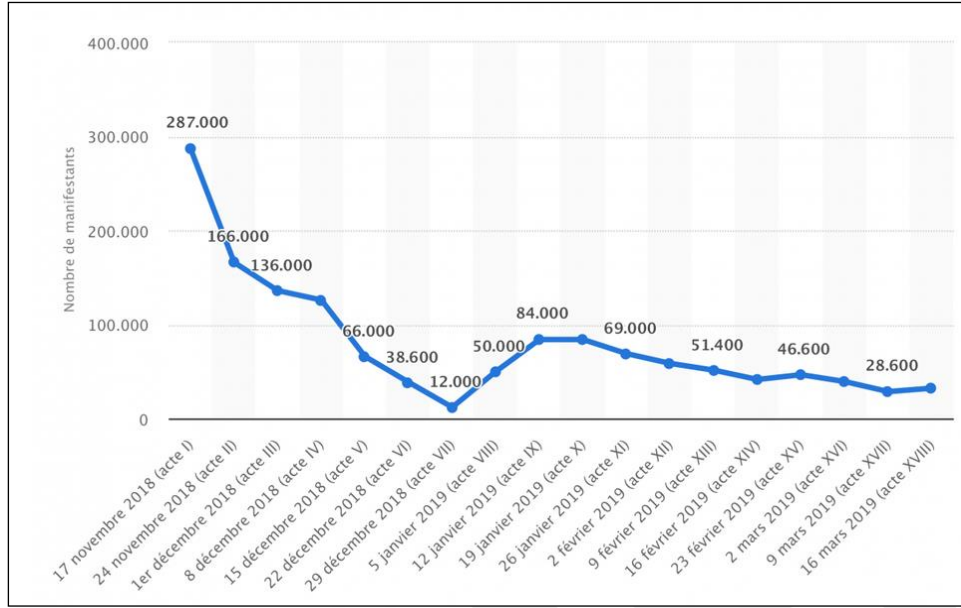
⁹² A. Kroll, "How Occupy Wall Street Really Got Started," *Mother Jones*, October 17, 2011. Accessed December 2011, 7-15. <http://motherjones.com/politics/2011/10/occupy-wall-street-international-origins>.; H. Gauntery, "What is Occupy Wall Street? The History of Leaderless Movements," *The Washington Post*, October 10. Accessed December, 2011. http://www.washingtonpost.com/national/onleadership/what-is-occupy-wall-street-the-history-of-leaderlessmovements/2011/10/10/gIQAwkFjaL_story.html

halinde sarı reflektör yelek giymek zorundadırlar. Sarı yelekli protestocular, rahatlıkla el altında bulundurulan ve protestoları için de çok gösterişli görünüm sağlayan bir nesne olduğu için bu yelekleri seçmişlerdir. Bu yelekler arabaları ile ilişkili bir sembol olarak protesto edilen zamma uygun bir nesne olarak kullanılmıştır. Bu sarı yelek, Fransa Cumhurbaşkanı *Emanuel Macron*'u protesto etmek için kullanılan bir nesneye dönüşmüştür. Halkın önemli bir çoğunluğu protesto hareketini destekledikleri halde oluşan şiddet ve olaylara karşı büyük tepki göstermişlerdir. Hareket sosyal medya platformlarında ön planda tutulmaya çalışılmıştır. Sosyal medya kullanımı aslında karbon vergisine karşı olan hareketin daha radikal protestocuların faydalanmasını kolaylaştırmıştır.

2017 yılındaki başkanlık seçimlerinde birçok Fransız vatandaşının siyasi lider tercihleri Macron'dan yana olmamıştır. Macron'un Fransa'daki başkanlık seçiminin birinci turunda sadece %25 oy toplayabilmiş olması bunun en önemli göstergesidir. Son turda sağcı lider *Marine Le Pen* ile karşı karşıya gelmiştir. Le Pen, halkın desteklediği bir politika ortaya koyamaması ve seçim öncesi yapılan münazaralarda başarısız olması sebebiyle Macron'un gerisinde kalmıştır. Aslında Fransız halkı *Le Pen*'i seçmemek için Macron'a oy vermiştir.

17 Kasım 2018'de başlayıp halen zaman zaman devam eden bu ayaklanma; Fransa'yı baştan başa 10 ay boyunca çalkalayan bir toplumsal hareket olup birçok yönden'de benzeri görülmemiş bir olay görünümündedir. Düzenliliği (Cumartesiler), sürekliliği, şiddetle patlak vermesi ve mevcut hiçbir kuruluşun sendikaların, siyasi partilerin veya uzantılarının yapılanmasına benzemeyen örgütlenme tarzı ve hiçbir, geleneksel sağ-sol çatlağı yansıtmayan kendine özgü bir sosyo-ekonomik kategoriye temsil etmesi hareketin benzersiz özellikleri arasındadır.

Başkan Macron ve hükümeti, Kasım 2018'de başlayan protestoları tetikleyen yakıt fiyatlarında yapılan artışı ortadan kaldırmak için bir karar almıştır. Buna ilaveten alış gücünü artırmak yönünde düzenlemelerinde yapılacağını vadetmişlerdir. Kasım 2018'de yapılan ilk protestodan ülke çapında üç yüz bin kişiyi bulan katılımcı sayısı aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi Mayıs 2019'da otuz bine kadar düşmüştür. Katılımcı sayısı önemli bir ölçüde düşmesine rağmen hareketlilik devam etmekte ve dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Toplanmalar simgesel bir yer olan Paris'deki *Camps-Élysées* meydanında şiddet gösterileri ile gerçekleşmektedir.

Grafik. II: Kasım 2018 ile Mart 2019 arası yapılan Sarı Yelekliler Protesto Hareketlerine Katılanların Aylık Sayısal Dökümleri (©STATISTA 201, 9] Krumbmüller.⁹³

Akaryakıt veya karbon vergisindeki artışa karşı yapılan bir protesto olarak başlayan Fransa'daki Sarı Yelekliler hareketi çok geniş bir gündem ile halen devam etmektedir. *Stanford* Ekonomisti Gregory Roston'a göre bu hareket Avrupa'daki artan ekonomik büyüme ve azalan işsizlik oranı Fransa'nın ekonomisine yansımamıştır. Roston, Sarı Yelekliler Hareketi'ni halkın Fransa'nın ekonomisindeki durgunluğa karşı olan tepkisi olarak yorumlamaktadır. Bu hareket büyük çapta Başkan Emmanuel Macron'nun ekonomik politikalarını hedef olarak seçmiştir. Roston: "Eğer Macron siyasal olarak hayatta kalmak istiyorsa, yaygın bir ekonomik genişleme ile birlikte sorumlu bir iklim politikasını hayata geçirmek zorundadır," demiştir. Şiddetli reaksiyon sadece yüksek akar yakıt fiyatlarına karşı olan kızgınlıktan ileri gelmemiştir. Gerçekte galon başına 6,48 dolar olan gaz fiyatları Fransa'da her zaman bir hayli yüksek olmuştur. Buna ilaveten ham petrol fiyatlarında son aylarda görülen dalgalanmadan dolayı akar yakıt fiyatları %5' lik bir düşüşle galon başına 6,13 dolar olmuştur.⁹⁴

⁹³ Famke Krumbmüller, "Why The French Governments Is Struggling To End The Yellow Vests Protests," *Forbes*, March 28, 2019. <https://www.forbes.com/sites/famkekrumbmuller/2019/03/28/why-the-french-government-is-struggling-to-end-the-yellow-vests-protests/#2b220b995750>

⁹⁴ Gregory Roston, *Stanford* Kamu Politikası Program direktörü ve *Stanford* Üniversitesi Ekonomik Politika Araştırma Merkezin' de *Gordon Cain Senior Fellow* olarak görev yapmakta ve Fransa' da 2018 Son Baharında "*TheBing Overseas Study's Paris*

Macron'un seçildiği ilk andan beri kendisine muhalif olanları onu zengin bir başkan olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlamanın sebebi Macron'un sadece yüksek gelir sahiplerinin yararına olan bir vergi indirimini kanunlaştırılması olmuştur. Macron'a göre vergi reformu değişen çalışma kanunu ile birleştiği takdirde ekonomik aktivitelerde artış olacak ve devamında Fransa'nın yıllardan beri kronikleşmiş olan yüksek işsizlik oranını azaltacaktır. Bu oran, küresel ekonomide son on yıllık süreçte büyüme olmasına ve diğer ileri Avrupa ülkelerinde işsizlik oranında da belirgin düşüşler gözlemlenmesine rağmen, Fransa'da %10 miktarında kalmaya devam etmiştir. Fransa'da ekonomik gelişme ise son yıllarda göreceli olarak çok zayıftır. Büyüme hızında yılda %0,5'lik artış, bütçenin dengelenmesinde büyük farklar getirebildiği gibi yoksul veya kırılgan olarak ifade edebileceğimiz toplumsal kesimlerin gelirleri için gerekli olan güvenceyi de sağlayabilirdi. Macron'un amacı çalışma kanunu değiştirerek sermaye yatırımlarını teşvik etmektir. Ancak başka yollar da tercih edilebilirdi. Emekliler gibi toplumsal kesimleri koruyarak, ekonomik teşvikleri de artırabilmek olanağı her zaman vardır. Protestolardan sonra Macron hükümeti, bazı yoksul emekçiler için gündelik artışı ve emeklilere vergi indirimi yapacağını ilan etmiştir. Bu tedbirlerin etkili olup olmayacağı hakkındaki tereddütler giderilmemiştir. Sarı Yelekliler bu vaatlere karşı; "Macron dünyanın sonu ile ilgileniyor bizler ise ayın sonunu bekliyoruz!" sloganını kullanmışlardır. Çok sayıda insan Fransa'da ekonomik genişlemeden fayda sağlayamamıştır. Yüzde onluk kesim tamamen işsiz kalmış ve çalışan emekçilerin de önemli bir kısmı yıllarca reel ücret artışı görmemiştir. Fransa'da gelir eşitsizliği ABD ve diğer gelişmiş ülkelere kıyasla kötü durumdadır. Devletin sağladığı sağlık yardımı dağılımı ele alındığında, dağılımdaki eşitsizlik çok daha belirgin bir hal almıştır. Fransa'nın en önemli problemi işsizliği azaltamamaktır. Fransa emekçi lehine hatırı sayılır çalışma düzenlemelerine sahiptir. Ancak bu düzenlemeler nedeniyle işverenler işçiler ile uzun vadeli sözleşmeler yapmamaktadır. Vergileri azaltarak, Başkan Macron işverenler üzerindeki yükü azaltmaya çalışmıştır. Gregory Roston, "Fakat daha başka imkânları ve yolları

Programı," da öğretim üyesi olarak ders vermektedir.

<https://news.stanford.edu/2019/01/23/know-frances-yellow-vest-movement/p.1-5>

deneyerek kazanılmış işçilerin haklarına zedelemekten çok daha iyisi yapılabilirdi, ” demiştir.⁹⁵

Ekonomistler, uluslararası çapta küresel bir karbon vergisinin alınması hususunda anlaşmış olup, bu verginin karbonun sosyal maliyetine eşit olarak tahsil edilmesini uygun görmüşlerdir. Bu sayede karbonun kullanılmasından doğacak olan zararların karşılanması mümkün olabileceğini de ifade etmişlerdir. Ancak, çok az sayıda siyasetçi ve çok az sayıda karbon kullanıcı ve üreticisi milli vergi seviyelerinden çok daha az bir küresel vergi alınması üzerinde anlaşarak, bunun pratikte mümkün olacağını da dillendirmişlerdir. Karbon vergisi verimli gibi görünse de bir karbon vergisine ihtiyaç göstermeyen çok daha düzenleyici çözümlerde bulmak mümkündür. Mesela, temiz hava standartları konusundaki uygulamalar kömürle çalışan tesislere, taksilere veya otomobil satan şirketlere ortalama yakıt ekonomi standartlarına göre araba satışlarında uygulanırsa direkt vergilenmeden çok daha verimli olacaktır ve dolaylı vergiler bu suretle toplanacaktır. Bunu yaparken de sevilmeyen vergi kelimesi kullanılmayacaktır. Bu verimli çözümler eğer devletin topladığı gelir dağıtım aşamasında adil ve tarafsız tutum benimsenerek yapılırsa olumlu sonuç verecektir. Macron’un teklifi elde edilen geliri genel hazineye devrederek kullanmak siyasi olarak kimseyi tatmin etmemiştir. Bu tatminsizliğin temel sebebi yüksek gelirli vatandaşların vergilerini azatmış olmasıdır.⁹⁶

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki çok çeşitli insanlardan oluşan Sarı Yeleklileri birleştiren tek bir unsur vardır. Bu unsur protestolara katılan insanların yaşam kalitesinin düşük seviyede olmasıdır. Başka bir deyişle sarı yelekliler yapısal olarak mutlu değildir. Nüfusun, politik elitler tarafından unutulmuş duygusuna kapılmış olan kesiminin satın alma gücü, vergilerin artmasından dolayı kayba uğramaktadır. Fransa OECD ülkeleri arasında en yüksek vergi gelir diliminden, GSYİH’nin %46,2’si oranında tahsil eden bir devlettir. Fakat bu oran aynı zamanda Fransa’nın yoksullara refah devleti prensipleriyle yardım temin etmesini

⁹⁵ Roston Gregory, Stanford Kamu Politikası Program direktörü ve Stanford Üniversitesi Ekonomik Politika Araştırma Merkezin’ de Gordon Cain Senior Fellow.
<https://news.stanford.edu/2019/01/23/know-frances-yellow-vest-movement/p.1-5>.

⁹⁶ Famke Krumbmüller, “Why the French Governments Is Struggling to End the Yellow Vests Protests,” *Forbes*, March 28, 2019,1-2.
<https://www.forbes.com/sites/famkekrumbuller/2019/03/28/why-the-french-government-is-struggling-to-end-the-yellow-vests-protests/#2b220b995750>

engellemektedir. Çünkü aslında yardıma ihtiyacı olanlar çok kere ne işsiz ve ne de yeterli derecede yoksuldurlar. Fransa'nın yıllardan beri kamu hizmetlerinden mahrum kalmış yerleşkelerinde yaşamaktadırlar. Neoliberalizm güdümlü özelleştirme uygulamaları sonucunda hastanelerin, kamu hizmet merkezlerinin, okulların ve postanelerin kapatılması yirmi seneden beri kırsal alanları feci şekilde etkileyen büyük problemin temelini oluşturmaktadır.

Yapılan anketlerden ortaya çıkan sonuçlara göre; Sarı Yelekliler hareketini destekleyenlerin, kuruluşlara ve diğer insanlara karşı güvenleri genelde çok düşük seviyelerdedir. Devlete karşı, ona aracılık eden veya temsil eden kurumlara karşı ciddi şekilde muhaliftirler. %67'lik kısmı politikacıların çoğunluğunun sadece zenginler ve güçlülere ilgilendiğini düşünmektedir. %79 hükümete hiç güvenmemekte; %61'i Avrupa Birliği'ne de (Fransız nüfusunun yaklaşık yüzde 35'ine tekabül etmektedir.) şüpheyle yaklaşmaktadır. İlerleyen bölümlerde sarı yelekliler hareketi Alan Badiou'nun okuması üzerinden de ele alınacaktır.⁹⁷

2.3.5 İspanya'da Toplumsal Hareketler '*Indignados* 15M'

Son zamanlarda dünyada çok sayıda toplumsal hareketin başladığına şahit oluyoruz. Bu toplumsal hareketlerin jeopolitik haritayı, güç yapılanmasını ve toplumsal bilinci küresel çapta değiştirmeye yönelik olduğunu algılamaya başladık. Çıkış noktası, sosya-politik içerik, gelişim, hedefler ve sonuçlar bakımından bu hareketler farklılık gösterse de 2008 sonrasında temel bir ortak özellikleri mevcuttur. Bu da kamusal alanların büyük kalabalıklarca, Bilgi ve İletişim Teknolojileri'ni (*Information and Communication Technologies* (ICT) kullanılarak örgütlenme ve toparlanarak işgal etme uygulamalarıdır.⁹⁸ 2008 sonrası bu toplumsal hareketlerin ilk örneklerinden biri İspanya'da 15 Mayıs 2011 tarihinde başlamıştır. Toplumsal hareket, Madrid ve İspanya'nın diğer şehirlerinde aynı anda başlamıştır. Madrid'de başlayan bu toplumsal hareket 15M veya *Indignados*

⁹⁷ Famke Krumbüller, "Why The French Governments Is Struggling To End The Yellow Vests Protests," *Forbes*, March 28, 2019, 1-5.

<https://www.forbes.com/sites/famkekrumbuller/2019/03/28/why-the-french-government-is-struggling-to-end-the-yellow-vests-protests/#2b220b995750>

⁹⁸ Carmen H. Barbara ve Victor S. Blanco, "The new social Movements in Spain: The Protests for the right to housing as an immediate predecessor of the 15M Movement," *Filestore*, May 15, 2011, <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/c21933cb-e8c7-4351-bd6b-0651df527aa7.pdf>

(zulüm/rezalet) olarak adlandırılmıştır. Bu ayaklanma milli politik gündemi değiştirmeyi hedef olarak almış; daha fazla şeffaflık ve katılım isterken, yolsuzluğa karşı savaş, ekonomik ve politik krize sebep olanları ihbar etmek, ana amaçları halinde ortaya çıkmıştır.⁹⁹ Başlangıçta büyük kitle gösterileri ve şehir merkezlerinin işgali ile ortaya çıkmış; daha sonra öngörülmemiş diğer politik biçimlerle genişlemiştir. İpotekli gayrimenkullerin boşaltılma panellerinin bloke edilmeleri, vatandaş temelinde hukuki kararları güçlendirmek ve uygulamak, işgal edilmiş evlerde sosyal merkezler kurmak veya özel olarak örgütlenmiş şekilde yoksullara gıda karnelerini dağıtmak şeklinde uygulamalar belirmiştir. Bu hareket uzun zaman boyunca İspanya'nın tamamında aktif olarak devam etmiştir. Eskiden aktif olarak politikada olanlara ilaveten, devamlı olarak gençlerden oluşan ve hayatta ilk defa protestoya katılmış olanları da dahil ederek kendi kendilerini mobilize etmeye başlamışlardır.¹⁰⁰

2.3.5.1 Küreselleşme Tehditleri

Yerli ve yabancı spekülâtörler tarafından ateşlenip on yıl kadar devam eden inşaat sektörünün çökmesi sonrasında 2007 yılında İspanya'yı ekonomik kriz vurmuştur. İspanya'da bir para darlığı oluşmuştur. Gayrimenkul konusunda kredi krizinin yaşanması iflaslara ve ekonomik zararlara neden olmuştur. Bu olay sonucunda işsizlik ödemelerinde, bankalara ve tasarruf hesaplarına yapılan çok önemli miktardaki kamu ödemelerinde yükselmeler yaşanmıştır. Bütün bunlara ilaveten, AB'nin empoze ettiği kemer sıkma politikalarının baskısı altında, hükümetler kamu sektöründe yaptıkları harcamalarda büyük çapta kesintilere gitmek zorunda kalmışlardır. Bu durumlar keşiştiği zaman İspanyol hükümeti sosyal politikalarından, yoksullara yardım ve eğitim alanlarında yaptığı ödemelerden büyük kesintiler yapmıştır. Bu politika özellikle kırsal kesimlerde sosyal ve siyasi

⁹⁹ R. A. Fenestra ve J. Keane, "Politics in Spain: A Case of Monitory Democracy," *Voluntas* 25, no. 5 (2014): 1262-1280, doi: <http://dx.doi.org/10.1007/s11266-014-9461-2>

¹⁰⁰ Ruth Simsa, "The Social Situation in Spain and the Spanish Protest Movements," *ÖGFEPolicy Brief* 2, (2015). Vienna: ISSN 2305-2635.; C. Taibo, "The Spanish Indignados: A movement with two souls." *European Urban and Regional Studies* 20, (2013): 155-158.

krizlere yol açmıştır. Hükümetin bu politikası bireylerin hayatlarını, siyasal hesap verebilirliği ve toplumun genel stabilizesini etkilemiştir¹⁰¹.

2.3.5.2 İspanya’da Toplumsal Durum

İspanya’daki işsizlik oranı %26,8 hayatlarını oranlarında bulunmaktaydı. Ancak genç işsizlik oranı %53,8 dolaylarında seyretmiştir. İspanya’daki bu genç işsizlik oranı bakımından Avrupa’nın en kötü ikinci ülkesidir.¹⁰² Bu yüksek işsizlik oranının bir sonucu olarak iyi eğitim görmüş gençler ülkelerini terk etmişlerdir. 2012 yılından beri 1 milyon kişi göç etmek zorunda kalmıştır. İspanya’nın genelinde “bizler isteyerek gitmiyoruz, onlar bizi dışarı atıyorlar,” cümlesi slogan hâlinde almıştır. İşsizlik sebebiyle ülkeyi terk edenlerin yanı sıra bir işe sahip olanlar da kendilerini risk altında hissetmişlerdir. Bu gruptaki insanlar güvenilir çalışma şartları ile karşılaşmışlar ve bu durum onların tek başına ayakta kalma şanslarını ellerinden almıştır. İspanya’da 2012 yılında ailesi ile birlikte yaşayan 18 ile 34 yaş grubuna ait insanlar nüfusun %70’ini oluşturmuşlardır.¹⁰³ Yaklaşık olarak İspanyol nüfusunun %25’i yoksulluk sınırı veya altında yaşamaktadır. Bu yoksulluk en temel ihtiyaç maddeleri üzerinde yaşanmakta ve insanlar temel gıda maddelerine ulaşmakta bile güçlük çekmişlerdir. Çocukları etkileyen yoksulluk önemli bir şekilde yükselmiştir. Çocuklu ailelerin %37’si yoksulluk limiti altında olup zor durumdadırlar. Diğer önemli sorun ise evlerinden tahliye edilme durumunda olan ailelerin durumuydu. 2007 yıllarından itibaren beş yüz yetmiş bin adet evden tahliye kararı çıkmıştı. Evden tahliye kararları ekonominin gidişatına benzer bir biçimde her sene artmaktadır. İnsanlar ekonomik zorlukların yanında barınma problemi de yaşamaya başlamışlardır. İspanya barınma konusunda sosyal devlet anlayışına yönelik politikalar üretip bunları hayata geçirme konusunda çok geç kalmıştır. Diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak İspanyol kanuna göre bankanın barınağı geri alıp mülkiyetine geçirmesi otomatik olarak şahsın bankaya olan

¹⁰¹ L. Fioramonti ve E.Thümler, *Citizens vs. Markets. How Civil Society is Rethinking the Economy in a Time of Crisis Vol. 9* (New York: Routledge, 2014)

¹⁰² July 2014,
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/74795/umfrage/jugendarbeitslosigkeit-in-europa/http://de.statista.com/statistik/daten/studie/74795/>

¹⁰³ San Julián E. Rodríguez, *Informe 2012: Juventud en Espana* (Madrid: Instituto de la Juventud 2012).

borcunu silmemektedir. Gayrimenkul fiyatlarındaki sürekli düşüş, evinden tahliye edilmiş olan şahsı halen borçlu olarak göstermiştir.¹⁰⁴

15M hareketinin yükselişinden beri, ekonomik krizler, sosyal problemler, kesintiler ve yolsuzluklar politik gündeminin günlük konuları haline gelmiştir. Bu ayaklanma, davranış biçimlerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Kültürel bakımdan İspanya’da 15M hareketinden önce yoksulluk ve işsizlik bireysel hatalar olarak görülmüştür. Yoksulluk ve işsizlik utanmaya, mahalle baskılarına sebep olmuştur. İnternetin ve sosyal medya ağlarının yaygınlaşmasıyla birçok kişi siyasallaşmış ve ekonomik ve politik gelişmelerden haberdar olmaya başlamıştır. Bu durum vatandaşlar üzerinde negatif etki yaratarak temel temsili kurumlar üzerindeki güveni sarsmıştır. “Bunlar bizi temsil etmiyorlar,” temel sloganlardan biri haline gelmiştir. Bütün bunlar 2009’dan beri sürekli olarak politik sınıfların ve ana partilerin saygınlık kaybettiklerini göstermiştir. Bazı niteleyici sonuçlar hem millihem de Avrupa Birliği kurumlarına karşı İspanyol halkının kırgınlık ve hatta nefret duyguları beslemesine yol açmıştır. Bununda sebebi birçok insanda başta Almanya olmak üzere Avrupa’nın güçlü üye devletlerinin ve özel ticaret şirketlerinin kendi menfaatlerine karşıt yönde biçimlenmesi olarak ortaya çıkmıştır. AB’nin güçlü üye devletlerinin İspanya’daki sosyal duruma ilgi göstermediği yönünde bir algı oluşmaya başlamıştır. Özellikle genç insanlar milli ve Avrupa politik kuruluşlarını; ‘mafya’ gibi, ‘silahsız haydut’ gibi veya havadan kazanç kapısı bekleyen ‘tiyatro veya film figüranlar’ gibi algılamaya başlamışlardır.¹⁰⁵

2.3.5.3 Yeni Partiler ve Toplumsal Hareketler

İspanya’daki en yeni görüntü, toplumsal hareketler temelinde yapılanmış yeni politik partilerin ortaya çıkmasıdır. Milli seviyede “*podemos*” (yaparız) 2014’de düzenlenen Avrupa Parlamentosu seçimlerinde %7,98 oranında oy kazanmıştır. Kasım 2014 seçim anketlerine göre sonraki genel seçimlerde en güçlü parti olarak

¹⁰⁴ N. Hughes, “Young People Took to the Streets and all of a Sudden all of the Political Parties Got Old: The 15M Movement in Spain,” *Social Movement Studies* 10, no.4 (2011):407-413. Doi:10.1080/14742837.2011.614109

¹⁰⁵ E. Castañeda, “The Indignados of Spain: A Precedent to Occupy Wall Street,” *Social Movement Studies* 11, no.3-4 (2012): 309-319. doi: 10.1080/14742837.2012.708830; CIS (2014): Barómetro October 2014. Advance Resulted. Studio n° 3041. 33S

ortaya çıkma şansı yüksek olacaktır. Bu başarı yerel ve bölgesel temelli partilerin ileride yapılacak seçimlerdeki durumunu kuvvetlendirmiştir. 15M hareketi içerisinde yapılandırılmış düzgün programları olan bir parti sistemi görülmemiştir. Kurulan yapılar sadece parti benzeri bazı özellikler göstermiştir. Bunlar taşra halkı inisiyatifi ile vatandaşlar tarafından kurulmuş partilerdir. Bu yapılar katılımcı demokrasiyi kendilerine hedef olarak seçmişlerdir. Bu partiyi benimseyenler diğer önemli konuların yanında refahın yeniden dağılımını esas almışlardır. Kemer sıkma politikasına son vermeyi istemekte, borçların silinmesini, kamu yardımlarının ve eğitim sisteminin genişletilmesini talep etmişlerdir. Aynı zamanda finans pazarının veya gelirin sıkı şekilde kontrolü üzerinde ısrar etmişlerdir. İspanya'daki 15M hareketi, internet üzerinden kalabalıkların çağrılması ve örgütlenmesi bakımından önemli bir örnektir. 15-22 Mayıs 2011 tarihleri arasındaki haftada yapılan yerel ve bölgesel seçimlerde, İspanya ve dünyadaki birçok ülkede sosyal medya ve internet platformları üzerinden toplanan binlerce insan sokak ve meydanlarda toplanmıştır. Büyük TV panolarından seçim ve protesto haberlerini izlemişlerdir. Bu kalabalıkların amacı, seçimlerin sonuçlarına karışmak değildi. Vatandaşlık görevinin sadece kayıtlı seçmenlerle, nüfus kâğıdı kayıtlarıyla, dinleyicilerle veya tüketicilerle sınırlı kalamayacağını iddia ve talep etmekte. 15M hareketi, İspanya'da son yirmi senelik bir zaman dilimi içerisinde her beş senede bir tekrarlanan bir sivil itaatsizliğin en son sahnesidir.

2.3.5.4 Barınma Hakkı Hareketleri

15M Hareketi'nin devamlı olarak eleştirilen tarafı harekette sunulan politikalarda ve taleplerde bir özensizlik ve kesinliğinin olmayışıdır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu duruma karşı tepkilerini ortaya koymuşlardır. “İktidarda olduğunuz zamanlarda yapmaya muktedir olmadıklarınızı bizlerden bir haftada yapmamızı bekliyorsunuz,” şeklinde bir söylem ile eleştirilere cevap verilmekteydi.¹⁰⁶ Tepkilerin mağduriyet ve öfke sonucu ortaya çıkması üretilen politikaların açık bir şekilde anlatılmasını engellenmiştir. Bu noktada somut tedbirler almak gereği ortaya çıkmıştır. Bu talepler aynen Barınma Hakkı

¹⁰⁶ Calculations based on the average price of a new 90 m2 home and the average annual salary made by the Ioé Collective [Colectivo Ioé] from the Labor Force Survey [Encuesta de Población Activa]. Average of the four quarters in each year.

Hareketin'de de (*Movements of Housing Rights, MHR*) mevcuttur. Harekete katılanlar Barınma hakkı konusunda ürettikleri politikada anlaşmaya varmışlardır. Ancak talepler ve uzlaşısı sonucunda ortaya çıkan bu politika halkın ve siyasetçilerin kulağına erişememiştir.

İspanyol gayrimenkul piyasası 1998 ile 2008 yılları arasında son kırk yılın en uzun gelişme döngüsünü yaşamıştır. Bunun bir sonucu olarak 2000 ile 2005 yılları arasındaki zaman diliminde ortalama ev fiyatlarında %180 oranında artış yaşamıştır. Bazı ekonomistler son yıllardaki güçlü fiyat artışları nedeniyle borçlanma paketlerine kolay erişimin sağlanması ve bunların geri ödeme sürelerinin ayarlanması gibi önemli derecede alım şartlarında bir rahatlamanın yokluğunda halkın iskân taleplerinin karşılanmasının mümkün olmadığını söylemişlerdir. Dolayısıyla birçok aile gelirlerinin bir büyümekte olan kesimini bir tarafa ayırarak, genişleyen bir zaman dilimi içerisinde gayrimenkul ipoteğine yatırmıştır. 1995 yılında alınan bir evin ödeme süresi 2005 yılına gelindiğinde iki katı süreye çıkmıştır. Ancak, ödeme yıllarında görülen yukarıya doğru yükselme eğilimi sadece fiyatların artışından dolayı değil aynı zamanda alınan ücretin seviyesinde ki durgunluktan kaynaklanmaktadır. Bu durum yıllar içerisinde artış göstermiş ve İspanyol ev sahiplerinin borçları da buna paralel olarak artmıştır. İspanyol gençlerinin evlerinden ayrılıp özgür olarak tek başlarına yaşama şansları kalmamıştır. Avrupa Birliğinde ortalama evden ayrılma özgürlük yaşı 2008 yılında 25 iken, bu İspanya'da 32'dir. Bazı yazarlara göre ev fiyatlarının yüksek olmasının yanında İspanyol gençlerinin baba evinden ayrılmasını geciktiren başka faktörler de vardır. Güney Avrupa aileleri özgürleşmeyi ev satın alma, evlilik ve iş kararlılığı ile ele alırken, Orta ve Kuzey Avrupa aileleri bunu daha çok yüksek eğitimin başlangıcı ile bağdaştırmıştır. Kuzey Avrupalı öğrenciler hükümetleri tarafından verilen çeşitli mali yardımlar tarafından desteklenirken, İspanyol gençler yükselen ev kiralari altında ezilmiş, kamusal politikalar yüzünden eski jenerasyona oranla çok daha ağır iş yeri şartları altında çalışmak zorunda kalmışlardır.

Bu hareket Barınma Hakkı Platformu (*Platform for the Right Housing, PHR*) ile başlamıştır. Hareket çok farklı grupları içerisinde barındırmıştır. Amaçları kolaylıkla ev sahibi olabilme imkânlarını zorlamak ve devamlı bir gayrimenkul planlanmasının yapılması için mücadele etmektir. Hareketin ilk dönüm noktası, 4 Mayıs 2006 tarihinde PRH desteğini almaksızın, elektronik mesaj zincirleriyle ve mobil mesajlarla anonim olarak ilk oturma eylemi için duyuru yapması olmuştur.

15M sonrasında Twitter, Instagram ve Facebook gibi sosyal medya platformları ve İspanya'daki online ortamlar halk tarafından 'No Under the Flags' başlıkları ile donatılmıştır. Bunlar ICT sayesinde ortaya çıkan gelişmelerdir. Platformlardaki bu motto sonrasında 19 sokakta gösteriler düzenlenmiştir. Madrid'de beş bin kişi "Sokaklar Bizim" yürüyüşüne katılmıştır. Yürüyüşe katılan protestocular ilk olarak kongre binasına yürümüşler devamında ise şehrin birçok kısmını ziyaret etmişlerdir. Bu olaylardan sonra Mayıs 21, Mayıs 28 ve Haziran 4, 2006' da üç kere daha oturma eylemleri sosyal medya platformları üzerinden örgütlenmiştir. Bunlardan ikinci oturma eyleminde, açık ve demokratik toplantılar örgütlenmiş, buraya katılanların çoğunluğu da birinci doğaçlama eylemde yer alıp toplumsal hareketliliği örgütleyenlerden oluşmuştur. İkinci ve üçüncü oturma eylemlerinde, vatandaşların pasif hareketlerine karşı polislerin orantısız güç kullanmasından sonra, toplantılar artık "polisine kaba ve sindirici kuvvetine karşı kendini-koruma ve destek verme" şekline dönüşmüştür.¹⁰⁷

2.3.6 Latin Amerika'da Toplumsal Hareketler ve Bolivya

Latin Amerika'daki toplumsal hareketlerde son yirmi beş yılda önemli bir artış gözlemlenmektedir. Latin Amerika'da 1980'ler de askeri hükümetler ve yıkıcı anlaşmazlıklar son bulmuş ve yerini nispeten daha demokratik bir iklime bırakmıştır. Kuzey Meksika'dan Güney Arjantin'e kadar gerçekleşen bütün toplumsal hareketlere 1990'lar da ve özellikle 2000'lerde, toplumsal katılım seviyesinde önemli bir artış gözlemlenmiştir. Bu iddiayı 2007 yılında Costa Rica'da Merkezi Amerikan Serbest Ticaret Anlaşması'na (*Central American Free Trade Agreement- CAFTA*) karşı çok kalabalık sokak gösterileri kanıtlamıştır. Gene aynı yıl, El Salvador'da sağlık hizmetlerinin özelleşmesine karşı yapılan beyaz yürüyüşünü Panama'da emeklilik reform sistemine karşı siyah yürüyüş takip etmiş ve bunlar aynı zamanda Bolivya, Ekvator ve Peru'da büyük kitleler tarafından desteklenmiştir. Bunlara ilaveten Arjantin, Paraguay ve Uruguay'da 2000'li yıllar

¹⁰⁷ E. Castañeda, "The Indignados of Spain: A Precedent to Occupy Wall Street," *Social Movement Studies* 11, no.3-4, (2012): 309-319. Doi: 10.1080/14742837.2012.708830.; Ruth Simsa, "The Social Situation in Spain and the Spanish Protest Movements," *ÖGFE Policy Brief* 2, (2015). Vienna, ISSN 2305-2635.; C. Taibo, "The Spanish Indignados: A movement with two souls," *European Urban and Regional Studie*, 20, (2013):155-158.

sürecinde ekonomik liberalizme karşı yaygın protestolar görülmüştür. Yeni sosyal aktörler ve sosyal örgütler politika sahnesine inmişler; çevre, feminist, gay/lesbian ve tüketici kimlikli toplumsal hareketler ivme kazanmıştır.¹⁰⁸ İşçi sendikaları, toplumsal hareketlerde kemer sıkma politikalarına, hukuki değişikliklere, özelleştirmelere ilaveten serbest ticaret anlaşmalarında da kilit rol oynamıştır.¹⁰⁹ Kıtadaki insanlar, kırsal sektör çalışma şartlarına veya eski sömürü düzenine karşı direnerek mücadelelerinde ısrarcı bir tutum sergilemektedirler.¹¹⁰ Yerlilerden oluşan komünler, Bolivya, Kolombiya, Ekvator, Guatemala, Honduras, Panama ve Peru gibi ülkelerde anahtar aktörler rolünü oynamışlardır.¹¹¹

2.3.6.1 Küreselleşme Tehditleri

Neoliberal politikaya yönelik değişiklikler dolayısıyla ortaya çıkan ekonomik küreselleşme dinamikleri, yeni sorunlar yaratarak yoğun sayıda insanı harekete geçirmeyi başarmıştır.¹¹² Küreselleşmenin toplumlar üzerinde yarattığı iki temel tehdit bulunmaktadır. Bunları çevresel ve ekonomik tehditler olarak özetlemek mümkündür. Çevresel tehditler çevreyle ilgili şartların kötüleşmesine tepki olarak ortaya çıkmıştır.¹¹³ Ekonomik tehdit perspektifinden bakacak olursak sosyal güvenlik kavramının ortadan kaybolmasına ilaveten devlet kontrolü ve yönetiminde olan genişlemeye yönelik yatırımların ortadan kaldırılması sayılabilir.¹¹⁴ 1950 ile

¹⁰⁸ S. E. Alvarez, D. Evelina and E. Arturo, (Eds.) *Cultures of politics/politics of cultures: .Re-visioning Latin American social movements* (Boulder: Westview Press, 1998).

¹⁰⁹ P. D. Almeida, “Defensive mobilization: Popular movements against economic adjustment policies in Latin America,” *Latin American Perspectives* 34, no.3 (2007): 123–39.

¹¹⁰ L. Enríquez, *Reactions to the market: Small farmers in the economic reshaping of Nicaragua, Cuba, Russia, and China* (University Park: Pennsylvania State University Press, 2010).

¹¹¹ Paul Almeida ve Cordero Ulate, “Social Movements Across Latin America,” *Handbooks of Sociology and Social Research* (Springer Science+Business Media Dordrecht, 2015).

¹¹² D. Almeida, *Mobilizing democracy: Globalization and citizen protest*. (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014).

¹¹³ M. Arce, *Resource extraction and protest in Peru* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2014).; E. W. Johnson and S. Frickel, “Ecological threat and the founding of U.S. national environmental movement organizations, 1962–1998,” *Social Problems* 58, no.3 (2011): 305–329.

¹¹⁴ E. Simmons, “Grievances do matter in mobilization,” *Theory and Society* 43, (2014):513–546.

1970 yılları arasındaki zaman diliminde iktidarda olan askeri rejimler, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua ve Panama’da temel gıda maddelerinde fiyat kontrolleri yapmakta ve sosyal güvenlik sistemi uygulamışlardır. 1980’den beri sosyal güvenlik yardımları, borç krizi yüzünden birçok Latin Amerika ülkesinde tehlikeye girmiştir.¹¹⁵ 1990 sonlarında ve 2000’nin ilk yıllarında bu tehditler tahammül edilemez bir noktaya gelerek çok daha büyük direnme kampanyalarının yapılmasını fitillemiştir. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (North America Trade Agreement: NAFTA) yürürlüğe konulmasını takiben *Chiapas* isyanı ortaya çıkmış ve bölgenin geleceği hakkındaki endişelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. *Chiapas* isyancıları klasik Latin Amerika gerilla hareketi gibi gelişigüzel silahlar donatılmış olarak Meksika ordusunun *Goliath*’ları ve büyük arazi sahipleri ile mücadeleye girişmişlerdir. *Chiapas* isyanı hızlı bir biçimde strateji değiştirerek yerini pasif ve çatışmasız protesto hareketlerine bırakmıştır. Protestocular bu hareketi yerlilerin hakları ile neoliberalizm karşıtlığını harmanlayarak medyanın da desteği ile büyük ses getirecek şekle sokmuşlardır. Nikaragua’da ise en büyük kampanya 1990’larda Uluslararası Para Fonu (*International Monetary Fund* (IMF) baskısı ile yüksek eğitimde bütçe kesintilerini protesto etmek amacıyla yapılmıştır. Honduras’ta kamu okullarındaki öğretmenler, üniversite öğrencileri ve kamu çalışanları, ekonomik kemer sıkma politikalarına ve özelleştirmeye karşı çok sayıda kampanya hareketlerine girişmişlerdir. Bunları çok katmanlı örgütlenme (*Bloque Popular*) haline sokarak birleştirip, direnişlerini sürdürmüşlerdir. Bu direnişe katılanlar daha sonra 2009 askeri darbesine karşı da direniş göstermişlerdir. Özellikle Kosta Rika’da halk 1995 yılında neoliberalizme karşı çeşitli protesto hareketleri gerçekleştirmiştir. Bunlar sırasıyla: emekçi esnek çalışma kanunu, telekomünikasyonun özelleştirilmesi, emeklilik ve sosyal güvenlik sisteminin ve madencilik’in yeniden düzenlemelerine karşı yapılmıştır.¹¹⁶

¹¹⁵ J. Walton and J. Shefner, ‘Latin America: Popular protest and the state.’ In *Free markets and food riots: The politics of global adjustment*, ed.J. Walton & D. Seddon (Oxford: Blackwell, 1994), 97–134).

¹¹⁶ J. Goldstone and Charles Tilly, “Threat and opportunity: Popular action and state response in the dynamic of contentious action,” in *Silence and voice in the study of contentious politics*, ed.R. Aminzade et al. (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), 179–94.

2.3.6.2 Küreselleşmenin Getirdiği Fırsatlar

Küreselleşmenin ekonomik tarafının toplumsal hareketliliği uyarma bakımından yeni tehditler yaratmasına karşılık, küreselleşmenin siyasal ve örgütlenme dinamiğinde yeni fırsatlar ve yeni alanlar açmaktaki itici gücünü unutmamak gerekmektedir.¹¹⁷ Bunun bazı örneklerini yukarıda bahsettiğimiz Latin Amerika'dan vermek mümkündür. Demokratik dönüşümler Latin Amerika'da toplumsal hareketlerin stratejilerinde kaymalara sebep olmuştur. Muhalefetteki kampanya hazırlayıcıları artık otoriter rejimleri devirmek için fırsat aramaktan ziyade dikkatlerini devletin özgül politikalarına odaklamışlardır. Çabalamalar çok kere yıkıcı olmaktan uzak olup, yolların bloke edilmeleri şeklindeki daha barışçıl protestoları içermektedir.¹¹⁸ Protestocuların kullandıkları bazı taktikler kendine özgün ve yaratıcılık göstermektedir. Örnek olarak Kosta Rika'daki *CAFTA* karşıtı protestolarda simge olarak kalp kullanılmıştır.

Küreselleşmenin getirdiği fırsatlardan biri de toplumsal hareketler sektörünün uluslararası alana kayması olmuştur.¹¹⁹ Hareketler Uluslararası Hükümet-Dışı Kuruluşları (*International Non-governmental Organizations*, INGOs) ve Uluslararası Konferansları kullanarak sınırları aşmayı başararak eylemlerini koordine etmeye başlamışlardır.¹²⁰ Uluslararası taraftar örgütlerinin yanında Latin Amerika Emekçiler Birliği ve çeşitli sivil toplum örgütleri vasıtasıyla ülkeler arası iletişim ağlarının çok yaygın bir biçimde kurulduğunu görmekteyiz.¹²¹

2.3.6.3 2008 Sonrası Toplumsal Hareketler

Geleneksel toplumsal hareketleri Latin Amerika'nın baştan başa bütün siyasal platformlarında görmek mümkündür. Bunlar; feminist grupları, ekolojik

¹¹⁷ D. Meyer, "Protest and political opportunities," *Annual Review of Sociology* 30, (2004):125–145.

¹¹⁸ E. Silva, *Challenges to Neoliberalism in Latin America* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009).

¹¹⁹ John D. McCarthy, "The globalization of social movement theory," in *Transnational social movements and global politics: Solidarity beyond the state*, ed. J. Smith, C. Chatfield and R. Pagnucco (Syracuse: Syracuse University Press, 1997), 243–59.

¹²⁰ M. Von Bulow, *Building transnational networks: Civil society and the politics of trade in the Americas* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).

¹²¹ Jakie Smith, *Social movements for global democracy* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2008).

temelli sivil toplum kuruluşlarını, gay ve lesbian toplulukları ve tüketici taraftar gruplarını içermektedirler. Bu gurupların gerçekleştirmiş oldukları toplumsal hareketlerin tek nedeni toplumsal sınıf çatlakları değildir. Hayat boyu devam eden diğer sosyal anlaşmazlıkların, kimliklerin ve diğer unsurların dayanışmasını temsil ederken 2008 sonrası toplumsal hareketler neoliberal küreselleşmeye karşı koalisyonlar kurarak yapılan mücadelelerde temel rol oynamıştır. El Salvador’da bir çevreci grup *Unidad Ecologica Salvadorena* (UNES) ellerindeki küçük imkanları kullanarak neoliberalizm karşıtı kampanyalara katılarak, sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesine karşı, CAFTA ve madencilik, jeotermal enerji faaliyetlerine karşı tepki göstermişlerdir. Kosta Rika’da *Federacion Ecologista Nacional* (FECON) bünyesinde düzinelerce yerli ve milli çevreci gruplar toplanarak birlikte enerji özelleştirilmesinde, CAFTA’ya karşı savaş vermişlerdir. Bazı durumlarda çevreci gruplar sivil toplum kuruluşları ile yakın dostluklar kurarak süreklilik gösteren kampanyaları çok uzun zaman dilimlerinde yaymayı başarmışlardır.

Kadınların hareketleri ve feminist gruplar sivil toplum kuruluşlarının bünyesinde küreselleşmeye karşı yapılan mücadelelere katılım sağlamışlardır. Kadınlar ve feminist gruplar, 2006 ve 2007 yıllarında CAFTA’ya karşı Kosta Rika’da çeşitli hareketleri örgütlemişlerdir. El Salvador’da kadın örgütleri *DIGNAS* ve *MAM* sağlık sorunları ve özelleştirmeye karşı yapılan hareketlerde ön safhada yer almışlardır.

2.3.6.4 Kırsal / Yerli Gruplar

Yerli halk ve kırsal gruplar Latin Amerika’nın kapitalist dünyanın ekonomik formuna entegre olmasına karşı yapılan son mücadelelerde birlikte hareket etmişlerdir.¹²² Guatemala’daki Mayan köylüleri, *North America Free Trade Agreement*’a (NAFTA) karşı 2004 ve 2006 yıllarında NAFTA’ya karşı protestolar düzenlemişlerdir. Küba ve Ngobe halkları Panama’da birkaç defa baba topraklarını uluslararası turizm kumpanyaları, maden ve baraj mega inşaatlarına karşı korumak için savaşmışlardır. Orta Amerika’nın bütününde muz ekim işçileri binlerce işçinin

¹²² W. Robinson, *Latin America and global capitalism: A critical globalization perspective* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2008).

zehirlenmesine sebep olan zararlı bir kimyasal olan nemagon dağıtımını yapan uluslararası kimya şirketlerine karşı protestolar yapmışlardır. Honduras'ta kırsal köylü örgütleri CAFTA'ya ve özelleştirme uygulamalarına karşı mücadele vermişlerdir.

2.3.6.5 Latin Amerika'da Protestolar ve Halkın Görüşleri

1980'lerde askeri rejimlerin iktidardan düşmeleri sonrasında Latin Amerika'da birçok ülkede demokrasinin ılımlı havası esmiştir. Buna rağmen yirmi iki toplumsal protestoda demokratik yöntemlerle seçilen cumhurbaşkanlarının istifası istenmiştir.¹²³ Bölgede protestolar konusunda da çalışmalar yapılmıştır. Anketler düzenlenerek bu bölgede yaşayan vatandaşlara “protesto hareketlerine katılımı nasıl algılıyorsunuz” diye sorulmuştur. Burada protesto ile toplumsal hareketi birbirinden ayırt etmek faydalı olacaktır. Eğer bir toplumsal harekette süreklilik ve örgütlenme unsurları mevcutsa, protesto o toplumsal hareketin bir parçası olarak önümüze çıkar. Tilly bu konuyu savaşların repertuarı olarak adlandırmıştır.¹²⁴ Latin Amerika'da yapılan bir araştırma yüksek seviyedeki eğitim ve sosyal sınıf gibi sosyo-ekonomik değişkenlerin bölgede protestolara karşı daha az toleransa yol açtığını ortaya koymuştur. Bunun aksine örnek vermek gerekirse, Moseley ve Moreno'nun, Arjantin ve Bolivya'daki protesto hareketlerini önceden tahmin etmek için yaptığı araştırmada sosyoekonomik değişkenlerin politik ilgi ve sivil katılımı ile hiçbir ilişkisi olmadığı görülmüştür. Diğer araştırmacılara göre bireysel değişkenlerden ziyade siyasal durumların nasıl algılandığı protesto katılımcıları için gerekli nedenleri oluşturmaktadır. Bu kadar farklı sonuçlar bizlere bölgenin protesto davranışlarını anlamak için çok daha detaylı yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğunu işaret etmektedir.¹²⁵

Bazı bölgelerde yapılan çalışmalar ise, Latin Amerika toplumlarının sadece barışçıl protesto hakkını desteklediğini ve kamu düzenini tehlikeye sokacak protestoları reddettiğini göstermektedir. Arjantin, Haiti ve Bolivya gibi sokak

¹²³ M. David ve M. Rafael, *Debating Civil-Military Relations in Latin America* (Eastbourne: Sussex Academic Press, 2014).

¹²⁴ Charles Tilly, “repertoires in Great Britain, 1758–1834.” *Social Science History* 17: 253–80.[[CrossRef](#)]

¹²⁵ Mason Moseley and Daniel Moreno, “The normalization of protest in Latin America,” *Americas Barometer Insights* 42 (2010): 1–7.

protestolarının rağbette olduğu ÷lkelerde protesto hareketlerinin çok az desteklendiğini işaret etmektedir. Bu bulgular; siyasal düzeni bozacak herhangi bir protesto hareketinin başka bir karşıt harekete yol açabileceği şeklinde yorumlanabilir.¹²⁶

Başta Rachel Mourao olmak üzere bazı düşünürler 23 Latin Amerikan ülkesinden toplanan verilere bakarak Latin Amerikalıların iki tip farklı protestoyu desteklerken hangi mikro seviyedeki değişkenlerin etkisi altında kaldıklarını anlamak için iki temel toplumsal hareket teorisi geliştirmiştir.¹²⁷ Bu teoriler kolektif davranış ve stratejik kaynak seferberliğidir. Marks'ın ve Tocqueville'nin keder verici şeyler temelli teorilerine dayanarak, yirmi yüzyılın başlarında tesis edilen kolektif davranışlar ekolü, yapısal gerilimlerin teşvik ettiği bir yıkıcı psikolojik halinin en nihayetinde sosyal çalkantılara yol açacağını iddia etmiştir.¹²⁸ Kolektif davranışları destekleyen düşünörlere göre toplumsal hareketler, katılımcıların bireysel psikolojileri, hükümete olan güven ve dışsal verimlilik esaslarına dayanarak açıklanabilir.¹²⁹ Kolektif davranışçılığa göre, bireyin psikolojik yıkıcılık seviyesi protestoya katılım eğilimini açıklar. Toplumsal hareketler, dolayısıyla, yoğun şartlarının ve görece depresif halin bir manifestosu olarak ortaya çıkar ve burada katılımcılar yeni bir yaşam düzenini karşılıklı etkileşimlerle ve yeni sembolik arabuluculukla geliştirmeye çalışırlar.¹³⁰ Bazı yeni nesil sosyologlar psikolojiye dayanan teorileri reddetmelerine rağmen bazı Latin Amerika yazılı yayınlarda üzüntünün ve ekonomik gerilimlerin toplumsal hareketlerin meydana gelmesindeki önemine işaret etmektedir.¹³¹

¹²⁶ Rachel Mourao, Magdalena Saldana, Shannon Gregor ve Adrian D. Zeh, "Support for Protests in Latin America: Classifications and the Role of Online Networking," *Social Sciences* 5 (2016):58. <https://doi:10.3390/socsci5040058>.

¹²⁷ Alexis de Tocqueville, *Democracy in America, The Complete and Unabridged Volumes I and II* (New York, Toronto: Bantam Books, 2000),23-45.

¹²⁸ William A. Gamson, "The social psychology of collective action," in *Frontiers in Social Movement Theory*, ed. Aldon D. Morris (New Haven: Yale University Press, 1992), 53-76.

¹²⁹ Herbert Blumer, "Collective Behavior," in *Principles of Sociology*, ed. Robert Park (New York: Barnesand Noble, 1938), 221-32.

¹³⁰ Herbert Blumer, "Collective Behavior," in *Principles of Sociology*. ed. by Robert Park. New York: Barnesand Noble, 1938, pp. 221-32.

¹³¹ Mason Moseley and Daniel Moeno, "The normalization of protest in Latin America," *Americas Barometer Insights* 42 (2010):1-7.

2.3.6.6 Kaynakların Hareketlilik Teorileri:

Yirminci yüz yılın sonlarında hareketli toplumlar arenasını tarif edilebilmekte ve bu zaman diliminde toplumsal çalkantılar ve protesto politikası genel olarak açıklanabilmekteydi.¹³² Toplumsal hareketlerden elde edilen veriler, bazı tip protestoların modern toplumsal kuruluşlar tarafından örgütlendiğini göstermiş olmasına rağmen, çok az sayıda empirik delil protestoların giderek artan bir şekilde kabul gördüğüne işaret etmektedir. Crozat tarafından yapılan bir araştırma, Avrupa’da protesto taktiklerinin boykotlar ve oturmalar olarak kabul edildiğini göstermektedir.¹³³ Çevrimiçi ağlar çalışmalarına gelindiğinde, uysal gösterileri destekleyenlerin zamanını daha radikal biçimleri destekleyenlerden ve hatta protestolarını hiç desteklemeyenlerden çok daha fazla çevrimiçi ağlarda geçirdiğini tespit edilmiştir. Gene çalışmalar göstermiştir ki Twitter ve Facebook gibi çevrimiçi ağlarını kullananlar protesto hakkına sahip olduklarını bu ağlardan dile getirmektedirler. Bu protestoları gerçekleştiren ve destekleyenlerin amacının seçilmiş hükümeti iktidardan düşürmek olmamasını belirtmek önemlidir. Şu noktayı belirtmek gerekmektedir ki trafiğin akışına mâni olmak ve başkasının mülküne ayak basmak ABD ve Avrupa da radikal eylem olarak değerlendirilmediği halde, Latin Amerika’ da bu kategoriye girmektedir. Mourao, kadın mahremiyetine saldırıda bulunan kameraların da yok edilmesini talep etmektedirler. Bu durumda protestoların yapılışı ve algılanışın küresel çapta tek bir tipe sahip değildir; tepkiler, coğrafi ve kültürel olarak çeşitlilikler göstermektedir.¹³⁴

¹³² Tarrow G. Sidney, *Power in Movement: Social Movements, Collective Action and Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), 5-27.

¹³³ Matthew Crozat, “Are the times a-changing? Assessing the acceptance of protest in western democracies,” in *the Social Movement Society: Contentious Politics for the New Century*, eds. David S. Meyer and Sidney G. Tarrow (Lanham: Rowman & Littlefield, 1998), 59–82.

¹³⁴ Matthew Crozat, “Are the times a-changing? Assessing the acceptance of protest in western democracies,” in *the Social Movement Society: Contentious Politics for the New Century*, eds. David S. Meyer and Sidney G. Tarrow (Lanham: Rowman & Littlefield, 1998), 59–82.

BÖLÜM III

ALAIN BADIOU VE TOPLUMSAL HAREKETLER

Yeni toplumsal hareketleri en kapsamlı inceleyen yeni filozof düşünürlerin başında Alain Badiou gelmektedir. Bu sebeple bu tezde de onun yaklaşımları ışığında değerlendirmeler yapılacaktır. Badiou, 1968 öğrenci hareketinden Sarı Yeleklilere kadar bütün toplumsal hareketlerle ilgilenmiş, hareketlerin çıkış noktaları ve yapısını anlamaya çalışmıştır. Alain Badiou, Arap Baharı ayaklanmalarını ve onu takip eden toplumsal hareketleri ışığı altında izleyerek geliştirdiği tezini, ‘Tarihin Uyanışı’ (*Le Reveil de L’Histoire*¹³⁵) adlı bir kitapta 2011 yılında yayımlamıştır.¹³⁶ Badiou kitabında ayaklanma olaylarını üç ayrı kategoride ele almıştır. Bunlar sırasıyla doğrudan ayaklanma, gizli/belirsiz ayaklanma ve tarihsel ayaklanmadır. Badiou ayaklanma (*uprising*) kelimesini basit bir isyan veya protesto hareketi olarak betimlememiştir. Badiou’ya göre *uprising* kelimesi var olmayanın (unutulmuşun) isyan edip ayağa kalkarak ben varım diye haykırmasıyla ortaya çıkan özgür insan figürünü temsil etmektedir. Bu süreçte olay (*event*) kelimesiyle karşılık vermiştir. Badiou’ya göre bir olay yoğunlaşma, büzüşme ve yerelleşme olarak üç farklı durumdan meydana gelmektedir. Badiou’ya göre bu ayaklanmalarla yeni gerçek için zorlu bir arayış başlar ve buna siyasi örgütlenme denilmektedir. Badiou örgüt kelimesini bir olayla bir fikir arasındaki kesişme noktası olarak tarif etmiştir. Fakat bu kesişim sadece süreç olarak var olmaktadır. Badiou, bu kesişimin öznesini ise siyasi militan olarak tanımlamaktadır. Badiou bu teorisini Arap Baharı konusunda çalışmalar ve incelemeler yaparak güçlendirmiş ve perçinlemiştir.¹³⁷

¹³⁵ Alain Badiou, *Le Reveil de L’Histoire* (Paris: Editions Lignes, 2011), 1-77.

¹³⁶ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 1-7.; Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017), 21.

¹³⁷ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017), 10.

Yirmi birinci yüzyılın ilk günlerinden beri dünyanın her yerinde ayaklanmalar meydana gelmektedir ve özellikle genç kesim bu ayaklanmalara katılan temel kitleyi oluşturmakta ve ayaklanmaların etkisine doğrudan katkı sağlamaktadır. Çin'deki işçi ve köylü ayaklanmalarından İngiltere'deki öğrenci kalkışmalarına, Suriye ve Irak'taki Suni Müslüman kalabalıkların kurşun ve top mermiler altında işgalcilere karşı büyük bir direniş sergileyişlerinde hep gençlerin ön planda olduğunu görmekteyiz. İzinsiz şekilde ABD topraklarında bulunan Meksikalıların protestolarında da gençlerin önemli bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Bu ayaklanmaların bazıları mekân ve zaman boyutlarında aniden ortaya çıkmış, çoğunlukla öfke sarmalı içerisinde gelişerek toplumun bazı kesitlerini de içerisine almakta veya nüfusun tamamını harekete geçirerek etrafı yakıp yıkmaya yöneliktir. Bu ayaklanmalar bazen önceden çok iyi planlanmış olup ya hükümetin ya da işverenin vermiş olduğu yanlış kararlara karşı yapılmakta bazen de polis ve işgal kuvvetlerinin aşırı güç kullanması sebebiyle aniden tetiklenmektedir. Ayaklanmalar halkın yaşam alanının basit bir kesitinde ortaya çıkıp hızlıca büyümektedir. Halkın yaşam alanının basit bir kesitinde patlak verip, derhal eyleme dönüşüp ivme alan ayaklanmalar veya daha ciddi bir hak ihlali şeklinde gelişen protesto hareketinin gölgesinde oluşanlar; ilerlemeci körleşme veya gerici körleşme diye tanımlanmakta olup her zaman da pozitif bir durum sunmuşlardır. Bunların hepsinin ortak yanları; insan kitlelerinin kafalarını karıştırarak, onları oldukları şekliyle kabul edilemez olduklarına ikna edilmek suretiyle isyana sürüklenmiş olmalarındandır.¹³⁸

3.1 DOĞRUDAN AYAKLANMALAR

Badiou, ayaklanmaları sınıflarken doğrudan ayaklanmalara önemli bir vurgu yapmaktadır. Badiou bunları sırasıyla doğrudan/hemen (*immediate*) ayaklanma, gizli/belirsiz (*latent*) ayaklanma ve tarihsel (*historical*) ayaklanma olarak sınıflandırmıştır.¹³⁹ Doğrudan ayaklanma nüfusun bir kesiminin sürekli olarak devlet baskısının altında ezilmesi durumunda, her zaman adeta patlama şeklinde

¹³⁸ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017), 17.

¹³⁹ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 44-54.

aniden, ortaya çıkarak, hali hazırda yoğunlaşmış olan sosyo/psikolojik (negatif) enerji birikiminin kısa zamanda serbest kalmasının sağlanmasıdır. Örnek olarak; “2011 baharında Tunus’ta bir sokak satıcısının kendisine mâni olmak isteyen polis kadının attığı tokatta bir tepki olarak kendini yakması” halkın doğrudan ayaklanmasına sebep olmuştur ve Arap Baharı diye adlandırılan Arap Devrimi’ni tetiklemiştir.¹⁴⁰

Bu tip hareketlerin en önemli özelliği; çok ani olarak ortaya çıkarak etkisini mekân ve zaman boyutlarında hızlıca yayılabilmesi ve çoğunlukla da bir tarihsel ayaklanmanın başlangıç formunu oluşturmasıdır. Her şeyden önce, doğrudan ayaklanmaların temeli gençlerden oluşmaktadır. Bu durumda nihai olarak kanunları ve düzeni korumakla görevli kolluk kuvvetleri ile çatışma haline girmeyi doğurmaktadır. Bazı yorumcular, Arap dünyasında gelişen ayaklanmalarda gençlerin rolünü yeni bir sosyolojik olgu olarak değerlendirmişlerdir. Bunu da post modern dünyada gençlerin Facebook, Twitter gibi sosyal medya imkanlarına erişim ve kullanım gibi konularda teknik düzeyde gösterdikleri ileri seviyedeki yetenekleriyle ilişkilendirmişlerdir. Badiou gençlerin katılımı ile ilgili olarak şunları kaydetmiştir:

Ama ön safları yaşlılar tarafından tutulmuş bir ayaklanma gören var mı hiç? Halk içinden gelen ve öğrenci olan gençlik, evrensel olarak, Çin’de 1966-67’de, Fransa’da 1968’de ve ayrıca 1848 İsyancı zamanında, Taipinglerin başkaldırısı sırasında, nihayetinde gençler her zaman ve her yerde, ayaklanmaların sert çekirdeğini teşkil ederler.¹⁴¹

Doğrudan ayaklanmalar katılanların yaşadıkları bölgelerle sınırlanmıştır. Ayaklanmaların bir bölgede toplanıp lokalize olması temel öğelerden biridir. Bir ayaklanmaya katılanların yaşam alanları ile (çok kere şehirlerin çarpık yapılanmaya uğramış mahallerinde ‘unutulmuşların’ yaşadıkları varoşlar) sınırlanmış ise, orada ilk şekliyle donup kalmaya meyilli görünmektedir. Ancak Badiou’ya göre ne zaman ki ayaklanma yeni bir alanda sıkışmaya/daralmaya uğrarsa, o şekilde ancak varlığını koruyabilir ve sonradan geniş ve tarihsel bir ayaklanmaya dönüşebilir. Badiou bu konudaki görüşlerini şu şekilde genişletmekte ve kendi sosyal alanına sıkışan ayaklanma hakkında şunları söylemektedir:

Kendi sosyal alanında hapsolan doğrudan ayaklanmanın kendisine özgü kudretli bir yol haritası yoktur. Kızgınlığını kendisi üzerine boşaltır ve sahip olduğu her şeyi

¹⁴⁰ Alain Badiou, “Tunus, Mısır: bir Doğu rüzgarı Batı’nın küstahlığını süpürdüğünde,” *Le Monde*, Şubat 18, 2011.

¹⁴¹ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),42-44.

yakıp yıkarak tahrip eder. Gücü yeterse devletin kutsal simgelerini kırıp parçalayacaktır. Böylece kendi biçare varlığını da yok eder. Neredeyse terk edilmiş polis karakolları, perişan haldeki okulları, kendi hallerine terk edilmiş baba ocağı olarak sayılan mahalledeki sosyal tesisleri bu yıkımdan paylarını alırlar.¹⁴²

Yukarıda saydığımız bütün bu Vandalizm hareketleri, sonuçta negatif toplumsal kanıların ortaya çıkmasını körükleyebilir ve ayaklanmayı yapanlara karşı düşmanlığı beslemesine neden olabilir. Doğrudan ayaklanmaların doğasında olan yıkımlar, protestocuların kendi yaşadıkları mekanları bile yağmalayabileceği sonucunu doğurmaktadır. Bu negatif durum için yapılabilecek tek açıklama bütün bunların sebebinin hareketin çarpık ve yoksul bir yerleşkede başlaması ve ayaklanmanın başka yerlere kaymada gösterdiği yetersizlik olduğudur.¹⁴³

Ancak doğrudan ayaklanmalar için ayaklanmanın her zaman doğduğu yerde kalacağı sonucunu çıkarmak doğru değildir. Tam aksine, farklı kesimlere yayılabileceği durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Bunun farklı yolları olmasına rağmen Badiou'ya göre doğrudan ayaklanma yer değiştirme yolu ile değil taklit yoluyla yayılmaktadır. Bu taklit benzer mekânlarda, başlangıç merkezine benzer yerleşkelerde de oluşabilmektedir. Bu süreç ayaklanmanın genişlediği, yayıldığı anlamına gelse de Badiou'nun görüşüne göre doğrudan ayaklanmanın ayırt edici özelliği olan kısıtlı yayılım söz konusudur. Ayaklanma ancak, taklide indirgenemeyecek bir yayılım araçlarını bulduğunda tarihsel bir boyut kazanmaktadır.¹⁴⁴

Badiou'ya göre, doğrudan ayaklanma daima özneliğini korumaktadır. Bu anlayışa göre başkaldırma tamamen öfkenin kontrolü altında geliştiği için yıkımdan başka bir şey getirmemiştir. İyi ile kötüyü ayırt etmek yeteneğinden tamamen uzaklaşarak, yıkacak ve tüketecek nesnelere bulmuş olmanın verdiği tatminden başkasını tanımamıştır. Örnek vermek gerekirse arkadaşının zarar görmesine sinirlenen bir genç farkında olmadan fakirliğin, toplumsal terk edilmişliğin, her türlü devlet yardımından yoksun kalmışlığın da etkisiyle suç örgütlerine rahatlıkla katılabilmektedir.¹⁴⁵

¹⁴² Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),43.

¹⁴³ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),43.

¹⁴⁴ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),45

¹⁴⁵ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),45

3.2 GİZLİ / BELİRSİZ AYAKLANMALAR

Alain Badiou'nun gizli veya belirsiz ayaklanmalar hakkında söyledikleri demokratik liberal sosyo/ekonomik sistemlerin uygulandığı kapitalist Batılı ülkeler için geçerlidir.¹⁴⁶ Badiou bu ülkelerin demokrasisinde, sandı demokrasisi diye adlandırılan devlet sisteminden çok memnun olduklarını ifade etmiştir. Badiou aslında iktidardaki oligarşinin çeşitli bölümlerinin kendi aralarında barışçı oluşumlar oluşturduğunu ve ufak tefek ayrılıkların ve çekişmelere rağmen bunların uyum içinde varlıklarını sürdürdüğü ifade etmektedir. Batılı ülkelerde süregelen bu sandık demokrasisinde ayaklanmaları görmek mümkündür. Batılı ülkeler son yirmi yıllık süreçte Arap Baharı, Yunanistan Protestoları, Wall Street İşgaller, Gezi Parkı ve Sarı Yelekliler gibi birçok doğrudan ayaklanmalara şahit olmuştur.¹⁴⁷ Fakat hiçbir yerde, Badiou anlamında tarihi bir ayaklanma meydana gelmemiştir. Badiou'nun düşüncesine göre; “bu geçen devre tarihi bir ayaklanma olanağına elverişli olmamakla beraber en azından olanakların olanağına açıktır.”¹⁴⁸ Bu ifadeyi kullanırken Badiou doğrudan ayaklanmanın öngörülmeleyen tarihsel gelişiminin olanağını yaratan olay sal bir kopuşu anlayalım demektedir. Kısacası Badiou ayaklanmalara yol açabilecek nedenler üzerinde de durmaktadır. Başka bir açıdan bakarak her doğrudan ayaklanma potansiyel bir tarihsel ayaklanmanın öncü sarsıntılarıdır.

Tarihsel ayaklanmaların olmadığı yerde gizli/belirsiz ayaklanmalar daha sık rastlanılan örneklerdir. Bu ihtimal içerisindeki tezi ileri sürerken Badiou; “hallerinden memnun olan Batı ülkelerinde krizler var olsalar bile, onlar bunları aşabilecek güven duygusuna sahip olduklarından ve kriz gibi bir durumun da gizli/belirsiz ayaklanma diye adlandırılabilceği,” ifadelerini kullanmaktadır.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012),6-26.

¹⁴⁷ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Uprising in Turkey,” *Critical Legal Thinking.Com.*, May 21, 2013,1-15. <http://criticallegalthinking.com/2013/06/21/alain-badiou-on-the-uprising-in-turkey/>. ; Alain Badiou, *Lesson of the Yellow Vest Movements*, trans. Gregory Elliott (London: Verso Blog, 2019), 1-9.;<https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>.

¹⁴⁸ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),42-53.

¹⁴⁹ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),42-53.;Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012),27-32.

Badiou burada görece refah seviyesi yüksek olan Batı ülkelerinde ortaya çıkabilecek bir krizin de doğrudan ayaklanma olarak adlandırılabilceği veya doğrudan ayaklanmaya yol açabileceği tezini savunmaktadır. Badiou aşağıdaki örneği vererek gizli/belirsiz ayaklanmayı aydınlatmaya çalışmıştır:

Muhafazakar bir hükümet olan Sarkozy'nin yaptığı sayısız kötü halk karşıtı işler arasında, piyasanın istediği ve büyük kriz sonucu ortaya çıkan emeklilik reformu var. Burada söz konusu olan, kabaca söylesek, çok daha uzun süre çalışıp daha az kazanmak. Bunu önleme konusunda, sendikaların verdiği karşılık hem çok yoğun hem de çok zayıftı. Milyonlarca insan yürüyüş yaptı ancak sendika yönetimleri görünüşe göre yenilmeye gidiyorlardı. Gerçek amaçları, solun apparatchik bir başkanı olarak kitleleri kontrol etme ve denetimden çıkmalarını engelleme zorunluluğuyla sınırlıydı.¹⁵⁰

Badiou devamlı olarak verdiği ve aşağıladığı Fransız Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin emeklilik yasasına karşı yapılan ayaklanmanın yıkıcı gürültüsünün ötesinde, gizli ayaklanmacı özelliği taşıdığı savını da ileri sürerek aşağıdaki ifadelerde bulunmuştur:

Bunu hiç şüphesiz nerden geldiği belli olmayan bir kıvılcım tetikleyebildiği gibi doğru anlaşılmamış bir sendikacı çığırtkanlığı, söz konusu ayaklanmanın çok daha kararlı adımlarla genişleyip yayılmasını sağlayabilir. Kapitalist uzlaşma rantından çıkararak, hiç olmazsa belli bir zaman aralığında halka ait kamusal mekanları işgal edebilirler ve Wall Street İşgallerine hukuki bir kılıf hazırlamaya çalışabilirler.¹⁵¹

3.3 TARİHSEL AYAKLANMALAR

Badiou, 2011 yılının başında meydana gelen Tunus ve Mısır ayaklanmalarının esas anlamda tarihsel seçkinliğine neden olan şeyin üstünde hemen durulması gerektiğine vurgu yapmıştır. Badiou bu konuyu ele alarak “bize doğrudan ayaklanmadan tarihsel ayaklanmaya geçişin yasalarının öğretmesinden ya da yeniden hatırlatmasından başka, bu ayaklanmanın çok hızlı biçimde başarılı olduğudur.” İfadesini kullanmıştır.¹⁵² Arap ülkelerinde meydana gelen ayaklanmalardan öğrendiklerimiz bize, bu ayaklanmalara katılanların hırslı ve öfke içinde kurulu düzene karşı durduklarını göstermektedir. Bunu yaparken her türlü araçla bu isteklerini dile getirmeye çalışmaktadırlar. Tunus ve Mısır'daki ayaklanmalar silahsız bir biçimde ve büyük bir sabır içinde ‘Defol Mübarek’ ve

¹⁵⁰ Alain Badiou, “Are We Really in an Age of Riots?” Interview by Jason Smith in Sep.19, 2013. In *Historical Materialism* 23, no. 2 (2015),239-256.

¹⁵¹ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),42-53;

¹⁵² Alain Badiou, “Tunus, Mısır: bir Doğu rüzgarı Batı'nın küstahlığını süpürdüğünde,” *Le Monde*, Şubat 18, 2011,51-57.

'Defol Bin Ali' diye haykırışlara sahne olmuştur. Badiou'nun belirttiği gibi, bu ayaklanmaya katılanların gösterdiği kararlılık ve kullandıkları metaforun sosyo/politik anlamı bakımından "bu olay basit bir tarihsel ayaklanma ile ifade edilebilir. Doğrusal bir ayaklanmanın dönüşümünün bir sonucudur. Ön politik olması sebebiyle siyasi olmaktan ziyade nihilist," bir davranış biçimidir.¹⁵³ Badiou, Arap ülkelerinde meydana gelen ayaklanmalar konusunda farklı analizleri sonucunda birtakım sonuçlar çıkarmıştır. Kendisinin çıkardığı sonuçları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

1. Ayaklanmacıların ilk toplandığı mekandan yani ilk yerleşkeden, dayanaklı ve uzun zaman kalabilecekleri bir merkezi alana transferleri ile hareket başlar. Bunu gerçekleştirirken de barışçıl bir şekilde hareket ederek, istekleri yerine getiriline kadar burada kalacaklarını ısrarla belirtmeleri önem arz etmektedir. Badiou bu süreci aşağıdaki ifadelerle açıklamaya çalışmaktadır.¹⁵⁴

Aynı anda, biçimsiz ve tehlikeli bir saldırı olan doğrudan ayaklanmanın tükettiği sınırlı zamandan, daha çok eski şehir kuşatmalarına –yalnız bu sefer devletin kuşatması söz konusudur- benzeyen tarihsel ayaklanmanın uzun zamanına geçiş.... Aslında herkes büyük savaşlar hariç, yakıp yıkmamanın sürüp gitmeyeceğini bilir: doğrudan bir ayaklanma azami bir ila beş gün arası dayanır. Tarihsel ayaklanma da ise, polis tarafından çembere alınsa ve hırpalansa bile, yoğunlaştığı yerde ya da alışlageldiği üzere haftanın belli bir günü işgal ettiği büyük meydanlarda, kalabalık durmadan artarken, haftalar ya da aylar geçer.¹⁵⁵

2. Tarihsel ayaklanma için gerekli olan kitlenin yapılanmasında esas, taklit yoluyla genişlemeden nitelikli genişlemeye geçişin gereksinimidir. Yani, yavaş yavaş halkı oluşturan bütün bileşenlerin, dil, din, renk ve ırk farkı gözetmek sizin bir araya gelerek merkezi alanda toparlanmalarınıdır. Doğrudan ayaklanmada gözlemlenmeyen çoklu sözlü bağırış çağırısı kendini gösterir ve iri iri puntolarla yazılan el ilanları her yeri doldurmaya başlar, bayraklar kalabalığın üstünde dalgalanır.¹⁵⁶

Reaksiyonist dünya medyasında bile artık Mısır Halkı'nın Tahrir meydanını doldurmasından söz edilir. İşte bu anda, tarihsel ayaklanmanın eşiği aşılar: tesis edilen yerellik, mümkün olduğu kadar uzun sürerken, kaynaşmanın yoğunluğu ile şekillenen çok katmanlı kalabalıklar artık bütün bir halkın ta kendisi olmuştur: Trotsky'nin diyeceği gibi: Kitleler Tarih'in Sahnesine çıkmışlardır.¹⁵⁷

¹⁵³ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),61.

¹⁵⁴ Badiou, Alain (2011b), 'Tunus, Mısır: bir Doğu rüzgarı Batı'nın küstahlığını süpürdüğünde,' *LeMonde*, s.63-64, 18 Şubat 2011.

¹⁵⁵ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları,2017),63.

¹⁵⁶ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),63.

¹⁵⁷ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),63.

3. Badiou artık nihai zamanın geldiğini öne sürerek ayaklanmacı saldırının bir amaca hizmet etmeyen tutarsız bir durumdan tek bir parolanın söylendiği bir konuma geldiğini ifade etmiştir. Badiou'ya göre 'Mübarek, defol!' sloganı amacı açık bir şekilde belirli olan bir hareketi temsil etmektedir. Mısır'ın siyasi tarihinde uzun bir zaman devlet başkanı olarak rol almış bulunan bir adamın adının alçaltıcı bir şekilde çizilerek gidişini simgeleyen bu tarihsel olay, yeni bir devlet yapılanması ile sonuçlanmıştır.¹⁵⁸

Son yıllarda şahit olunan Fransa'da Sarı Yelekliler, Hong Kong'da Pro Demokrasi Protestocuları gibi ayaklanmalarda protestonun gerçekleştiği konum kısıtlı olmaktan çıkmıştır. Protestocuların bulunduğu mekanlar yeni, uzun vadeli kullanılmaya uygun yerleşkelere dönüşmüştür. Katılanların kompozisyonu tekdüze olmaktan çıkmış, yerini çok farklı etnik kökenlerden gelen bireylerden oluşan mozaik yapılanmayla temsil edilmeye bırakmıştır. En nihayet negatif şikayetlerde bulunan saf isyancıların yerlerini ortak talepler peşinde koşup tatmin duygularını dünyanın zaferi diye adlandırabileceğimiz olgularda buluşanlar almıştır.¹⁵⁹

Badiou 'ya göre bu genel çerçeve içerisinde kalarak Tunus ve Mısır'da 2011 yılının başlangıcında ortaya çıkan ve özellikle tarihsel olarak nadiren görülen ayaklanmaların en önemli özelliklerini irdeleyecek olursak bazı sonuçlara ulaşabiliriz. Badiou bu hususla ilgili olarak bu olaylarda doğrudan ayaklanmadan tarihsel ayaklanmadaki tarihsel geçiş kanunlarını hatırlattığını ifade etmekle beraber ayaklanmanın başarılı olabileceği ihtimalini de hesaba katmaktadır. Öte yandan Tunus, Mısır, Suriye ve diğer Arap ülkelerinin kaderlerinin nerelere uzanacağını şimdiden doğal olarak kestirilemeyeceğini ifade eden Badiou aşağıdaki yorumu yapmaktadır.

Tarihsel bir dönemin ideolojik bakımdan şiddetli ve çelişen bir durumda ortaya çıktığı Polonya ayaklanması ile İran devriminden farklı olarak Arap ülkelerindeki isyanlar yeni bir dönem açıyorlar. Tarihsel olanakları yerinden oynatıp dönüştürüyorlar, öyle ki başlangıçta kazandıkları bazı zaferlerin sonradan alacağı anlam geniş ölçüde geleceğimizin anlamını belirleyecektir.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),63.

¹⁵⁹ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),.67; Alain Badiou, "Tunus, Mısır: bir Doğu rüzgarı Batı'nın küstahlığını süpürdüğünde," *Le Monde*, Şubat 18, 2011,51-57.

¹⁶⁰ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),67.

3.4 BATI DÜNYASINDA AYAKLANMALAR

Batı dünyası son yıllarda birçok ayaklanmaya şahit olmuştur. Bu ayaklanmalar ülkelerde sosyal, ekonomik ve siyasi nedenlerle ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan ayaklanmaların kapsamı, içeriği ve amaçları konusunda farklı yorumlar olmakla beraber Batı dünyası Alain Badiou'nun bakış açısıyla yorumlanacaktır.

Badiou “tarihsel ayaklanmalar, devlete karşı meydan okumaktır” der ve ilave eder: “Çok defa yönetici rolünde olan liderlerin görevlerinden ayrılıp, politika arenasını terk edip olaylara seyirci kalmaların doğru olduğunu düşünmektedir.”¹⁶¹ Badiou'nun örnek verdiği 1917 Rus Devrimi, 1946-47 Çin Devrimi, 1960-70 Çin Kültürel Devrimi gibi ayaklanmalar devleti her bakımdan zorlamış, devlet otoritesini ve kamu düzenini tehlikeli bir şekilde yıpratmıştır. Badiou'ya göre devlet bu tarz ayaklanmaların sonucunda içerisinde yıkılma tehlikesini barındıran kaotik bir karmaşaya girmiştir. Badiou, “Devletin içerisinde kökleşmiş olarak bulunan ve devletin gidişatını belirleyen farklı grupların ayaklanma tarafından önceden belirlenmesi mümkün değildir” demiştir.¹⁶²

Ayaklanmaların içeriklerine bakacak olursak ayaklanmaları sadece toplum faydasına olması koşuluyla destekleyen insan grupları bulunmaktadır. Bu insanlar hareketin demokratik ve halka dönük uygulamaların ufukta beliren yeni devlet yapılanması için bir çeşit değerler dizisi oluşturabileceğine inanırlar.

Siyasal ve sosyal eşitlikte meclisler kurulur ve burada her kesin söz söyleme hakkı vardır. Bu meclislerde sosyal, dinsel, ırksal, cinsel ve entelektüel farklar hiçbir şekilde rol almazlar, herkes eşittir. Verilen kararlar daima kolektiftir. Çünkü en uygun kararlar ve öneriler münazaralarla alınmaktadır. Badiou'ya göre yeni yönelmeleri formüle edecek olan yasama gücü sadece yürütme erki ile değil aynı zamanda katkıda bulunan bütün aktif insanları sembolize eden parlamento ile de ilişki içerisinde.¹⁶³

Badiou: “kitle demokrasisinin bu güçlü ve özendirici niteliklerini niçin devlete ve onun bütün alt katmanlarını kapsayacak şekilde genişletmeyelim?”

¹⁶¹ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012),44-54.

¹⁶² Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017), 67

¹⁶³ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev. Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),69.

sorusunun cevabını aramıştır.¹⁶⁴ Badiou bu noktada, isyan demokrasisi ile devletin baskıcı ve görenekçi kararlar sistemi arasındaki derin uçurum olduğunu dile getirmiştir. Bu bahsedilen uçurum ile ilgili olarak Badiou, “Marks bile bu boşluğun ancak devletin tamamının çökmesi halinde dolabileceğini ifade ediyordu” görüşünü savunmuş ve şunları söylemiştir. “Başarılı bir sonuca erişmek için, bu işlevsel olgu bizi, kitle demokrasisini her tarafta kullanmak gereksinime doğru zorlamaz. Ancak onun diyalektik karşıtı olan: sıkıştırılmış ve affetmez bir geçici diktatörlüğe evet demeye teşvik eder.”¹⁶⁵

Badiou, tarihsel ayaklanmanın tek başına devirdiği güce/iktidara karşı bir alternatif sunmaya niyetli olmadığını belirtir. Badiou, tarihsel ayaklanma ile devrim arasında önemli bir farkın varlığını belirttikten sonra, ikinci olarak Lenin’den beri söylenen “iktidara doğrudan sahip olmak işlevi, gerekli kaynaklara kendi içinde sahip olmakla mümkündür,” biçimindeki argümanı bu tezini güçlendirmek için öne sürmektedir. Bu noktada ayaklananların daima şikayet ettikleri husus, eski rejimi isyan ile ortadan kaldırdıktan sonra ortaya çıkan yeni rejimin esasta eskinin aynısı olmasıdır. Bu benzerliğin sebebi yeni rejimin yapılanmasında rol alacak siyasi personelin eskisi rejimde iken yüklendikleri görevleri aynen devam ettirmiş olmalarındandır. Örnek olarak: III. Napolyon’un tahtan indirilmesinden sonra savaşın kaybedilmesi ve 4 Eylül 1870 ayaklanması ile ortaya çıkan totaliter siyasi rejimin anayasasını, sözde imparatorluğa karşı olduğu zannedilen politik kadro tarafından hazırlanmış olmasını, verebiliriz. Bunların gerçekte hangi taraftan oldukları, bu yeni iktidarın birkaç ay sonra binlerce komün yanlısı işçiyi acımasızca öldürmesi ile ortaya çıkmıştır.¹⁶⁶

Rusya Sosyalist Demokrat İşçi Partisi ve sonradan da Bolşevikler diye adlandırılan Komünist Partisi yapılanmasını, Lenin’in Paris Komünü üzerinde yaptığı çok detaylı bir analize dayanır. Kendisinin mevcut hükümetin bir alternatifi olabilecek kapasiteye sahip olduğunu ilan eder ve eski Çarlık örgütünü tamamen ortadan kaldırarak yeni bir devlet kurar.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012),44-54.

¹⁶⁵ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012),44-54.

¹⁶⁶ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks. 2012),46.

¹⁶⁷ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks. 2012),46-47.

Badiou, ayaklanma figürü bir politik figür haline geldiği zaman-başka bir deyişle ihtiyaç duyduğu politik personel kendi kadrolarında mevcut olduğu zaman-devletin profesyonel şikayet edenlere artık ihtiyacı kalmayacağını iddia etmektedir. Bu durumda ara geçiş döneminin sonu gelmiştir denilebilir. Çünkü yeni politikalar tarihsel bir ayaklanma ile sembolize edilen Badiou'nun deyişle tarihin yeniden uyanışını yakalamışlardır.¹⁶⁸

3.5 AYAKLANMA, OLAY VE GERÇEK

Alain Badiou, “tarihsel ayaklanmada hiçbir şey bize yoğun bir batı hayranlığı ile bu olayın gerçekleştiğini gösteremez,” demiş ve devam etmiştir:

Günlerce Tahrir meydanındaki Arap dilinde yazılmış afişleri okuyan insanlar, çok kere büyük bir sürprize düşerek belirli unsurların altını çizerler. Demokrasi kelimesi hemen hemen ortalarda hiç görülmez. Sadece oy birliği ile tekrarladıkları ‘Defol’ kelimesinin dışında, düşüncüleri şu noktalar üzerinde toplanır. Mısır, ülkeyi ayaklanan halk tarafından yeniden inşa ettirmeyi amaçlamaktadır. Batı ve İsrail karşısında gösterilen uşaklığa son vermek; eşitsizliğe ve yolsuzluğa son vermek, milyonlarca insanın berbat sefaletine son verecek sosyal bir devlet inşa etme üzerindeki iradeye titizlikle sarılmak amaçlanmaktadır.¹⁶⁹

Badiou fikirlerini bundan sonra daha basit kelimelerle ifade etmeye çalışarak Marksist jargona sığınmıştır. Alain Badiou bütün bunlardan sonra şu önemli tarihsel sosyo/politik yeni ‘Fikri’ yani ‘*Idea*’yı ileri sürmüştür. Badiou, “dünyadaki büyük insan kitlelerinin sömürüye ve baskılara maruz kaldıklarını ve gerçekte hiçbir varoluşa sahip olmadıklarına,” değinmiştir. Badiou, “Yakınımızda ve uzağımızda, yani her yerde mevcut oligarşiler, insanların zaafalarını kullanarak bunlar ile aralarındaki bağları kurabilmiş ve güçlendirmiştir. Yani menfaat ve böylece sömürü düzenini tesis etmiştir,” demektedir.¹⁷⁰

Alan Badiou, “dünyada bulunan ama ne geleceği hakkında kararlar verebilen ve ne de onun anlamını idrak edebilen insanlara, dünyada ‘var olmayan’ insanlar denmelidir,” demektedir. “Toplumda var olmayanlar var olmaya başladığı zaman dünyanın değişiminden söz edilebilir,” demektedir. Badiou yukarıdaki cümleyi

¹⁶⁸ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks. 2012),55.

¹⁶⁹ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 55.

¹⁷⁰ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 55.

Arap Baharı ayaklanmaları esnasında meydanlara toplanan çok çeşitli halk katmanlarına mensup insanlara atfen söylemiştir.

Bizler var değildik, ama şimdi varız ve ülkemizin tarihini tayin edebiliriz. Bu özel olgu olağan üstü bir güçle donanmıştır. Var olmayan ayağa kalkmıştır. Bu sebeple ayaklanmadan (*uprising*) bahsediyoruz: yerlere uzanmış dize gelmiş insanlar; ayağa kalkıyorlar, kendilerini yerden kaldırıyorlar ve dik duruyorlar. Bu kalkış, bizzat varoluşun ayağa kalkmasıdır: fakir zengin olmuyor, silahlanmamış olan insan silahlanmış olmuyor, vesaire. Esas olarak hiçbir şey değişmiyor.¹⁷¹

Bütün olup bitenler Badiou'nun 'olay (*event*)' dediği şeyin koşulları altında, var olmayanın yeniden varoluşudur. Badiou 'olayı', var olmayanın eski haline iadesinin (*restitution*) aksine, var olmayanın yeniden kazanılması yani varoluşa dönüşüp ayağa kalkmasını mümkün kılan şey olarak tarif etmektedir. Burada algılanan 'olay' soyut fakat tartışılmaz bir tanımlamaya sahiptir.¹⁷² Çünkü, olay doğrudan doğruya insanların söyledikleridir ve ayağa kalkma fiili gerçekleşmiştir. Nesnel olarak da fiili tayin edici bir rol oynayan bir yerin belirlenmesi, Kahire'nin en büyük meydanın birkaç gün içerisinde ayaklanmanın merkezi olarak dünya çapında ün kazanmış olmasıdır.¹⁷³

Böylece Mısır'da meydanda toplanan insanlar, Mısır halkının kendisinin halkı olduğunu, Mısır'ın sadece Mübarek yönetimi altında var olmayıp aynı zamanda bundan böyle de var olacağını ve onunla birlikte kendilerinin de var olduğunu ilan etmek için orada bulunan insanlar olduğunu düşünüyorlardı.¹⁷⁴

Bütün dünya, orada olan, yani yapılandırmış oldukları o yerde olan insanları doğrudan Mısır halkı olarak tanımlıyordu.¹⁷⁵ Çünkü hareket yoğunlaşma ve büzüşmenin sonucunda yerleşince bu hareket ülkenin tüm halkını temsil etmektedir. Bu temsil hiç kimse tarafından inkar edilemez. Ve aynı zamanda bu

¹⁷¹ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 56.

¹⁷² Burada Badiou, olayı; varolmayanı eski haline iadesini mümkün kılan şey olarak tarif ederken bunun bir soyut fakat itiraz/inkar kabul edilmez bir tarif olduğunu iddia ediyor. Bunu yaparken de eski haline iadenin (*restitution*) beyan/ilan edildiği (*proclaimed*) savını kullanıyor.

¹⁷³ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 57.

¹⁷⁴ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 57.

¹⁷⁵ Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*. (Çev: Murat Ersen), (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017),97; Alain Badiou, "Tunus, Mısır: bir Doğu rüzgarı Batı'nın küstahlığını süpürdüğünde," *Le Monde*, Şubat18, 2011

yeni olanaklar açan tarihsel ayaklanmalar ciddi kurallar koyan evrensellik ögesine de sahiptir.¹⁷⁶

Toplumsal hareketlerde sıkça söz edilip eleştirilen diktatörlük sözcüğü demokratik çevrelerde geniş ölçüde lanetlenmiş bir sözcüktür. Sözcük, haklı olarak isyancıların diktatör adı altında yozlaşmış despotları açıkça lanetledikleri için bu anlamı taşır. Eşitlikçi ve doğrudan hareketin demokrasisi sermaye iktidarlarına dayanan eşitlikçi ve temsili demokrasiye kesinlikle karşıttır. Aynı şekilde halk tarafından uygulanan diktatörlükte, ayırıcı ve baskıcı diktatörlüğe karşıdır. ‘Halkçı diktatörlük’ ile meşru olan bir otoriteyi ifade etmekteyiz. Çünkü bu hakikat tam da kendisini meşrulaştıran gerçekten kaynaklanmaktadır. Badiou, “demokrasiden çok halkçı diktatörlükten bahsetmek çok daha doğru olur,” demektedir. Kimse kimseyi vekil tayin etmez, (diktatörlüğe dayalı devlet olduğu gibi) hiç kimse, kendi dediğinin herkesin dediği haline gelmesi için bir propaganda ya da polise (diktatör yal devlet) ihtiyaç duymaz, zira onun söylediği durum dâhilinde doğru olan şeydir.¹⁷⁷ Badiou, tarihsel ayaklanmanın örgütlenme aşamasında, bir diktatörlük unsurundan bahsederken bunu aklın otoritesi ile eşanlamda algılar. Yoksa tarihsel uyanıştan doğan gerçek, 2008 sonrası hareketlerde her çeşit otoriter yaklaşımı yani diktatörlüğü reddeder. Badiou, Mısır’daki Arap Baharı Ayaklanması’nın diktatörlüğe dönüşmesini, halkın uyanışı ile başlayan bu hareketin halkın iyi örgütlenememesi ile başarısızlığa uğradığını ifade etmektedir. Badiou, halktan daha iyi örgütlenmiş olan Müslüman Kardeşlerin kontrolü ele aldığından bahsetmektedir. Müslüman Kardeşler’in de kendilerinden çok daha güçlü ve örgütlü askeri rejime yani gerçek diktatörlüğe teslim olmalarından bahseder.

Badiou Jean Jacque Rousseau’nun savunduğu temsili demokrasiyi de eleştirir. Badiou, Toplum Sözleşmesi’nde Rousseau’nun tek zayıflığının, seçim usulüne verdiği ödün olduğunu ifade etmiştir. Badiou’ya göre temsili demokrasi sistemi bir düzenbazlıktır ve Rousseau’nun temsili demokrasiyi yeterince aydınlatamadığını ifade eder. “Genel istenç neden sayısal çoğunluktan doğsun?” der. Badiou, Rousseau’nun bu noktayı aydınlatma konusunda yeterli olmadığını dile getirir. Badiou, Rousseau’ya göre adı ‘genel istencin’ olan anlatımı ve orada

¹⁷⁶ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 56.

¹⁷⁷ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 57.

olup biten şeyi başka bir felsefi adla ifade ederek “bir hakikatin ortaya çıkması” olarak isimlendirir. Badiou’ya göre bu özel durum siyasi gerçeğin birdenbire ortaya çıkmasıdır.¹⁷⁸ Badiou gerçeğin bizzat halkın varlığına, insanların eylem ve fikirlerle yapmaya yetenekli oldukları şeye dayandığını savunmaktadır. Bu gerçek onu dünyanın yasalarından sökülmüş alan tarihsel ayaklanmanın sınırında, önceleri bilinmeyen yeni bir olanak biçiminde birdenbire ortaya çıkmaktadır. Bu yeni siyasi olanağın doğrulanması (örgütlenme) kendini açıkça otoriter bir biçim altında gösterir: gerçek otorite yani aklın otoritesi. Kesin anlamda bir otorite olarak görülmelidir çünkü tarihsel ayaklanmada mutlak bir gerekçe vardır. Kimsenin alenen tanımazlıktan gelme hakkı yoktur. Herkesi coşturan, tam da bu diktatörlük ögesidir.¹⁷⁹

3.6 OLAY VE POLİTİK ÖRGÜTLENME

Badiou, “bir meydana, caddede veya fabrikada yerellik kazanan yoğunlaşma, niceliksel büzüşme veya sıkışma, tüm bunlar gerçeğin tam kendisini temsil ederler,” demektedir. Badiou’ya göre bunlar, ön-politik gerçeğin olağan üstü yoğunlaşmış ve öznelleşmiş varoluşunu haber vermektedirler. Badiou bu durumu ayrıca bir var olmayanın tarihsel bir ayaklanma şeklinde, şiddetli bir silkinmeyle kendine gelip, devletin simgelerinden kurtulmasının işaretleri olarak da yorumlamaktadır. Badiou’ya göre bütün bu süreçler, “olaydan önce olayın izleri veya sonradan tespit edilen ön-olaysal belirtiler olduğu takdirde, işte o zaman, bunların niceliksel bir kaynaşma ile yoğunlaşma ve bir şiddetli üst-varoluşun eklememesini yeniden üretir.”¹⁸⁰

Badiou göre, Fransa’da 1968 Mayıs’ından önce olduğu gibi, Mısır’da da benzer ayaklanmanın izleri vardı. Öğrenci hareketlerinin işaretlerini 1967’de ve 1968’nin ilk aylarında fabrikalarda kendini gösteren grevlerde, işçilerin isyankar şekilde davranışlarda bulduklarını görmek mümkündür. Çünkü bu öğrenci hareketler, sendika temsilcilerinden bağımsız olarak bir grup genç işçi tarafından

¹⁷⁸ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 61.

¹⁷⁹ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 61-62.

¹⁸⁰ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 62.

kararlaştırılmıştı. Bu hareketlerde bir bütünün büzüşmesiyle temsil edilme durumu söz konusudur. Badiou'ya göre durumla ilgili kaygılara sahip olan o dönemdeki bir grup demokrat bu grupları ufak aktivist gruplar olarak görmüştür. Ancak bu gruplar grevden ve fabrika ayaklanmalarından hiç bahsetmeden hızlıca harekete geçmişlerdir.¹⁸¹

Tarihin yeniden uyanışında olduğu gibi bir olay şekilde ifade edilir diyen Badiou, “bunlar kitlesel halk gösterilerinin hepsinde mevcuttur” diyerek “Yoğunlaşma, büzüşme ve yerelleşme” vurgusunda bulunmaktadır.¹⁸² Bunlar ön-politik elemanlar olup, ayaklanmayla tarihin uyanmakta olduğunu ve bunun doğrudan bir ayaklanmanın da ötesine geçeceğini ve nihilist potansiyele sahip olduğunu ifade eder. Badiou, “bu ayaklanmalarla yeni gerçeğin zorlu çalışması başlar ve buna politikada örgütlenme denir,” diyerek kendine özgü bir tanımlama yapmıştır. Örgüt, bir olayla bir fikir arasındaki kesişme noktasında (ortak noktaların bulunduğu içsel sınır bölgesi) yer alır. Ancak, bu kesişim sadece işlemsel olarak var olur, bunun en yakın öznesi politik militandır. Badiou bu noktada şu değerlendirmeyi yapar: “Geçici olarak 21. yüzyılda diyalektik komünist olduğu öne sürülür: Onun gerçek ismine, tarihin uyanışının kıyılarında erişilecektir,” der.

Olaya sadık militan devşirme (*hybridization*) nasıl gerçekleşir? Fikrin/İdea tarihsel değeri her şey den önce ayaklanma tarafından resmen ve açıkça tasdik edilmiştir. Ayaklanmanın politik değeri ise ona sadık örgüt tarafından beyan edilmiştir ve ona sadıktır çünkü bundan dolaydır ki ayaklanma, fikri doğrulamaktadır, keza bu da bir o kadar kesindir.¹⁸³

Badiou bu noktada, klasik anlamda, kaynaşma veya büzüşme örgüte mensubiyeti ifade anlamında kullanıp bunların katı kurallar tarafından korunduğunu iddia etmektedir. Örgütten olanlarla olmayanlar arasında, ayaklanma sırasında orada olanlar ile evinde kalanlar arasında belirlenen sınır kadar güçlü biçimde şekilsel bir sınırlama yaratılır. Bu argüman 20. yüzyılın bazı yılları boyunca, ‘Komünist Parti’ diye adlandırılmış olan “özel bir örgütlenme tipinin militan boyutunda” oluşmuştur. En başta, bu sadakat buyrukları uygunmuş gibi görünmüştür. Milyonlarca işçiyi, köylüyü, aydını, 1917 Rus Devrimi’ni takip eden

¹⁸¹ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 62-63.

¹⁸² Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 63.

¹⁸³ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 63.

bütün bir dönem boyunca kendisine çekmiştir. Militan zorunluluğun üç ayırt edici özelliği, örgütün, bir tarihin uyanışı olduğu, ortaya çıkan süreç okulunda kaldığını, simgelemesidir. Böylece tüm bu ayaklanmalar gerçeğine dair komünist fikri beslemektedir. Bununla birlikte, doğrunun koruyuculuğu usullerinin gelecek tarihsel dilimde dönüştürülmesi muhtemeldir. Badiou: “Parti-biçimi zamanını doldurdu, devletsel serüvenleriyle küçük bir asır tüketildi,” diyerek bu durumu eleştirmektedir.¹⁸⁴

Her durumda, yapısal özelliklerini biçimlendirerek yapılacak bir örgütlenme ile olayın otoritesini koruyabilecek bir durum sergilenebilir. Bu şekillendirme ile gerçeklikten simgeselliğe doğru veya duygusallıktan yasaya bir dönüşüm ortaya konulabilir. Örgüt siyasal bir yasaya doğru dönüşürken, tarihsel ayaklanmanın gerçekliği ile örtüşen doğrunun diktatörlüğü de evrensel saygınlığını kazanır. Badiou, anlamlandırmaya çalıştığı örgütlenme işlevini aşağıdaki satırlarda, biçimselleştirecek bazı soyut ifadeler kullanarak bizlere tanımlamaya çalışır.

Benim ‘örgütlenme’ diye adlandırdığım süreç, olduğu haliyle olay, artıktam olarak başlama gücüne sahip değildir. Olayın ayırt edici özelliklerini (yoğunlaşma, kaynaşma/büzülme, yerleşme) koruma yönünde bir girişimdir. Bu anlamda, örgütlenme, fikrin durduğu öznel belirsizlikte, olay sal gücün geçiciliğe dönüşümüdür... Eğer olay, yani tarihsel ayaklanma, zamanda bir kopuş ise, örgütlenme zaman içinde bir zaman-dışıdır. Bu zaman-dışında, var olmayanda, üstlenilen varoluş fikrinin ışığında, zamansal tüm baskıların bekçisi olan devletin muhafazakâr gücü ile karşı karşıya geleceği, kolektif özneliği yaratır.¹⁸⁵

3.7 DEVLET VE POLİTİKA: KİMLİK VE TÜRSELLİK

Badiou’ya göre bir özgürleştirici olay hakikaten tarihsel bir ayaklanmadan köklenmişse ayırıcı adların (İslamist, Burka, Arap) ortadan kalktığı ya da en azından dikkat çekici ölçüde zayıfladığı bütün açıklığı ile gözlemlenmiştir.¹⁸⁶ Tarihte bir ilk olarak Fransız Devrim Meclisi, Yahudilerin ve Protestanların diğerleri gibi vatandaş oldukları yolunda karar vermiştir. Fransız 1793 Anayasasına göre;

¹⁸⁴ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 63.

¹⁸⁵ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 71.; Alain Badiou, *Tarihin Uyanışı*, çev: Murat Ersen (İstanbul: Monokl Yayınları, 2017), 115.

¹⁸⁶ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 71.

Herhangi bir yabancı bir çocuk evlatlık olarak edinilirse veya ihtiyar kimseyi beslerse ve en nihayet herhangi bir yabancı yasama organı tarafından insanlığa layık olduğu hükmedilirse, Fransız vatandaşlık hakkına kullanmaya hak kazanır.¹⁸⁷

Ölçüt, kimliksel olmak yerine, türsel hale gelmiştir. Eylemleriyle insan türünü dert ettiğini ona empati beslediğini ispatlayan herhangi birine, bizden biri gibi, eşitçe, muamele edilmek zorunluluğu vardır. Büyük Mısır Arap ayaklanmalarında yukarıdaki prensibin ne kadar gerçekçi olduğunu gözlemlemek mümkündür. Mısır'daki bu kitlesel toparlanmalar, kimlik sellikleri bir tarafa bırakarak Müslümanları, Hıristiyanları ve Yahudileri, erkekleri, başı açık kadınları, aydınlarla cahilleri, gençlerle ihtiyarları da yan yana getirmiştir. Bütün kimlikler bir anlamda ayaklanma hareketi içerisinde hapsedilmiş ama hareketin kendisi ise bu kimliklerden hiçbirine indirgenememiştir. Badiou, o halde şunu söyleyebilirim, der:

Benim 'örgütlenme' ve dolayısıyla politika, ancak türsellüğün gücünü hareketin ve ayaklanmanın dışında saklı tutulabiliyorsa, vardır... Bunun anlamı şudur; bir örgütlenme öyle bir şekilde davranır ki insanlığın varoluşunun bazı özel noktalarında türsellik adına kimlik sellik masalının gücünü tamamen ortadan yok eder.¹⁸⁸

Proletarya sözcüğü türsel gücün adı olmuştur. Marx bu ad altında bütün insanlığın olanaklı özgürleşmesini savunmuştur. Ancak, belli bir nesnel Marksizm içinde ve 'işçi sınıfı' adı altında, bu sözcük, toplumsal analizin bir bileşeni olarak, devrimci hareketin liderliğini kast etmişti (işçi sınıfının partisi olarak komünist parti), keza kimliksel bir araçlaştırmayı da temsil etmiştir. Lenin 'Kriz Olgunlaştı' da önemli bir noktayı işaret ederek: isyanın koşulları bir araya gelirse, bunun nedeninin köylülüğün önemli bir fraksiyonunun başkaldırması olduğunun altını çizmiştir. O halde devrimin öznesi bütün Rus Halkı'dır. Mao, proletarya sözcülüğünün kimliği belirlenebilir bir toplumsal sınıfa değil, Devrim'in dostlarını, yani tikel olarak biçimli ve bütünleştirebilir olmayan bir kümeyi ifade ettiği söyleyerek sözcüğün türsel tarafı üstüne vurgu yapmıştır.¹⁸⁹

Lenin ve Mao parti-biçimselliği çerçevesinde davaya dâhil olurlar. Badiou bu noktada söz alarak şu soruyu sorar: "eğer parti-biçimselliği ortadan kalkmış ise ne tür bir örgütsel süreç doğruluk ve sadakat içerisinde kalarak -ölçütü eşitlik olan-

¹⁸⁷ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 71.

¹⁸⁸ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 79.

¹⁸⁹ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 79.

politik türselliği, devletin bölen ve bastıran kimliğine karşı yaşamını sürdürebilir.¹⁹⁰ Badiou şöyle devam ederek: “bu bize geçen yüzyıl devlet komünizmi tarafından bırakılan mirasın ana sorunu dur.”¹⁹¹ Bunun terimleri, tarihi yeniden açmak sürecinde olan, doğrudan, gizli ya da tarihsel ayaklanmalar tarafından canlandırılır. Bu sorun açıkça, daha fazla değilse de aşkın bir matematik problemin çözümü kadar zordur. Badiou “Bunlar birçok problemi çözmüşlerdir, özellikle fikrin gücü, ayaklanma ile politika arasındaki diyalektik ilişki, tam politik bağımsızlığa olan mutlak gereksinme... seçim hilekârlığı, halk kitlelerine militan bağlılık, politik mekânların inşası, ideolojik mücadelelerin sorunları etrafında pek çok problem,” bahseder. “Ama hala buradayız” diyerek şikâyetinde bulunan Badiou; “işte otuz yıllık yerel direniş ve ayakta kalıştan, heyecan verici ama sınırlı savunmaların icadından sonra, tarih uyanıyor; tarihsel ayaklanma bize kendini açan zamanların profilini öğretiyor,” diyerek zaman ve mekân düzleminde aşağıdaki siyasal yörüngeyi çizmektedir.

Her ne olursa olsun, bir politik hakikat için bir tarif teklif edebiliriz: bir politik hakikat bir olayın- bir tarihsel ayaklanmanın- bu noktada örgütlenmiş ürünü olup yoğunlaşma, kaynaşma/büzülme ve yerleşmeyi, öyle geniş kapsamda korunabilir ki, bir kimliksel nesneyi ve ayırıcı adları, türsel gücün gerçek bir sunumu ile ikame ederek böylece onun anlamını bize olay tarafından açıklanmasını sağlar.¹⁹²

Badiou’ ya göre, radikalleşmiş türler, tamamen hayal ürünü olan kimliklerle yaşayan devletle uyumsuz olduğundan, herhangi politik hakikat kendisini devletin gücünü sınırlandırılmış biri olarak takdim eder. Bu, komünist hareketin gerçek gücünün delili olarak, devletin tamamen ortadan kaldırılmasının zorunluluğunu öğütleyen Marksist aksiyonun anlamıdır. Badiou, Fransa’da 1980’li ve 1990’lı yıllarda aktif olarak katıldığı Politik Örgütün temel parolasının anlamının bu olduğunu söyler ve şu şekilde özetler:¹⁹³

Kültürel Devrim boyunca Mao’nun ‘Devlet işlerine karışın!’ şeklinde ümitsizce verdiği direktifi şu ifadelerle yer değiştirmeliyiz: “Her zaman Devlet’le olan mesafenizi koruyunuz ve asla kendi kanılarınızı onun otoritesine teslim etmeyiniz

¹⁹⁰ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 80.

¹⁹¹ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012), 80.

¹⁹² Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012),81.

¹⁹³ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012),81.

veya resmi davetlere, özellikle seçim ilgili çağrılarına cevap vermeyip, devletin ne yapması gerektiğine siz karar verin ve onu buna zorlamak için araçları bulun.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012),82.

BÖLÜM IV

ALAIN BADIOU VE ARAP BAHARI AYAKLANMALARI

Alain Badiou'nun, Arap Baharı isyanları ile ilgili gözlemlerini daha sonra ortaya çıkan olaylarında ışığı altında derinleştirilerek 2011'de yayınladığı *Tarihin Uyanışı (Le Reveil de L'Histoire)* adlı kitabından takip etmek mümkündür.¹⁹⁵ Bu konu tekrar 4 Aralık 2013 tarihinde, Alain Badiou'nun Jason E. Smith'e verdiği röportajda da ele alınmış ve 'Biz Gerçekten İsyancılar Devrinde miyiz?' (*Are We Really in an Age of Riots?*) başlığı altında *Historical Materialism*'de yayınlanmıştır.¹⁹⁶ Smith, Badiou'nun bu konu üzerinde ısrarla konuşma yapma isteğinin arkasındaki itici gücü, Badiou'nun 2013 Ekim'de İstanbul'a yapmış olduğu ziyaret ve oradaki izlenimleri olduğunu ifade etmiştir. Bu ziyaret vesilesiyle Badiou, Gezi Parkı ve Taksim Meydanı'nı 2013 yılı Mayıs ve Haziran aylarında işgal etmiş olan Türk protestocular ile konuşma fırsatını bulmuştur.¹⁹⁷

Badiou, Kaliforniya Pasadena'da verdiği konferansta konuşmasının başlığını değiştirerek 'Çağdaş Dünyanın Yapılanması' (*The Structure of the Contemporary World*) şeklinde sunmuştur. Badiou'ya göre çağdaş çatışmaların ve ayaklanmaların analizleri yapılırken isyancıların ait oldukları sınıfın bileşimi üzerinde yoğunlaşmalı ve özellikle şu dört farklı kategori arasındaki yakınlaşmalar veya ayrışmalar üzerinde dikkatle durulmalıdır: eğitimli gençler, halkçı gençler, uluslararası veya göçmen proletarya ve gündelikçiler. Bu röportajda Badiou'nun *Tarih Uyanıyor* isimli kitabında sunduğu, fakat yeterli bir şekilde ortaya koyamayıp

¹⁹⁵ Alain Badiou, *Le Reveil de L'Histoire*, (Paris: Editions Lignes, 2011).

¹⁹⁶ Alain Badiou, "Are We Really in an Age of Riots?" Interview by Jason Smith in September 19, 2013. In *Historical Materialism* 23, no. 2 (2015):39-256.

¹⁹⁷ Alain Badiou, A. (2013), "Alain Badiou on the Uprising in Turkey," *Critical legal thinking.com.*, June 21, 2013.;<http://criticallegalthinking.com/2013/06/21/alain-badiou-on-the-uprising-in-turkey/>; Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot(London:Versobooks,2012).

farklı yönere çekilebilecek önerilerini, aydınlatmak ve yeniden yorumlamak amacıyla yeniden ele alınmıştır. Bu bağlamda yeni protestolar ile halen devam etmekte olan ekonomik kriz arasındaki ilişkiler; kapitalizmdeki nispeten yeni değişimler, bunların çağdaş çatışmaları nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmuştur. Özellikle klasik grevlerin rollerinin azalması ile ortaya yeni tip engel ve vekalet şeklindeki grevlerin (*strike by proxy*) çıkmasıyla taktik yaratıcılığın anahtarı durumuna yükselmesine yol açtığını vurgulamıştır. Fransa’da Kasım 2005’te ve Birleşik Krallık’ta Ağustos 2011’de devlete ve polise karşı yapılan isyanların yerleri ve önemlerine ayrıca dikkat çekmiştir.¹⁹⁸

4.1 ALAIN BADIOU BAĞLAMINDA KRİZLER VE İSYANLAR

Badiou ‘ya 2008 ekonomik krizinden sonra dünyanın, onlarca yıldan beri görmediği ölçek ve şiddette ayaklanmalar dalgası ile karşılaştığı hatırlatılarak aşağıdaki sorular sorulmuştur. Mevcut olan ekonomik kriz, normal periyodik krizlerden çok daha şiddetli veya yapısal bakımdan daha farklı mıdır? Mevcut ekonomik kriz ile isyanlar devri (*age of riots*) arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Badiou bu sorulara şu şekilde cevap vermiştir.

1960’larda bütün dünyada, genç insanlar ve emekçiler arasında çok önemli isyanlar vardı ve bunların hiçbiri sömürgecilğe karşı çatışma veya milli özgürlüğü edinme savaşı değildi. Kapitalizm krizi yoktu. Tam aksine genel bir genişleme vardı ve tam istihdam mevcut olup hiçbir genç insan unutulmamıştı. Bunları göz önünde bulundurursak; şunu söyleyebiliriz, kapitalizmde mevcut kriz ile en aktif sosyal güçlerin pozitif ayaklanmaları arasında hiçbir ilişki yoktu ve yapısal ilişki de yoktu: o zamanlarda, öğrenci gençler ve genç işçiler bütün dünyada en büyük iki güçtü. Bu değildir ki kapitalizm ile isyanlar arasında bir ilişki olamaz, fakat aralarında yapısal bir ilişki yoktur, sistematik bir ilişki de yoktur diye düşünebilirim.¹⁹⁹

Bunların aksine, bu günlerde açık bir şekilde gözlemlendiği gibi, kriz peridoları aşırı sağ akımların varlığını tercih etmişlerdir. Badiou’ya göre bu durum 1930’larda mutlak suretle geçerliydi. Bugün de bazı Avrupa ülkelerinde, ister Yunanistan’dan bahsedelim, istersek İskandinav ülkelerinden veya Fransa’nın

¹⁹⁸ Alain Badiou, A. (2013), “Alain Badiou on the Uprising in Turkey,” *Critical legal thinking.com.*, June 21, 2013.;<http://criticallegalthinking.com/2013/06/21/alain-badiou-on-the-uprising-in-turkey/>; Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot(London:Versobooks,2012).

¹⁹⁹ Alain Badiou, “Are We Really in an Age of Riots?” Interview by Jason Smith in Sep.19, 2013. In *Historical Materialism* 23, no. 2 (2015):242.

kendisinden, durum kesinlikle aynı seyretmektedir. İkinci sorunun cevabına gelince Badiou şunları söyler: “Her şeyin aynı olduğunu düşünüyorum; zamanımızdaki isyanlar ile kapitalizmin küresel krizi dediklerin şeyin arasında ilişki var, fakat bazı sebeplerden dolayı belki materyalist olmaktan ziyade sübjektif gibi gelmektedir.”²⁰⁰

Yukarıda Badiou'nun da işaret ettiği gibi krizler de bize açıkça gösterdi ki çağdaş kapitalizm insanlığın geleceği için bir plan çizmekte çok yetersiz kalmaktadır. Bu seviyede hiçbir garanti de sunamamaktadır. Bunun yerine felaketselere, yıkımlara sebep olduğunu göstermiştir. Devletlerin tam zamanında davranıp yerinde müdahale etmemesi durumunda krizlerin çok ciddi sonuçlar doğuracağını söyleyebiliriz. En genel şekilde, ekolojik sorunlar var, bölgesel savaşlar sorunları hemen hemen her yerde mevcut ve ham madde kaynakları üzerindeki düşmanlıklar halen bütün şiddeti ile artarak devam etmektedir. (Orta Doğu ve Afganistan'daki Vekalet Savaşları).²⁰¹

Kapitalist sistemdeki krizler sorunundan, kapitalizmin genelde gösterdiği iç dinamiklere dikkatimizi çevirirsek yeni çeşit direniş biçimlerinin isyanlar çağı (age of riots) denilen süreçte ortaya çıktığını görüyoruz. Bunlar; Fransa'da 2010 yıllarında gördüğümüz, küresel 'hareketli meydanların' işgalleri veya daha da güçlü olarak kuşatmalar (*blockades*) şeklinde kendilerini göstermişlerdir. Badiou bütün bunlara daha geniş bir açıdan, tarihsel ölçekten bakılmasını gerektiğini vurgulamaktadır. Kamu yerleşkelerinin işgalinin devrimcilerin eskiden beri süregelen bir özelliği olduğu ifade eden Badiou, protestoların ister yıkıcı şekilde devlet kurullarının veya fabrikaların işgal edilerek tahrip edilmesi olsun, isterse şehirdeki yerleşkelerin ve üniversitelerin işgali olsun her çeşit kılığa girebildiğini ifade etmektedir.²⁰²

Badiou konuşmasının önemli bir noktasında, farklı sosyal grupları birleştirerek politik aksiyon içerisine dahil etmek şeklinde bir öneride bulunurken şunları ifade eder: “Bilindiği gibi bu günlerde dünyanın her tarafında dört büyük

²⁰⁰ Alain Badiou, “Are We Really in an Age of Riots?” Interview by Jason Smith in Sep.19, 2013. In *Historical Materialism* 23, no. 2 (2015):241.

²⁰¹ Alain Badiou, “Are We Really in an Age of Riots?” Interview by Jason Smith in Sep.19, 2013. In *Historical Materialism* 23, no. 2 (2015):242.

²⁰² Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012).; Hazan, Eric, “La Barricade: Histoire d'un objet revolutionnaire,” Paris Editions Autrement (2013).

güç, toplumsal hareketlerde büyük ölçekte rol oynar: eğitimli gençler, halk çocukları, göçmenler veya uluslararası proletaryalar ve gündelikçiler.” En önemli problem bunların bir arada tutulmalarıdır. Badiou mensup olduğu enstitüde yaptığı konuşmada bu birlikteliği iki sene önce sağladıklarını ve çok uzun süren bir grev sürecinde de gerçekleştirdiklerini ifade etmiştir. Burada grevin konusu, bir grup emekçinin artık hiçbir güvencesi olmayan kısa devre çalışma statüsünden kurtulup yerine tam destekli devlet emekçisi olma hakkını elde etmek çabası olduğunu ifade etmiştir. Bu istek beş altı ay reddedilmiştir. Bu grevlere ve blokajlara çoğunlukla öğrenciler ve onları destekleyen akademik personel destek vermiş ve grevin başarı ile sona ermesiyle birlikte, bütün emekçiler devletin kamu çalışanları olmayı başarmışlardır.²⁰³

4.2 TUNUS VE MİSİR AYAKLANMALARI

Badiou, Arap Baharı ayaklanmaları ile ilgili iki makale yayınlamıştır. Le Monde’da yayımlandığı makalede, Tunus ve Mısır’daki ayaklanmaların evrensel olarak ne içerdiğini anlamaya çalışmıştır.²⁰⁴ Badiou, Liberation’ daki yazısı ise, daha ilan edilmesinden itibaren, Libya’ya yapılan Fransız ve İngiliz müdahalesine karşı kesinlikle eleştirel tavır almıştır.²⁰⁵ Badiou makalesinde, “Mısır halkı isyan etmekte haklıdır” derken şu noktanın üzerinde ısrarla durmuştur. “Devletlerimiz ve bunlardan nemalananlar (partiler, sendikalar ve uşak aydınlar), yönetimi siyasete tercih ettikleri gibi, hak talebini isyana ve düzenli geçişi ise tüm kopuşlara tercih ederler.” Badiou’ya göre bu ayaklanma ile Mısır ve Tunus halkları Batılı burnu havada aydınlara şunu hatırlatmıştır:

Devlet gücünün skandal işgali ile orantılı verilebilecek yegâne cevap bir kitlesel ayaklanmadır. Ve bu durumda kalabalığın birbirlerine benzemeyen bileşenlerini tek bir vücut halinde toparlayacak yegâne parola: ‘Sen oradaki, defol git’ olacaktır.” ...” Bu durumda isyanın olağanüstü önemi ve onun kritik gücü milyonlarca insanın bir ağızdan tekrar ettikleri parolada toplanır ki bu da bize ilk kazanılacak zaferin – sorgusuz, geri dönülmez bir şekilde: belirlenmiş adamın kaçıışı.²⁰⁶

²⁰³ Alain Badiou, “Are We Really in an Age of Riots?” Interview by Jason E. Smith in September 16, 2013. In *Historical Materialism* 23.no.2 (2015):242.

²⁰⁴ Alain Badiou, “Tunus, Mısır: bir Doğu rüzgarı Batı’nın küstahlığını süpürdüğünde,” *Le Monde*, Şubat 18, 2011.

²⁰⁵ Alain Badiou, “Bir haydutlar dünyası, felsefi diyalog,” *Liberation*, Mart 28, 2011.

²⁰⁶ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,” in *Open Democracy*, ed. Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (Jadaliyya Publisher, 24 January 2018), 107.

25 Ocak 2011’de Mısır Devrimi gerçekleşmesinin sonrasında bu olayın yankıları küresel çapta hissedilmiştir. Bu ayaklanmalar günümüzdeki politikaların yetersiz halini tekrar sorgulamamızı sağlamıştır. Fransız filozof Alain Badiou, Mısır ve Tunus ayaklanmalarını teorik bir temele oturtmaya çalışan aydınlar içerisinde en önde gelen bir figür olmuş ve tarihsel önemi olan bu olayı ‘Tarihin Uyanışı’ adlı kitabında açıkça açıklamaya çalışmıştır.²⁰⁷ Badiou, eski bir radikal Marksist ve Maoist olarak Fransa’nın 1968 Mayıs açılımına şahit olan bir şahsiyet olup bu olaya olan desteğini yazılarında açıkça ifade etmektedir. Badiou kabul etmektedir ki Mısır Devrimi ile hareket temelli politikalar, artık tarihsel işlemler içerisinde yeni bir aşamaya girmiştir. Badiou’nun zaman geçtikçe görmeyi ümit ettiği şey “Mısır Devrim olayı ile ilgili bazı ipuçları veya açıklayıcı fikirlerin ortaya çıkışı ve bunların bizlere belki de bir şekilde politikaların ve örgütlenmelerin değişen tabiatları, devrimlerin anlam kazanarak başarı ve yıkım nosyonları hakkında değerli bilgiler verebilecekleridir!” Bundan sonra ne olursa olsun, halk aksiyonunun galibiyeti, esasında gayri meşru olmakla beraber, edebi ve ezeli bir zaferle taçlandırılacaktır, diyor Badiou, “25 Ocak 2011 olayı en hafif anlamda kendi özüne meydan okumadır,” ifadesini kullanmıştır. Üzerinden dokuz yıl geçmesinden sonra, Tahrir Meydanı’nda sembolleşen toplumsal dayanışmanın yerini birçok insan için dehşet ve yok oluş almıştır. General Sisi komutasında ortaya çıkan askeri darbe, Cumhurbaşkanı Mursi’nin başında olduğu devlet yapılanmasına son vererek, Müslüman Kardeşler örgütüne mensup binlerce insan demir parmaklıkların arkasına itmiş, onlarcasını da idama mahkûm ettirmiştir. Sonuçta totaliter despot bir diktatörlük ortaya çıkmıştır. Badiou’ya göre “bu günkü vaziyet ve ruh hali ne olursa olsun hareket kısa ömürlü ve belirsiz olmakla beraber bizlere ‘yeni bir öneri’ sunmuştur.”²⁰⁸

Badiou, Mısır’da oluşan bir dizi hareketin, birçok sebepten dolayı kendi teorisi için çok önemli olduğunu vurguladıktan sonra belirli noktaların üzerinde önemle durmuştur:

Bu hareket yeni bir biçimde düzenlenmiştir. Yeni bir biçim olduğunu ifade ediyorum çünkü gücünü bir yerlerden alıyordu. Bu gücü devlet seviyesinden

²⁰⁷ Alain Badiou, *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, trans. Gregory Eliot (London: Versobooks, 2012).

²⁰⁸ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,” in *Open Democracy*, ed. Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (Jadaliyya Publisher, 24 January 2018),171. <https://www.opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/alain-badiou-on-egyptian-revolution-questions/>

değil bir şekilde örgütlenmiş kolektif karar verme mekanizmasından alıyordu. Bu mekanizma, bir hareketi formüle etmek için uzun zaman gerektirmektedir. Bu hareket, gerçek durum ile simgesel durum arasında yeni bir alan yarattı. Birçok kişi için yarattığı bu şey bir politik simgedir. Sonuçta, insanların içindeki mevcut önemli farklılıklarda birleştirici bir rol oynamıştır.²⁰⁹

Badiou bütün bunların eski politikalar olmadığını düşündüğünü belirtirken, kendi tezini de dillendirmiştir: “Tabiatıyla bir miktar eski politika da karışmıştır. Fakat böyle bir hareket tamamen yeni bir sunumdur. Ben buna Tarihin Uyanışı diyorum,” demiştir. Badiou bu tip bir hareketin geleceğinin ileride ne olacağı, başarı mı yoksa tam bir çöküntü ile mi sonuçlanacağını önceden kestirmenin imkansızlığına değinmiştir. Mısır ayaklanması bir anlamda olağanüstü bir tarihselliğe sahiptir çünkü bu olağanüstü hareketten sonra elimizde gene eskiye dönüş kalmıştır. Bu kısa geriye dönüş süreci Badiou’yu bir hayli şaşırtmıştır ve bunu şu şekilde ifade etmeye çalışmıştır: “Mübarek’in iktidardan düşürülmesi çok büyük bir hareketti, Müslüman Kardeşler’in diktatörlüğe dönüşü ise yine olağan üstü bir hareketti, hele yerini bir askeri diktatörlüğe bırakması...” Bu sonuç, Badiou için hem şaşırtıcı hem de endişe verici bir sonuç olmuştur.²¹⁰

Badiou, Mısır ayaklanmasının sonunun başlangıcından bu kadar farklı sonuçlanmasını anlamaya çalışırken, daha önceleri ‘Yeni Komünizm’ fikrini geliştirirken önemsemediği önemli bir noktaya, ‘örgütlenmeye’ değinmiştir. “Bu hareketin zorluğu örgütlenme biçiminden kaynaklanır,” demiştir.²¹¹ Gerçekte uzun bir zaman diliminde, Mısır siyasal arenasında askerler bir tarafta, Müslüman Kardeşler diğer tarafta yer almışlardır ve iki grupta çok iyi bir şekilde örgütlenmişlerdir. Fakat böyle bir doğaçlama halk hareketine giren, hareketin gerçek sahibi olan halkın egemenliğine, yani mevcut siyasal ve ekonomik yapılanmayı temelden değiştirebilecek kudrete ve yapıya sahip olamamışlardır. Çünkü örgütlenmeyi gerçekleştirememişlerdir. Badiou kendine dönük bir seri eleştiri yaparak, “Bizlerin her şeyden önce hareketlerin amacını anlamamız

²⁰⁹ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,” In *Open Democracy*, ed. Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (Jadaliyya Publisher, 24 January 2018),172.

²¹⁰ Alain Badiou, “Are We Really in an Age of Riots?” Interview by Jason E. Smith in September 19, 2013. In *Historical Materialism* 23, no.2(2015), 239-256.; Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,” in *Open Democracy*, ed. Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (Jadaliyya Publisher, 24 January 2018),173.

²¹¹ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,”in *Open Democracy*, ed. Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (Jadaliyya Publisher, 24 January 2018),172.

gerekmektedir. Sadece olumsuz anlamda değil” diyerek konuyla ilgili olarak şunları dile getirmiştir:

Müslüman Kardeşlerin gücü ele geçirmeleri, hareketin sonuçları bakımından paradoksaldı. Eğer hareket devletin gücüne denk yeni biçim bir örgütlenme ortaya koyamazsa, sonuçta güç Müslüman Kardeşler gibi bir örgütün eline geçer. Bunlardan sonra bizlerde eski duruma aynen dönmek zorunda kalıyoruz. Bu askeri kampa da bir derstir: asla tekrar buna benzer bir şey olmasın asla.²¹²

Badiou, Mısır ayaklanması açıkça negatif bir noktayı ifade ettiğini belirtmiştir. Buna örnek olarak Badiou, ‘Hayır Mübarek’ metaforunu işaret ederek, şu anlatımı yapar. “Bu negatif metafor etrafında kalabalıkların birlikteliğinin sağlandığını belirterek, hareket birlikteliği negatif bir talep üzerinde kilitlenmiştir,” der.²¹³ Badiou’nun ifade ettiği gibi bu durum tabii olarak hali hazırda mevcut ve çok iyi örgütlenmiş olan askeri güce karşı yapılmış ve kıyaslama yapılamayacak derecede çok zayıf kalmıştır. Badiou, ortaya çıkacak sonucun sadece “Hayır Mübarek olarak belirleneceğini garanti edemedik ama karşımıza bunun yerine Sisi çıktı!” diyerek, toplumsal olaylarının sonuçlarının daha önceden kestirilemeyeceği tezini tekrar dile getirmiştir. Ancak, Mısır’ın siyasi tarihini yakından takip eden birisi için ortaya çıkan bu arzu edilmeyen sonuç şaşırtıcı olmamıştır. Badiou, bazı tavsiyelerde bulunmak gayretine geçerek, yeni bir hareket olduğu takdirde ne yapılması gerekir? sorusuna cevap vermeye çalışmış ve şunları ilave etmiştir:

Bizim hareketin amacının ne olduğunu anlamamız lazım. Fakat sadece negatif ifadelerle olmaması lazım. – Hayır Mübarek! Ve klasik ifadelerle de hiç değil. Biz gücü olduğu gibi algılamalıyız” demiştir. Sonuç olarak elimizde sadece kapalı bir devre vardı bu da bize yeni olarak elimizde hiçbir şey olmadığını gösteriyordu. Benim sorum şu: bir şeyin uyanışı her zaman bir karmaşık süreçtir.²¹⁴

Badiou’ya, bir devrimin bu günlerde ne manaya geldiği hakkında fikirleri sorulduğunda; “bu yeni bir biçim bir hareket tarzı olup isyan türünden değildir. Aynı şekilde gücü elde etmek için yapılan klasik tipte bir çarpışma da hiç değildir,” diyerek ifade etmiştir. Badiou, “Keza hareket bir yerde mesela Tahrir Meydanı’nda başlasa dahi orada kalmaz, saf yerleşik bir hareket tarzına benzemez, yayılır ve

²¹² Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,”in *Open Democracy*, ed. Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (Jadaliyya Publisher, 24 January 2018),172.

²¹³ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,”in *Open Democracy*, ed. Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (Jadaliyya Publisher, 24 January 2018),173.;Alain Badiou, “Tunus, Mısır: bir Doğu rüzgarı Batı’nın küstahlığını süpürdüğünde,” *Le Monde*, Şubat 18, 2011.

²¹⁴ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,” by Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (2018), *Open De; .4*

yayılma yansıma ile gerçekleşir,” şeklindeki cevabı ile ayaklanmanın mekân ve zaman düzlemindeki oluşumu hakkında önceden bir şeyler söylemenin anlamsızlığına değinmiştir. Burada Tahrir Meydanı simgesel bir mekandır. Badiou özellikle bu meydandaki afişlerden ‘Mısır Burası’ ve ‘Biz burada gerçek Mısırlıyız’ fikrinden çok etkilenmiştir. “Sadece burada toplanmış birkaç bin insan değil, simgesel olarak, bütün 81 milyon Mısırlıyız biz. Belki büyük bir olasılıkla da bir yeni Mısır var burada,” ifadeleriyle durumun sosyo-politik ciddiyetine vurgu yapmaya çalışmıştır.²¹⁵

²¹⁵ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,” by Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (2018), *Open De*; .4

BÖLÜM V

ALAIN BADIOU VE SARI YELEKLİLER AYAKLANMASI

Sarı yeleklilerin protestoları, şiddetini gittikçe azaltarak yayılmaya devam ederken, Fransız Filozof Alain Badiou bu hareketinde anlamını çözmeye çalışmıştır. Badiou, durumu değerlendirmek için “Bir kere abartmalar ve yaygaralar geçsin, sarı yelekliler hareketi, Marks’ın işaret ettiği gibi: İstikbal noktasında, gelecekte fevkalade faydalı olacaktır” yorumunu yapmıştır.²¹⁶ Badiou, Sarı Yelekliler hareketinin Fransa Cumhurbaşkanı Makron ile ilgisinin olduğunu belirtmiştir. Badiou bu konuda “Sarı Yelekliler hareketi ile Başkan Macron arasındaki çılgın ve dayatıcı aykırılığın ne olduğunu düşünmemiz lazım ve bunu yaparken de etrafta bağırarak dolanmayalım.” yorumunu yapmıştır. Sarı Yelekliler hareketini incelerken Macron-Le Pen ilişkisine dikkat edilmesi gerektiğini savunan Badiou, geçen başkanlık seçimlerinin son raundunda; Fransız halkının ne parlamentonun radikal sağında yer alan Marine Le Pen’e ve ne de büyük kapitalistlerin yapay reformlarının servisini yapan Macron’a güvenmediğini belirtmiştir.²¹⁷ “Bugün dahi Macron hakkındaki fikirlerim değişmedi” diyen Alain Badiou, sarı yeleklilerin hareketine nelerin sebep olduğunu sorgulamaktadır. Badiou, bu hareket hakkındaki ön düşüncelerini paylaşmaktan çekinmemiştir. Badiou, Sarı Yelekliler hareketi geçen yıl, 2018’de başladığında “samimiyetle söylemek lazım gelirse içeriği – katılanların kompozisyonu, talepleri veya pratikleri- bakımından kayda değer bir siyasal yaratıcılık veya ilerencilik noktasında hiçbir şeye rastlamadım,” diye aşağılayıcı bir yorumunda bulunmuştur.²¹⁸

²¹⁶ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,,” by Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (2018), *Open De*;1-19. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement?fbclid=IwAR2-p12SAbfKII>

²¹⁷ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,,” by Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (2018), *Open De*.2.

²¹⁸ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,,” by Linda Herrera ve Dina El –Sharnouby (2018), *Open De*.3.

Badiou, “Fransa’ da Sarı Yelekliler isyanını haklı gösterecek değişik sebepler vardı ve bunlarında bu hareketi haklı gösterebilecek seviyede olduğunu hiç tereddüt etmeden garanti edebilirim,” demiştir. Diğer bir düşünür David Harvey bu olayların önde gelen sebepleri arasında Türkiye’de olduğu gibi kırsal alanlardaki nüfus yoğunluğunda büyük düşüşlerin yaşanmakta olması gelmektedir demiştir.²¹⁹ Bir diğer sebep ise büyük insan kitlelerinin süreli olarak işlerini kaybederek kamu ve özel kurumlardaki hizmetlerinden ayrılmalarıdır. Küçük ve orta çaptaki kasabalarda rastlanan terk edilmiş sokakların sessizliği Fransa’daki durumun ciddiyetini gözler önüne sermektedir.

Fransa’daki durumun kötüleşmesinde neoliberalizmin uygulamalarının olumsuz etkilerini gözlemlemek mümkündür. Avusturya ekolünden ekonomist Friedrich Hayekve Ludwig von Mises’in başını çektiği küresel çaptaki Yeni Liberal sosyo-ekonomik paradigma çerçevesinde Fransa’da özelleştirmeler kademe kademe yapılmaktadır. Fransa’da sağlık merkezleri, hastaneler, postahaneler, tren istasyonları ve telefonlar neoliberalizm uygulamaları çerçevesinde özelleştirilmektedir.²²⁰ Birçok Batı ülkesinde olduğu gibi Fransa’da da kırk yıl önce sürekli olarak artan bir hızla, alışveriş yaparak eğlenen toplumun önemli bir kesimine mensup olan insanlar, ilkin yavaş yavaş sonra da hızlanarak yoksulluk sınırı altına doğru düşmeye başlamışlardır.

Kadınların katılımına da değinen Badiou, “Var olma galesi bütün bir aile için ve özellikle kadınlar için büyük bir baş ağrısıydı. Bu yüzdendir ki Sarı Yelekliler hareketine katılanların büyük bir çoğunluğu kadınlardan oluştu,” demiştir. Sonuç olarak Sarı Yelekliler için yorum yapmak gerekirse genellikle toplumun taşralı olup orta sınıfın işçi kesimini oluşturanlarla birlikte mütevazı gelir sahiplerinden oluşan çok büyük bir kitlede aşırı seviyede patlamaya hazır tatminsizlik duygusu oluşmuştur ve bu benzin fiyatlarına tepki kisvesi altında ortaya çıkmıştır. Sarı

²¹⁹ David Harvey, “Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm,” çev. E. Çığ ve Ü. Çığ, *Atılım Sosyal Bilimler dergisi* 2,no. 2 (2012): 67-88.

²²⁰ Friedrich Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A new Statement of the Liberal Principles and Political Economy, Volume I: Rules and Order* (London: Routledge, 1973).<https://libsa.files.wordpress.com/2015/01/hayek-law-legislation-and-liberty.pdf>; Ludwig von Mises, *The Free and Prosperous Commonwealth: An Exposition of the Ideas of Classical Liberalism* (Princeton, New Jersey: Van Nostrand,1962).

Yeşililer hareketi bu hoşnutsuzluğun aktif ve hiddetli bir biçimde ortaya çıkmasına vesile olan anlamlı bir temsilcisi olmuştur.²²¹

Badiou, bu olaylara katılmak isteyenlerde, ayaklanmanın tarihsel-ekonomik sebeplerden oluştuğuna dair tam olarak açıklık olduğunu iddia etmiştir. Buna ilaveten, sarı yeşililerin neden onların kırk yıl önceki felaketlerin de başladığı noktaya kadar uzandığını anlatmaya çalışmıştır. Kısacası, 1980'ler uzun bir kapitalist-oligarşik karşı devriminin başlangıcını markalar, ne zaman ki liberalizm tam anlamıyla durmuşsa, o yanlışlıkla 'neo-liberal' olarak adlandırılmıştır.²²²

Bütün bunların manası: 19'uncu yüzyıl vahşi kapitalizmine bir dönüşün başlamış olmasının gerçeğidir. Badiou bu gerçeği ilk görenler arasında olup bunu şu şekilde ifade eder: "bu karşı-devrim 1965 ile 1975 yılları arasında gelişen ve 'kırmızı yıllar' olarak adlandırılan sürece bir reaksiyon olarak gelişmiştir." Bu sürecin merkez üstü 1968 Mayıs'ı Fransa'sı olup, küresel merkezi ise 1976 Çin Kültür Devrimi olmuştur. Bu süreç Sovyetler Birliği küresel komünizm yapılanmasının çöküşü ile ivme kazanmıştır. Sonra da bu gidişata Çin'de katılmıştır. "Bugün dünya ölçeğinde küresel kapitalizme karşı çıkabilecek ve ondan nemalanan uluslararası düzeyde faaliyet yürüten milyarlar oligarşilerin vahşi güçlerini kontrol edebilecek hiçbir örgütlenme yoktur" diyen Alain Badiou'nun bu ifadeleri ile David Harvey'in bu konudaki düşünceleri benzerlik göstermektedir.²²³

Badiou yukarıda saydığımız birçok sebepten dolayı "Fransız burjuvasının yani baskın oligarşi ve Paris borsasının en büyük hissedarlarının eskiden ve özellikle 2008 ekonomik krizden önce olduğu gibi, artık politik olarak zavallı görülen orta sınıf rolünü oynaması mümkün değildir," demiştir. Bu orta sınıf tarihsel olarak her zaman sürekli bir biçimde, çeşitli sağ kanat grupların seçilme şanslarında büyük rol oynamıştır. Bu gruplar oyları, büyük sanayi bölgelerinde 1920'ler, 1980'ler ve 1990'larda özellikle komünizm meyilli örgütlenmiş emekçilere karşı kullanılmıştır. Şimdiki ayaklanmalara bu orta sınıfın önemli bir

²²¹ Alain Badiou, "Lesson of the 'Yellow Vest Movements,'" Verso Blog, trans. Gregory Elliott, May 21, 2019: 1-9. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>

²²² Alain Badiou, "Lesson of the 'Yellow Vest Movements,'" Verso Blog, trans. Gregory Elliott, May 21, 2019: 1-9.

²²³ Alain Badiou, "Lesson of the 'Yellow Vest Movements,'" Verso Blog, trans. Gregory Elliott, May 21, 2019: 1-9. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>.

halkçı kesimi, Macron tarafından yok sayılmış hissine kapılarak ona karşı gelmek bağlamında Sarı Yelekliler hareketine katılmışlardır.²²⁴

Macron, yerel kapitalist pratiğini sergileyen bir ajan olarak anımsanmaktadır. Macron, kemer sıkma politikaları uygulamaya ve özelleştirmeye devam ederken, orta sınıfın bundan otuz yıl önceki refahını onların ancak mevcut sisteme olan rızası alınarak yapılabildiğini de unutmaktadır.²²⁵ Sarı yelekliler kendilerinin yoksulluk sınırının altında olduğunu iddia ederek rızaları karşılığında daha yüksek ücret almak isteklerinin gerçekleşmesini hükümetten talep etmişlerdir. Fakat bu Macron için anlamsızdır. Çünkü Macronizmin dayandığı oligarşinin artık orta-sınıfın desteğine ihtiyacı yoktur. Çünkü orta-sınıfın oylarını kapatmak artık çok pahalıya mal olmaktadır ve ellerinde bu masrafı karşılayacak imkanları çok sınırlıdır. Buna ilaveten kominizm tehlikesi artık kalmamıştır. Badiou'nun dediği gibi, bu sebeplerden dolayı kullanılan taktikler değişmiş ve kaçınılmaz reformlar adı altında otoriteryan politikalar uygulanmaya başlamıştır. Kemer sıkma politikası emekçiler ve işsizlerden oluşan halkçı sınıftan düşük ücretli orta sınıfa doğru yaygınlaştırılmıştır. Bu politikalar sadece dünyanın gerçek efendisi olan, büyük endüstriyel grupların, holdinglerin, ticaret, ham madde kaynaklarının, ulaşım ve iletişim kuruluşlarının hissedarlarının menfaatine yapılmıştır. Badiou: “hali hazırda 1849’da yazılan Komünist Manifestosu’nda, Karl Marx bu çeşit konjektürel durumu detaylı bir şekilde incelemiştir,” diyerek büyük bir hassasiyetle mevcut Sarı Yeleklilerin hangi sosyal katmanlardan oluşabileceğini isabetli bir şekilde tespit etmiştir.²²⁶ Marx şunları yazmıştır:

Alt orta sınıf, küçük işletmeciler, dükkâncılar, artistler, köylüler, bütün bunlar burjuvaya karşı, orta sınıfın ufak bir kesimi olarak varlıklarının yok olması önlemek için savaşırlar. Dolayısıyla bunlar devrimci değil tutuculardır. Hatta daha fazlası, bunlar tarihin çarkını geriye döndürmeye çabaladıkları için, bunlar reaksiyonellerdir.²²⁷

Badiou diğer bir söyleşide: “bunlar bu günlerde daha acımasızca çalışırlar çünkü Fransız burjuvasının, küresel kapitalizmin geldiği durum düşünülürse, artık

²²⁴ Alain Badiou, “Lesson of the ‘Yellow Vest Movements,’” Verso Blog, trans. Gregory Elliott, 21 May 2019:2

²²⁵ Alain Badiou, “Lesson of the ‘Yellow Vest Movements,’” Verso Blog, trans. Gregory Elliott, 21 May 2019:3

²²⁶ Alain Badiou, “Lesson of the ‘Yellow Vest Movements,’” Verso Blog, trans. Gregory Elliott, 21 May 2019: 1-3.

²²⁷ Alain Badiou, “Lesson of the Yellow Vest Movements,” Verso Blog,trans. Gregory Elliott, May 21, 2019, 3.

aynı durumu ne korumaya ve ne de arttırmaya güçleri yetmez,” demiştir.²²⁸ Diğer bir deyişle, Marks’ın ortaya attığı gibi, sarı yeleklilerin burjuvalara karşı savaştığı doğrudur. Fakat bunu yaparken eski ömrünü doldurmuş olan düzeni korumaya gayret gösterirler. Fakat on dokuzuncu yüzyıldan beri isimleri komünizm veya sosyalizm olan, sosyal ve politik düzeni getirmekle uğraşmazlar.

Bu genel düşünceler bize sarı yelekliler hareketinin karakteristikleri hakkında somut geriye dönüşler sağlama imkânını vermiştir. Söz gelişi bunların kendiliğinden karakteristikleri-ana akım ayaklanmalara dışarıdan yapılan müdahalelere atfedilmeyen hususların dışında- Marks’ın da öne sürdüğü gibi reaksiyoneldir. Fakat daha modern bir anlamda halkçı bireyselliğin, bu günkü kapital diktatörlüğünün zorla yüklediği yeni biçim köleliğe karşı, şahsi kızgınlığın etkisiyle mobilize olmasıdır. Bundan dolayı bazılarının iddiası olan Sarı Yelekliler hareketinin öznesel olarak faşist olduğu yanlıştır. Badiou’nun yazdığına göre: “Hayır: faşizm değişmez bir şekilde kimliksel, milliyetçi ve ırkçı temalarla yüksek bir disiplin içerisinde örgütlenir, hatta militarizm biçimindedir.” Şimdiki ayaklanma örgütlenmiş olmayıp, şehrli orta sınıflarda her zaman görüldüğü gibi bireyseldirler. Bunlar her çeşit insan toplulukları olup, her tip mesleklerden gelmektedirler. Bunlar çok kere kendilerinin ciddi olarak demokrat olduklarını düşünürler ve cumhuriyetin kanunlarından yardım talebinde bulunurlar. Farklı kesimlerden oluşurlar. Bunların büyük bir çoğunluğunda, özellikle siyasi hassasiyet noktasında inançlar değişkendir.²²⁹

Ancak, Badiou, Sarı Yelekliler hareketini parolalar, tekrar edilen demeçler gibi kullanılan ender kolektif görünüş çerçevesinde ele aldığı zaman bunlar içinde kendisine hitap edecek, ilgilendirecek veya mobilize edebilecek hiçbir şeye rastlamadığını ifade etmiştir.²³⁰ Badiou, “Sarı Yeleklilerin demeçleri, başlangıçta örgütlenememeleri, eylem biçimleri, stratejik vizyonları ve genel düşünce biçimlerindeki uzlaşma eksikliği politik yaratıcılığı engellemiştir,” demiştir. Badiou, sosyal medya etkisi ile ilgili olarak, sosyal medya da sarı yeleklilerle ilgili

²²⁸ Alain Badiou, “Lesson of the Yellow Vest Movements,” Verso Blog,trans. Gregory Elliott, May 21, 2019, 4

²²⁹ Alain Badiou, “Lesson of the Yellow Vest Movements,” Verso Blog, trans. Gregory Elliott, May 21, 2019, 4.

²³⁰ Alain Badiou, “Lesson of the Yellow Vest Movements,” Verso Blog, trans. Gregory Elliott, May 21, 2019,4-5. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>

dedikodular objektif bilgilendirmenin önünü kesmiştir, sonuç olarak gülünç fesat teoriler hareketi baştanbaşa çevreleyerek nabızları yoklamaktadır,” demiştir.²³¹

Badiou son on senelik süreç içerisinde her tarafta ortaya çıkan ayaklanmaların hezimetlerle sonuçlandığı ve birçok insanın bunların bedelini çok ağır ödediğini ifade etmiştir. Son yıllarda, tarihsel sıralamaya göre- Mısır ve onu takip eden Arap Baharı, Wall Street İşgali, bunların arkasından Türkiye’de Gezi Olayları, Yunanistan ayaklanmalarını Sarı Yelekliler takip etmiştir. Şu sıralarda devam eden Hong Kong pro-demokrasi ayaklanmaları yedi ayını doldurmuş ve ülkede korkunç tahribata ve ekonomik hezimete sebep olmuştur. Kısa zaman önce yapılan Hong Kong seçimlerini *Pro-Democracy* yanlıları büyük bir farkla kazanmış olmalarına rağmen halen sular durulmamış ve talep edilen reformlar yapılamamıştır. Bu protestolarla ilgili olarak Badiou, “bir kere bu sarhoş eden hareketler ve protestolar, her çeşit işgaller son bulsun, isyancılar oynanan maçın ne kadar sert geçtiğinin farkına varıp hayrete düşeceklerdir ve kaybedenin de her zaman kendileri olduğunu göreceklerdir,” şeklinde bir yorum beyan etmiştir.

Fakat gerçek şu ki onlar henüz çağdaş kapitalizme karşı gerçek husumeti başlatacak bir hareketi, farklı bir yolla uluslararası genişlikte, sunmaktan çok uzaktırlar diyen Badiou, “şimdiki halde, son yıllarda rastladığımız evrensel çaptaki sarı yelekliler dahil bir dizi ayaklanmalardan dersler olarak alacağımız ve kafamıza yerleştireceğimizden daha önemli hiçbir şey yoktur,” demiştir. Alain Badiou, bütün bu saydıklarımızı bir genellemeler olarak toparlayabiliriz diyerek belirli noktalara temas etmiştir. Badiou, son yıllarda meydana gelen bütün hareketlerin, yerleri ve süreleri ne olursa olsun, uygulamada benzer ve gerçek felaket gibi bir yörünge takip ettiklerini ifade etmiştir diyerek aşağıdaki noktalar üzerinde durmuştur:

- 1.Başlangıçta mevcut hükümete karşı tam anlamıyla birliktelik yaratılmıştır. ‘Mübarek Defol’ ifadesi temizleme dilimi olarak adlandırılabilir.²³²
- 2.Birliktelik destekleyici parola ile sağlanmaya çalışılır ki bu tam anlamı ile negatiftir. Bu durumu anarşik bir ağız dalaşı takip eder ve ağırlıklı olarak kitlesel aksiyonlarla desteklenir. Parola: kahrolsun baskılar veya kahrolsun polis şiddeti.

²³¹ Alain Badiou, “Lesson of the Yellow Vest Movements,” Verso Blog, trans. Gregory Elliott, May 21, 2019,4-5. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>

²³² Alain Badiou, “Lesson of the ‘Yellow Vest Movements,’” Verso Blog, trans. Gregory Elliott, 21 May 2019, 1-9. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>

Hareketler hiçbir gerçek politik içerik taşımazlar ve kendini sadece kişilerin yaralanmalar ve hasarları ile simgelerler.²³³

3. Birliktelik seçim uygulamaları ile elde etmeye çalışılır. Bir kısım hareket seçimlere katılmaya karar verir, diğer kısım katılmaz-. Herhangi bir gerçek politik içerik olmaksızın ya pozitif veya negatif tepki verilir. Oy verme yansımaları Macron'a Sarı Yeleklilerden önce, toplam sağ ve aşırı sağ oyların %60 verildiği, bir feshedilmiş sola –*France Insoumise* sadece %7 düştüğü anlaşılmıştır.²³⁴

4. Badiou “bundan dolayı seçimlerin getirdiği güç nasıl olursa olsun eskisinden daha berbatır,” der ve örnek olarak şunları sıralar: Ya mevcut koalisyon onları karşı konulmaz şekilde kazanır (Mayıs 68 de Fransa’da olduğu gibi); veya harekete yabancı yeni bir zafer kazanır ve arzu edilenden çok uzaklarda (Mısır’da, Müslüman Kardeşler ve sonra Sisi ile Ordu); veya sözde solcular seçilmişler fakat hemen öznesel sorunlara teslim olmuşlar (Syriza Yunanistan’da); veya aşırı sağ kendi kendine zafer kazanmıştır (Trump’ın ABD’deki durumu); veya hareketten çıkan bir grup aşırı sağ ile birleşerek hükümetten kökünden bir dilim koparmak istemiştir (İtalya bu durumunda, Beş Yıldız Hareketi ile yarı-faşist *Northem League*). Yukarıdaki son senaryo Fransa’da mümkün olabilir, eğer Sarı Yeleklilerden ortaya çıkacak bir örgüt ile Marine Le Pen’nin seçmen taraftarları arasında bir anlaşmaya varılabilirse.²³⁵

Badiou’yu göre, bütün bunlar negatif birliktelikler olup bir politika ve irade sunma kapasitesinden çok uzaktadırlar. En sonunda da birleşme için yaptıkları kavganın sonunda tamamen ezilmişlerdir. Badiou’ya göre negatifi ötesinde bir şey sunabilmek için düşmanımızı teşhis etmemiz gerekir. Düşmanın yapabileceğinden daha farklı bir şeyi en iyi biçimde yapabilmenin gerektirdiği bilgiye sahip olmak şarttır. Bu çağdaş kapitalizm hakkında küresel ölçekte gerçek bilgiye sahip olmak gerekir ki bu da ancak kendi ulusumuz bunun bir parçası olarak, bunun tarihsel çerçevede neresinde oturduğumuzu tespit etmemiz ile mümkündür. Bütün

²³³ Alain Badiou, “Lesson of the ‘Yellow Vest Movements,’” Verso Blog, trans. Gregory Elliott, 21 May 2019, 1-9. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>

²³⁴ Alain Badiou, “Lesson of the ‘Yellow Vest Movements,’” Verso Blog, trans. Gregory Elliott, 21 May 2019,7. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>.

²³⁵ Alain Badiou, “Lesson of the ‘Yellow Vest Movements,’” Verso Blog, trans. Gregory Elliott, 21 May 2019,7. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>

bunlardan kurtulmak için ancak yeni bir temele oturtulmuş bir örgütlenmeyi, ölüyü diriltir gibi yeniden canlandırmak ve bunu yaparken de kök salmış orta sınıfın istikrarda olan bir kesimini bulup ona güvenmek gerekmektedir. Marks'ın yazdığı gibi ancak bundan sonra orta sınıf devrimci olabilir. Alt orta sınıf istenirse proletaryaya dönüşümlerinin mümkün olduğunu kabul ettirmek noktasında onların sadece bugünkü değil, fakat gelecekteki menfaatleri bakımından, kendi halihazırdaki görüşlerinin yerine proletaryanıninkilerini, (Gramsci'nin dediği gibi rızaları alınarak) yerleştirmenin imkan dahiline girebileceğine 'ikna yoluyla kabul ettirmek' yoluyla mümkündür.²³⁶

Burada değerli bir göstergeye sahibiz diyen Alain Badiou, Sarı Yelekliler hareketinde sol seçmenlerin ilginç bir şekilde azınlıkta olduğunu iddia etmiştir. Badiou katılımcılarla ilgili şunları söylemiştir.

Katılımcılardan bir kısmı öyle aktivistlerden oluşmuştur ki bunlar kendi davalarını ileri zamanlara kaydırmakta fayda olduğunu keşfetmişlerdir. Satın alma gücü, vergiler veya parlamento anayasa reformu gibi gelecekte statik isteklerden bulunacakları yerde bunların dışında toparlanmayı/kaynaşmayı faydalı görmüşlerdir. "Bu azınlığın gerçek halkın önemli bir kesimi oluşturduğunu söyleyebiliriz. Öyle bir halk ki; kararlı bir politik inancı taşıyan ve takip ettiği yol itibarıyla de liberal karşı-devrim savaşını gerçekten verebilecek yeteneğe haizdir."²³⁷

Doğal olarak, Sarı Yelekliler yeni proletarya ile güçlü kitlesel birliktelik kurmadıkları takdirde 'halkı' temsil edemezler. Bu durum insanları sosyal statüsü yıpranmış orta sınıfın en yoksun kalmış kesimine indirgemektedir. Bu günlerde halk olabilmek için, mobilize olmuş kalabalık bizim varoşların proletaryasının kuvvetli bir merkezi kesimini kapsamaması gerekmektedir. Böyle bir topluluğun dominant düzenden tamamen kopmuş olduğuna dair işaretler göstermesi gerekmektedir. Üç renkli bayrak yerine kırmızı bayrak kullanmak gibi işaretlerden bahsetmek buna iyi bir örnek olacaktır. Daha sonra minimal seviyede bazı talepler ileri sürülmelidir. Özelleştirmenin tamamen durdurulması ve 1980 ortalarından beri tatbik edilen sosyal yardımlardaki sınırlandırılmanın kaldırılması bu taleplere örnek teşkil etmektedir.

²³⁶ Alain Badiou, "Lesson of the 'Yellow Vest Movements,'" Verso Blog, trans. Gregory Elliott, 21 May 2019,7. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>

²³⁷ Alain Badiou, "Lesson of the 'Yellow Vest Movements,'" Verso Blog, trans. Gregory Elliott, 21 May 2019,8. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>

Alain Badiou: “Marks’ın dediği gibi, bir kere abartmalar ve yaygaralar ortadan kalksın ondan sonra Sarı Yelekliler hareketinin istikbal için çok büyük faydalar getireceğini hep beraber göreceğiz,” demiştir. Argümanlarına devam eden Badiou: “Eğer hareketteki aktivistlerin azınlığına baktığımızda bunların, birleşerek, aksiyon yaparak ve söyleşerek elde ettikleri kuvvetle, sezgisel olarak neyin ne olduğunu anladıklarına şüphem yoktur,” demiştir. Fakat bununla beraber kendilerinin talihsizliğinin gerçek kaynağını küresel ve ülkesel çapta- liberal karşı-devrim olduğunu kavramaları ve dolayısıyla ileri bir adım olarak yeni bir güç yapılanmasına, yani Sarı Yeleklilere istikballerini düşünme noktasında, bazı gerekli adımların atılması üzerinde ısrarla Fransız Devleti’ni temsil eden Macron’dan talep etmeleri şarttır. Badiou, “Sarı Yelekliler böylece politik halkın varoluşuna şüphesiz büyük katkı sağlayacaklardır,” demiştir. Alain Badiou, bu noktada genel çizgiden ayrılarak fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir.²³⁸

Batıdaki çoğullukcu (*pluralistic*) toplumlarda, ortak amaçlarını tarif ve takip eden sıradan insanların bir araya gelerek yeni kurdukları bağımsız gruplar olarak tarif edilen, toplumsal hareketler ve menfaat grupları, normal kabul görmektedir.²³⁹ Meyer ve Tarrow gibi bu biçim kültürü savunan vatandaşların ve sakinlerin kendi kendilerine örgütlenerek kurdukları otonom bölgeler vardır. Sivil toplum halk küresini/bölge oluştururlar, bu bölge ve statüsü günümüzün tartışılan konuları içerisinde en popüler olanıdır. Sivil toplum fikri, Avrupa Reformasyon ve Aydınlanma dönemi esnasında ortaya çıkmış, devlet ile toplum arasındaki ilk şeffaf farklılığı kesin hatlarla belirtmiştir.²⁴⁰ Toplum, sadece kralın kapsadığı veya sınırladığı değil otonom bir bölge olarak kimlikleşmiştir. Bu fikir, ihtilalin ortaya çıkmasını ve demokrasinin on sekizinci yüz yılda kök salıp gelişmesinin arka perdesini oluşturmaktadır. Bu demokratik fikirler yaygınlaşmış ve dünyadaki toplumların içerisine nüfuz etmiştir. Sivil toplum kavramı dünyadaki birçok ülkede

²³⁸ Alain Badiou, “Lesson of the ‘Yellow Vest Movements,’” Verso Blog, trans. Gregory Elliott, May 2, 2019, 1-9.; <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>

²³⁹ David Meyer and Tarrow Sidney, (eds) *The Social Movement Society* (New York, NY: Rowman & Littlefield, 1998).

²⁴⁰ Edward Shils, “Reflections on Civil Society and Civility in the Chinese Intellectual Tradition.” In *Confucian Traditions in East Asian Modernity: Moral Education and Economic Culture in Japan and the Four Mini-Dragon*, ed. W.-M. Tu (Cambridge: Harvard University Press, 1996), 38–71.; Muthiah Alagappa, *Civil Society and Political Change in Asia: expanding and Contracting Democratic Space*. (Stanford, CA: Stanford University Press, 2004), 1-19.

politik tartişmaların en 6nemli bir kısmını oluşturmaktadır. Ancak, demokratik toplumlar pratikte çok kere yerleşik derebeylerin ve elitlerin b6y6k direnci ile karşılaşmışlardır.²⁴¹

²⁴¹ Jeffrey Broadbent, “Introduction: East Asian Social Movements,” November 2011:18.
DOI:10.1007/978-0-09626-1-1 <https://www.researchgate.net/publication/251212250>

SONUÇ

Bütün bu çalışmalar bize 2008 öncesinde meydana gelen toplumsal hareketlerin, 2008-ekonomik krizinden sonra ortaya çıkan toplumsal hareketlerden, amaç ve örgütlenme bakımından birbirinden tamamen ayrıldıklarını göstermiştir. 1960'tan 2008'e kadar olan toplumsal hareketler ile 2008'den 2020'ye kadar olan toplumsal hareketler karşılaştırıldığında ortak noktalarının pek bulunmadığı daha çok farklılaşan yönlerinin bulunduğu gözlemlenmiştir. İlk olarak benzer noktalara bakıldığında –1968 Öğrenci İsyancıları, Seattle İşgalleri (1999), 2008-Ekonomik Krizi, Wall Street İsyancıları (2011), Mısır Devrimi (2011), Madrid Street İşgali (2011), Sarı Yelekliler (2018), ve *Pro-Democracy Protestoları* Hong Kong (2019) – hepsinin birleştiği ortak noktanın katılımcıların ve örgütleyicilerin büyük çoğunluğunun, özellikle başlarda (1968) tamamen öğrencilerden oluşmuş olmasıdır. Bunun başlıca sebebi öğrencilerin liberal demokrasinin, pazar ekonomisinin ve insan haklarının siyasal ve toplumsal hayatı nasıl şekillendirdiğini kavramış olmalarına dayanmaktadır.²⁴²

Bu katılım ileriki yıllarda (2008 sonrası) toplumun bütün alt katmanlarına yayılarak neoliberal küreselleşme pratiklerinin etkisiyle, toplumdaki farklı birçok kesimi kapsamıştır. 1999'daki Seattle İşgalleri yeni toplumsal hareketlerin oluşumunda bir kırılmanın ayak sesleri gibi görülse de o dönemdeki teknolojinin seviyesi, örgütlenmenin türü bakımından, bu olayın 2008 sonrası olaylar kategorisine ait olmaktan ziyade, bu kategoriye geçiş niteliği taşıyan karma bir örnek olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Yeni toplumsal hareketlere geçişte

²⁴² Sarı Yelekliler (2018-halen) hareketi bir ayrıcalık olup, bu protesto hareketine başlangıçta sadece motorlu taşıt kullanan herkes katılırken sonraları renksizleşerek, küreselleşen Neoliberalizm'in yıkıcı hışmına uğramış, Elitist karşıtı bütün halk katmanlarının “emeklilik hakları elden gidiyor” parolası ile başlattıkları protesto hareketlerinde yer almışlardır.

asıl kırılma noktası, 2008 yılında dünya çapında etkiye sebep olan finans krizi sonrasında gerçekleşmiştir. Bu noktadan sonraki toplumsal hareketler içeriği ve oluşumu/örgütlenmesi bakımından yeni bir kategoride sınıflandırılmaya ihtiyaç duymaktadır.²⁴³

Bu toplumsal hareketleri (2008 ve sonrası) önceki toplumsal hareketlerden ayıran birçok farklılık vardır. Neoliberalizm'in yıkıcı pratiklerinin şekillendirdiği sosyo-ekonomik sisteme tepki şeklinde gelişen toplumsal hareketleri (2008 ve sonrası), önceki toplumsal hareketlerden (2008 öncesi) ayıran en önemli faktörler yapısal örgütlenme (*organization*) ve liderlik şekilleridir. 2008 öncesi toplumsal hareketler lider (egemen) odaklı, hiyerarşik tepeden tabana yayılan, piramidal bir örgütlenme biçimi olup homojen kitlelerden oluşmuşlardır. 2008 sonrası toplumsal hareketler ise çok katmanlı unsurlardan oluşan heterojen yapılardır. Mekân ve zaman bağlamında sabit bir lider (egemen) kadrosuna sahip değillerdir. Liderlik, rolü kendiliğinden olarak anonim biri tarafından üstlenip işini bitirdikten sonra geri çekildiği bir pratikten ibarettir. 2008 sonrası toplumsal hareketlerde (2011- Wall Street İşgali gibi) eyleme katılan kişiler eşit statülerde olup yönelim kararları birlikte verilmektedir ve örgütlenme şekli düzlemsel veya yatay hiyerarşik olarak adlandırılmaktadır. 2008 öncesi ve 2008 sonrası toplumsal hareketler arasındaki ikinci önemli fark kitleyi teşkil eden unsurlar arasında iletişimi sağlayan iletişim araçlarıdır. 2008 öncesi toplumsal hareketlerde en etkili iletişim aracı yazılı ve görsel medya olurken 2008 sonrası toplumsal hareketlerde bunlara ilaveten, ileri teknolojinin geçirdiği dijital devrimin sağladığı iletişim araçları, uydularla bütünleşmiş özel şebekeler veya kamuya açık ağlar kullanılmakta olup çoğunlukla protestoculara devlet sansüründen kurtulma imkânı sağlamaktadır. Chester ve Welsh (2011) iddia etmektedir ki toplumsal hareketler bu günlerde yeni bir platforma kaymakta ve 'ağlar hareketine' doğru evrimleşmektedir.²⁴⁴Yirmi birinci yüzyıl toplumsal hareketlerine baktığımızda -Seattle Occupy (1999), Arap Baharı (2011), Wall Street İsyanları (2011), Gezi Parkı (2013) ve Sarı Yelekliler (2018-2020) – bunların gelişigüzel (*stochastic*) sosyal medya üzerinden bir araya gelen kalabalıkların, birbirlerini ışık hızıyla etkileyen bireylerden oluşan çok katmanlı

²⁴³ Kamusal alanların büyük kalabalıklarca, Bilgileşim ve İletişim Teknolojilerini (*Information and Communication Technologies*, ICT) kullanılarak örgütlenip ve toparlanarak işgal edilmeleridir.

²⁴⁴ G. Chester and I. Welsh, *Social movements: The key concepts* (London: Routledge, 1996),163.

ağlar şeklinde kurgulandıklarını, bir örgütlenme biçiminden ortaya çıkan sanal kitlesel akıl şeklinde hareket ettiklerini söyleyebiliriz. Örgütlenme biçimi ters piramidal hiyerarşik bir yapıdadır, hegemonik biçimde bir lider yoktur, kararlar tabanda oluşur ve yukarıya doğru gelişerek anonim ve değişken bir liderde yoğunlaşır, ta ki görevi yerine getirene kadar.²⁴⁵ Burada ‘4’üncü dalga’ diye adlandırılan İnternet Ağlarının, siyaset üretiminde büyük rol oynayan kolektif hafızanın, bireysel olan ruh halinin (şiddete veya adaletsizliğe uğramış birinin öfkesi) duygudaşlık (empati) yoluyla diğer bireylere bulaşması ile oluşmasında ki gücü inkar edilemez. İnternet ağları aynı zamanda çok güçlü hafızaya sahiptir ve çeşitli zaman kesitlerinde meydana gelen toplumsal hareketleri kolektif hafızada biriktirme yeteneğine sahiptir.

Diğer taraftan 2008 önceki toplumsal hareketler, amaçlarını gerçekleştirirken, eğitim ve insan hakları, savaş karşıtlığı, çevre, insan onuru ve aidiyetini koruyup kollama bağlamında ele alındığı için, ‘seçtiği hedefler genellikle egemene karşı yani devletin bekçiliğini yaptığı statüye karşıdır. 2008 sonrası toplumsal hareketler amaçta Arap Baharında olduğu gibi, varolan ekonomik, sosyal ve politik sisteme temelden karşı çıkarak, tarihsel uyanış şeklinde bir ayaklanma ile ortaya çıkmış, fakat sonuçta Mısır’da olduğu gibi, eskiye benzer totaliter bir diktatörlükle Sisi ile yetinen başarısız halk isyanı olarak tarihin karanlıklarına gömülmüştür.²⁴⁶ 2008 sonrası toplumsal hareketlerin hiçbirinde, tam anlamıyla Lenin’in 1917 Bolşevik Devrimi (*Revolution*) niteliğinde veya Alain Badiou anlamında Tarihsel Ayaklanma diyebileceğimiz kategoride bir sonuç halen ortaya çıkmamıştır.

Her çeşit toplumsal hareketlerin ve protestoların şok dalgası gibi ani oluşumlarının altında zaman ve mekân boyutlarına bakılmaksızın yatan nedensellikler ile sosyo-ekonomik krizler arasında güçlü bir organik sebep sonuç ilişkisi vardır.

2008 öncesi ve sonrası toplumsal hareketler arasındaki diğer önemli farklılık bu hareketleri doğuran sebeplerde yatmaktadır. Ki bu sebepler toplumsal hareketlerin amaçlarını bir taraftan belirlerken diğer taraftan da amaca en kestirme yoldan

²⁴⁵ P. Clastres, *Devlete Karşı Toplum*, çev. M. Sert ve N. Demirtaş (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006), 134.

²⁴⁶ Alain Badiou, “Tunus, Mısır: bir Doğu rüzgarı Batı’nın küstahlığını süpürdüğünde,” *Le Monde*, Şubat 18, 2011.

erişmede kullanılacak örgütlenme ve yönlendirme stratejilerini kurgulamaktadır. Bu bakımdan 2008 sonrası toplumsal hareketlerin gerçekleştiği protesto eylemlerinde, tamamen neoliberalizm araçlarına bir tepkime şeklinde gelişmekte ve onun özellikle küreselleşmede kullandığı araçları hedef almaktadır: Dünya Bankası, (WB); Uluslararası Para Fonu, (IMF); Dünya Ticaret Örgütü, (WTO) gibi kuruluşları, hedef olarak seçilmektedir.

Batı dünyası küresel finans krizinin (2008-2011) etkisi altında yoğrulmaya devam ederken iyileşme için gerekli ekonomik büyümedeki zafiyet ile pençeleşmekte olup diğer taraftan iklim değişikliği ile yaptığı mücadelede gösterdiği performans son otuz yılın en düşük seviyesine düşmüş olduğunu görerek ümitsizliğe kapılmıştır. Süratle yayılan bu sosyo-ekonomik epidemikten de en çok etkilenen kitle unutulmuşlar ve öğrenciler olmuştur.²⁴⁷ 1968 Gençlik İsyanları, 1999 Seattle İşgali, 2007-2008 Küresel Finans Krizi, 2011 Wall Street İsyanı, vs gibi olayları sadece çevre hassasiyetine, insan hakları ve özgürlüğüne veya iktidarların son zamanlarda uygulamaya koyduğu insanların yaşam biçimini tasarlamak pratikleriyle tek başına izah etmek mümkün değildir. Burada daha çok 70'lerin sonlarından beri uygulamaya koyulan küresel boyutlardaki neoliberalizm kisvesi altında faaliyette bulunan ekonomik-politik pragmatikler de aramak gerekmektedir. Neoliberal pratiklerin altüst ettiği asimetrik gelir dağılımının yarattığı, 'yoksulu daha yoksul zengini daha zengin yapan' yıkıcı sonuçlarının da katkısı olmuştur.²⁴⁸ Seattle, London, Toronto, Hamburg ve diğer mekânlarda gerçekleştiren kitlesel protestolar, G-20 toplantıları ile sembolize edilen Neoliberalizm ve onun yaratıcı yıkıcı pratiklerinin şekillendirildiği Dünya Ticaret Kuruluşunu (*World Trade Organization*, WTO) direkt hedef olarak seçmiştir.²⁴⁹

²⁴⁷ Z. Bauman ve C. Bordoni, *Kriz Hali ve Devlet*, çev. Yavuz Alogan (İstanbul: İthâki Yayınları, 2018).; Friedrich Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A new Statement of the Liberal Principles and Political Economy.* 'Volume I: Rules and Order (London: Routledge, 1973),78. <https://libsa.files.wordpress.com/2015/01/hayek-law-legislation-and-liberty.pdf> ; Ludwig von Mises, *The Free and Prosperous Commonwealth: An Exposition of the Ideas of Classical Liberalism* (Princeton, New Jersey: Van Nostrand, 1962)

²⁴⁸ David Harvey, *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*, çev. Aylin Onacak (İstanbul: Oxford University Press aracılığıyla Sel Yayıncılık, 2015),7.

²⁴⁹ David Harvey, "Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm," çev. E. Çığ ve Ü. Çığ,*Atılım Sosyal Bilimler dergisi* 2, no.2 (2012):67-88.

Alain Badiou'nun Mısır ve Tunus ayaklanmaları için: “bu öyle bir olay dizisi idi ki yankıları küresel dikkati üzerine çekti ve sayısız hareketlere ilham kaynağı oldu ve günümüzdeki politikaların zavallı halini düşünmemiz bakımından bir anlık fırsat sağladı, ”der. Badiou kabul etmektedir ki Mısır Devrimi (2011) ile hareket temelli politikalar, artık tarihsel işlemler içerisinde yeni bir safhaya girmiştir. Onun zaman ilerledikçe görmeyi ümit ettiğimiz şey; “Mısır Devrim olayı ile ilgili bazı ip uçları veya açıklayıcı fikirlerin ortaya çıkışı ve bunların bizlere belki bir şekilde politikaların ve örgütlenmelerin değişen tabiatları, devrimlerin anlamlanması, başarı ve yıkım nosyonları hakkında değerli bilgiler verebilmesidir.”²⁵⁰

Mısır Devrimi (2011) üzerinden sekiz sene geçmesinden sonra, Tahrir Meydanında timsal eşitirilen sosyal dayanışma, patlayıcı yaratıcılık, sosyal deneyimlerin yerlerini, birçok insan için, dehşet ve yok oluş almış olmasına rağmen, daha çok güçlükler, geri çekilmeler ve sinizm almıştır. Badiou bu tip bir hareketin alinyazısının ileride ne olacağı, başarı mı yoksa tam bir çöküntü ile sonuçlanacağını önceden kestirmenin imkansızlığına değinmiştir. Mısır ayaklanması bir anlamda olağanüstü bir tarihselliğe sahiptir çünkü bu olağan üstü hareketten sonra elimizde gene eskiye dönüş (*recircle*) kalmış ve devrim niteliğini kaybetmiş sadece tarihi bir uyanış ve isyan kimliği ile yetinmiştir. Bu kısa geriye dönüş süreci Badiou'yu biraz şaşırtmıştır: “Mübarek'in iktidardan düşürülmesi çok büyük bir hareketti, Müslüman Kardeşlerin ve diktatörlüğe dönüş ise yine olağan üstü bir hareketti, hele yerini bir askeri diktatörlüğe bırakması.” Badiou için hem enteresan ve hem de üzücü olmuştur.²⁵¹ Badiou, Mısır ayaklanmasının sonunun olumsuz sonuçlanmasını anlamaya çalışırken bazı önemli noktalara değinmiştir .Badiou eleştiri yaparak, “bizlerin her şeyden önce hareketlerin amacını anlamamız gerekmektedir, sadece saf olumsuz anlamda değil” ve bunlara ilaveten “hareketin sorunu ile gücü sorunu tamamen asimetrik idi,” demiştir.²⁵² Mısır ayaklanması açıkça negatif bir noktayı ifade etmiştir: ‘Hayır Mübarek’. Bir anlamda hareket birlikteliği negatif bir talep üzerinde kilitlemişti ve bu da hali hazırdaki güce karşı

²⁵⁰ Alain Badiou, “Alain Badiou on the Egyptian revolution,” eds. Linda Herrera and Dina El –Sharnouby, *Open Democracy*, Jadaliyya Publisher, 24 January 2018. <https://www.opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/alain-badiou-on-egyptian-revolution-questions/>

²⁵¹ Alain Badiou, “Tunus, Mısır: bir Doğu rüzgarı Batı'nın küstahlığını süpürdüğünde,” *Le Monde*, Şubat 18, 2011.

²⁵² Alain Badiou, “Are We Really in an Age of Riots?,” in *Historical Materialism* 23, no.2 (2015):4. Interview by Jason E. Smith in June 15, 2013.

idi. Fakat tabii olarak, ortaya çıkacak sonucun sadece ‘Hayır Mübarek’ olarak belirleneceğini kimse garanti edemezdi, ama karşımıza bunun yerine Sisi! çıkmıştır.²⁵³

Akaryakıt veya Karbon vergisindeki artışa karşı yapılan bir protesto olarak başlayan Fransa’daki Sarı Yelekliler hareketi çok geniş bir gündem ile halen devam etmektedir. Bu hareket Stanford ekonomisti Gregory Rostgöre: gerçekte yüksek seviyedeki işsizliğe ve diğer Avrupa ülkelerinde son on yıllık süreçte ekonomide görülen genişlemeye rağmen Fransa’ da halen durgunluğun devam etmesine kaşı duyulan hayal kırıklığından ve asabiyetten kaynaklanmaktadır. Bu hareket büyük çapta Başkan Emmanuel Macron’nun ekonomik politikalarını hedef olarak seçmiştir. Roston, “eğer Macron siyasal olarak hayatta kalmak istiyorsa, yaygın bir ekonomik genişleme ile birlikte sorumlu bir iklim politikasını cesaretlendirmek mecburiyetindedir“ der.²⁵⁴

Badiou “Fransa’ da Sarı Yelekliler isyanını haklı gösterecek değişik sebepler vardı ve bunlarında bu hareketi haklı gösterebilecek seviyede olduğunu hiç tereddüt etmeden garanti edebilirim,” demişti. Bununla beraber Sarı Yelekliler bu doğrudan ayaklanma hareketini, kullandığı ender kolektif görünüş çerçevesinde- parolalar, tekrar edilen demeçler- ele aldığı zaman bunlar içinde kendisine hitap veya ilgilendirecek veya mobilize edebilecek hiçbir şeye rastlamadığından şikayet etmiştir. “Bunların demeçleri, başlangıçtaki örgütsüzlüğü, aksiyon biçimleri, stratejik vizyonu ve genel düşünce biçimlerindeki tartışma eksikliği- bütün bunlar politik yaratıcılığı engellemiştir,” demiştir.²⁵⁵

Badiou, “son on senelik süreç içerisinde her tarafta ortaya çıkan ayaklanmalar hoş olmayan hezimetlerle sonuçlandı ve birçok insan bunların bedelini çok ağır ödediğini” vurgulamıştır. Son yıllarda tarihsel sıralamaya göre- Mısır, Tunus’u kapsayan Arap Baharı (2011), Wall Street işgali (2011), bunların arkasından Türkiye’de Taksim meydanı olayları (2013), Yunanistan ayaklanmaları ve Sarı Yelekliler hareketleri (2018-2019) takip etmiştir. Şu sıralarda devam eden Hong

²⁵³ Badiou Alain, “Are We Really in an Age of Riots?,” in *Historical Materialism* 23, no.2 (2015): 5. Interview by Jason E. Smith in June 2013.

²⁵⁴ Eric Hazan, “La Barricade: Histoire d’un objet revolutionnaire,” *Paris Editions Autrement*, 2013,

²⁵⁵ Alain Badiou, “Lesson of the ‘Yellow Vest Movements,” trans. Gregory Elliott (London:Versobooks, 2019):1-9. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>

KAYNAKÇA

- Aydın, M., Erdoğan, M., Sarıbay, A. Y., Bolay, S., Altan, M. *Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme*. Yayınlayan Cemal Uşak. İstanbul: Ufuk Kitapları, 2002.
- Aşkın, S. *Siyaniürcü Ahtapot*. İstanbul: Sel Yayınları, 1998.
- Al Jazeera and Agencies. "Timeline: Egypt's Revolution." In *News/Middle East*, December 1, 2011.
<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/01/201112515334871490.html>;
<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/01/201112515334871490.html>.
- Al Jazeera. "Timeline: Egypt's Revolution." In *News/Middle East*, December, 2011.
<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/01/201112515334871490.html>
- Alvarez, S. E., Evelina, D. and Arturo, E. *Cultures of politics/politics of cultures: Re-visioning Latin American social movements*. Boulder: Westview Press, 1998.
- Almeda, Paul. "Defensive mobilization: Popular movements against economic adjustment policies in Latin America." *Latin American Perspectives* 34, no.3 (2007):123–39.
- Alagappa Muthiah. *Civil Society and Political Change in Asia: expanding and Contracting Democratic Space*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2004.
- Alagappa, Muthaih. "Civil Society and Political Change: An Analytical Framework." In *Civil Society and Political Change in Asia: Expanding and Contracting Democratic Space*, 25–57. Stanford, CA: Stanford University Press, 2004.
- Almeda, Paul. *Mobilizing democracy: Globalization and citizen protest*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014.
- Almeda, Paul and Ulate, Cordero. "Social Movements Across Latin America." In *Handbooks of Sociology and Social Research*. Dordrecht: Springer Science+Business Media, 2015.
- Arce, M., *Resource extraction and protest in Peru*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2014.

- Badiou, Alain. *Le Reveil de L' Histoire*. Paris: Editions Lignes, 2011.
- Badiou, Alain. *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*. Translated by Gregory Eliot. London: Verso. 2012.
- Badiou, Alain. *Tarihin Uyanışı*. Çeviren: Murat Ersen. İstanbul: MonoKL Yayınları, 2017.
- Badiou, Alain. "Alain Badiou on the Uprising in Turkey ." <http://criticallegalthinking.com/2013/06/21/alain-badiou-on-the-upising-in-turkey/>
- Badiou, Alain. "Are We Really in an Age of Riots?" Interview by Jason Smith in 2013. Published in *Historical Materialism* 23, no.2 (2015):239-256.
- Badiou, Alain. "Tunus, Mısır: bir Doğu rüzgarı Batı'nın küstahlığını süpürdüğünde." *Le Monde*, February 18, 2011.
- Badiou, Alain. "Bir haydutlar dünyası, felsefi diyalog." *Liberation*, March 28, 2011.
- Badiou, Alain. "Alain Badiou on the Egyptian revolution. " In *Open Democracy*, January 24, 2018. Edited by Linda Herrera and Dina El –Sharnouby, Jadaliyya Publisher. <https://www.opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/alain-badiou-on-egyptian-revolution-questions/>
- Badiou, Alain. "Lesson of the 'Yellow Vest Movements.'" Translated by Gregory Elliott. *Verso Blog* , May 21, 2019. <https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement>
- Barba Carmen and Blanco, Victor. "The new social Movements in Spain: The Protests for the right to housing as an immediate predecessor of the 15M Movement, 2015." <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/c21933cb-e8c7-4351-bd6b-0651df527aa7.pdf>
- Barış, Ç. ve Diğerleri. *Yeni Toplumsal Hareketler: Küreselleşme, Direniş, Ütopya*. Yayınlayan Barış Doğan. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2009.
- Bauman, Z. ve Bordoni, C., *Kriz Hali ve Devlet*. Çeviren: Yavuz Alogan. İstanbul: İthâki Yayınları, 2018.
- Blumer, Herbert. "Collective Behavior." In *New Outline of the Principles of Sociology*, edited by Alfred McClug Lee, 166-222. New York: Barnes and Nobles Book, 1951.
- Blumer, Herbert. "Collective Behavior." In *Principles of Sociology*, edited by Robert Park, 221–32. New York: Barnes and Noble, 1938.
- Beuchter, Steven. *Understanding social movements: Theories from the classical era to the present*. Boulder: CO: Paradigma, 2011.

- Bestor, Victoria Lyon. "Toward a Cultural Biography of Civil Society in Japan." In *Family and Social Policy in Japan: Anthropological Approaches*, edited by Roger Goodman. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Broadbent, Jeffrey. "Introduction: East Asian Social Movements." November 2011, DOI:10.1007/978-0-09626-1-1
<https://www.researchgate.net/publication/251212250>
- Boren, M. E. *Student Resistance: A History of the Unruly Subject*. London: Routledge, 2001.
- Birchall, H. "France 1968: All Power to the Imagination!" In *Revolutionary Rehearsals*, edited by Colin Barker, 5-40. London: Bookmarks, 1987.
- Baker, Colin. *Festival of the Oppressed: Solidarity, Reform and Revolution in Poland, 1980-1981*. London: Bookmarks, 1986.
- Beauvoir, S. *Second Sex*. Translated by C. Borde and S. Malovany. New York: Vintage Books, 1949.
- Baker, Collins. "Some Reflections on Student Movements of the 1960s And Early 1970s." *Revisits Crítica de Ciências Sociais* 81, (2008): 43-91.
- Brown, M. ve May, J., "*Greenpeace* (Yeşil Barış)." Çeviren Sabir Yücekoç. İstanbul: Metis Yayınları, 1992.
- Brundtland, G. H. "Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) Raporu, 1987." <https://www.yandex.com.tr/search/?text=1987%20y%C4%B1l%C4%B1ndaki%20D%C3%BCnya%20C3%87evre%20ve%20Kalk%C4%B1nma%20Komisyonu%20raporundan%20&clid=2242162&lr=11503&noreask=1&nomisspell=1>
- Castaneda, E. "The Indignados of Spain: A Precedent to Occupy Wall Street." *Social Movement Studies* 11, no. 3-4 (2012):309-319.
- Crozat, Matthew. "Are the times a-changing? Assessing the acceptance of protest in western democracies." In *the Social Movement Society: Contentious Politics for the New Century*, edited by David S. Meyer and Sidney G. Tarrow, 59–82. Lanham: Rowman & Littlefield, 1998.
- Callahan, William. "Challenging the Political Order: Social Movements." In *Governance in the Asia-Pacific*, edited by Richard Maidment, David Goldblatt, and Jeremy Mitchell. London: Routledge, 1998.
- Çetinkaya, Doğan. "Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler." In *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, yayınlayan Doğan Çetinkaya, 25-75. İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.

- Chester, G. and Welsh. I. *Social movements: The key concepts*. London: Routledge, 2011.
- Clastres, P. *Devlete Karşı Toplum*. Çevirenler M. Sert ve N. Demirtaş. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006.
- Castells, Manuel. *İsyan ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. Çeviren Ebru Kılıç. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Coser, L. *Masters of Sociological Thought*. Second Edition. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc. 1977.
- Chenoweth, E. *Why Civil Resistance Works: The Strategic logic of Nonviolent Conflict*. New York: Harvard Publications, 2017.
- [.https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jun/20/authoritarianism-trump-resistance-defeat](https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jun/20/authoritarianism-trump-resistance-defeat)
- Davey, M. “Allies Have Doubts about Protesters in Wisconsin.” *New York Times*, November 11, 2011. Accessed December 2011. <http://www.nytimes.com/2011/11/12/us/wisconsin-protesters-remain-in-smaller-numbers.html?page-wanted=all>.
- Denavas-W, Bernadette. P. and Smith, J. C. “US Census Bureau, Current Population Reports, P60-238.” In *Income, Poverty, and Health Insurance Coverage in the United States: 2009*. Washington, DC: US Government Printing Office. Accessed (April 2012). <http://www.census.gov/prod/2010pubs/p60-238.pdf>
- Draper, H. *Berkeley: The New Student Revolt*. New York: Grove Press, 1965.
- Della Porta, Donatella. *Social Movements, Political Violence, and the State: A Comparative Analysis of Italy and Germany*. Cambridge: Cambridge UP., 1995,
- Eric, Hazar. *La Barricade: Histoire d'un objet revolutionnaire*. Paris: Editions Outremont, 2013.
- Enriquez, L. *Reactions to the market: Small farmers in the economic reshaping of Nicaragua, Cuba, Russia, and China*. University Park: Pennsylvania State University Press, 2010.
- Feenstra, R.A, and Keane, J. “Politics in Spain: A Case of Monitory Democracy.” *Voluntas* 25, no.5 (2014):1262-1280. doi: <http://dx.doi.org/10.1007/s11266-014-9461-2>.
- Fioramonti, L. and Thümler, E. “How Civil Society is Rethinking the Economy in a Time of Crisis.” *Citizens vs. Markets* 9. New York: Routledge, 2013.
- Flam, H. and King, D., eds. *Emotions and social movements*. London: Routledge, 2005.

- Friedan, Betty. *The Feminine Mystique*. New York: W.W.Norton & Company, INC.,1963.
- Frieden, J. “The Politics of the globalization backlash: Sources and Implications.” In *Annual Meeting of American Economics Association, Panel on Making Globalization Inclusive*. New York: Harvard University Press, 2018.
- Fukuyama, Francis. “US Against the World,” *Financial Times*. 2016.
<https://www.ft.com/content/6a43cf54-a75d-11e6-8b69-02899e8bd9d1>
- Fukuyama, Francis. *The End of History and The Last Man*. New York: Penguin, 1992.
- Ginsborg, P. “A History of Contemporary Italy.” *Society and Politics* 4, (1943):198. London: Penguin, 1990.
- Guogis, A. Dvi Lietuvos. “Considering the negative impact of globalization on the social sphere and the alternative of the new governance.”*Health Policy and Management* 1, no.5 (2013): 7-14
- Goldstone, Jack and Tilly, Chalmers. “Threat and opportunity: Popular action and state response in the dynamic of contentious action,” In*Silence and voice in the study of contentious politics*, edited by R. Aminzade et al., 179–94. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Gamson, William. “The social psychology of collective action.”In *Frontiers in Social Movement Theory*, edited by Aldon D. Morris, 53–76. New Haven: Yale University Press, 1992.
- Gold, Thomas. “Civil Society in Taiwan: The Confucian Dimension.” In *Confucian Traditions in East Asian Modernity*, edited by W.-m. Tu. 244–58. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996.
- Gussfield, Joseph. “Reflexivity of social movements.” In *New social movements: From ideology to identity*, edited by E. Laraña, H. Johnston, & J. R. Gusfield, 58–78. Philadelphia: Temple University Press, 1994.
- Goowin, Jeff, Jasper, M., Polletta, Francesca.“Introduction Why Emotion Matter.” In *Passionate Politics: Emotion and Social Movements*, edited by Jeff Goodwin et.al., 11-24. Chicago: Chicago UP, 2001.
- Goodwyn, Lawrence. *Breaking the Barrier: The Rise of Solidarity in Poland*. New York: Oxford UP, 1991.
- Gaunty, Heather. “What is Occupy Wall Street? The History of Leaderless Movements.”*The Washington Post*, October 10, 2011. Accessed

December 2011.;http://www.washingtonpost.com/national/onleadership/what-is-occupy-wall-street-the-history-of-leaderlessmovements/2011/10/10/gIQAwkFjaL_story.html

Harman, C. *Education, Capitalism and the Student Revolt*. London: International Socialism, 1968.

Hermaen, A. M. “[Equal Pay: A 35-Year Perspective](#).” London: Diane Pub Co, 1998.

Harvey, David. “Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm.” Çeviren: E. Çığ ve Ü. Çığ. *Atılım Sosyal Bilimler dergisi*2, no.2 (2012): 67-88.

Harvey, David. “Yeni Emperyalizm: Mülksüzleşme Yoluyla Birikim.” Çeviren: E. M. Dinçer. *Praksis* 11, (2011): 23-48. <http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/011-02.pdf>

Harvy, David. *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. Çeviren: Aylin Onacak. İstanbul: Oxford University Press aracılığıyla Sel Yayıncılık, 2015.

Habermas, Jürgen. “New Social Movements.” *Telos* 49, (1981): 33-37.

Hayek, Friedrich. *Law, Legislation and Liberty: A new Statement of the Liberal Principles and Political Economy, Rules and Order I*. London: Routledge, 1973. <https://libsa.files.wordpress.com/2015/01/hayek-law-legislation-and-liberty.pdf>

Hughes, N. “Young People Took to the Streets and all of a Sudden all of the Political Parties Got Old: The 15M Movement in Spain.” *Social Movement Studies* 10, no.4 (2011): 407-413. doi: 10.1080/14742837.2011.614109.

Hane, Mikiso. *Peasants, Rebels and Outcasts*. New York: Pantheon, 1982.

Haig, Ken. “National Aliens, Local Citizens: The Politics of Immigrant Integration in Japan in a Comparative Perspective.” Ph.D. Dissertation, Berkeley: University of California, 2009.

Harman, C. *The Fire Last Time: 1968 and After*. London: Bookmarks, 1988.

Johnson, E. W., and Frickle, S. “Ecological threat and the founding of U.S. national environmental movement organizations, 1962–1998.” *Social Problems* 58, no.3 (2011): 305–329.

Killian, Lewis. “Social Movements.” In *Handbook of Modern Sociology*, edited by Robert Faris, 426-455. Chicago: Rand McNally and Co., 1964.

Krumbüller, Famke . “Why the French Governments Is Struggling to End the Yellow Vests Protests.” *Forbes*, (March 28, 2019).

<https://www.forbes.com/sites/famkekrumbuller/2019/03/28/why-the-french-government-is-struggling-to-end-the-yellow-vests-protests/#2b220b995750>

- Kaihovirta, M., Linberg, H., Wickström, M. “The Neste War 1970-1972: The First Victory of the Budding Finnish Environmental Movement,” *Arcadia Collection: Global Environmental Movements*, no.8 (Spring 2018).<http://www.environmentandsociety.org/arcadia/neste-war-1970-1972-first-victory-budding-finnish-environmental-movement>
- Khor, M. “Globalisation and the Crisis of Sustainable Development.” *Environment and Development Series*, no.1, (2001):12.
- Karimi, Faith and Sterling, Joe. “Occupy Protests Spread around the World; 70 injured in Rome, 2011.” *CNN*, October 15. Accessed January 2012.
<http://www.cnn.com/2011/10/15/world/occupy-goes-global/index.html>
- Kroll, Andy. “How Occupy Wall Street Really Got Started.” *Mother Jones*, October 17. Accessed December 2011.<http://motherjones.com/politics/2011/10/occupy-wall-street-international-origins>
- Kornhauser, W. *The Politics of Mass Society*. New York: Free Press, 1959.
- Klein, Naomi. “Reclaiming the commons.” *New Left Review* 9, May June (2001): 81-89.
- Leffter, E. W. “March on Washington.” *Editor of Encyclopedia Britannica*, 1963.<https://www.britannica.com/biography/Martin-Luther-King-Jr/The-letter-from-the-Birmingham-jail#ref71128>
- Le Bon, Gustave. *Kitleler Psikolojisi*. Çeviren: Elif Kanur, Özgün Adı: *Psychologie des Foules*, 1845. İstanbul: Say Yayınları, 2018.
- Lubin, J. “The Occupy Movements: Emerging Protest Forms and Contested Spaces.” *Berkeley Planning Journal* 25, (2012):184-197
- Lipset, Seymour, Altbach, P.G. “Student Politics and Higher Education in the United States.” In *Student Politics*, edited by S.M. Lipset, 199-252. New York: Basic Books, 1967.
- Lumley, Robert. *States of Emergency. Cultures of Revolt in Italy from 1968 to 1978*. London: Verso, 1990.
- Le Gates, M. *In Their Time: A History of Feminism in Western Society*. New York: Routledge, 2001.
- Lang, K. and Gladys, L. *Collective Dynamics*. New York: Crowell, 1961.
- Morris, A. and Herring, Cedric. “Theory and Research in Social Movements: A Critical Review.” *Political Behavior Annual of Political Science*, (January 1987):1-81

- McCarthy, John D. and Zald, N. Mayer. *The Trends of Social Movements in America: Professionalization and Resource Mobilization*. Morristown, NJ: General Learning Press, 1973.
- McAdam, Doug, McCarthy, John. D., and Zald, N. Mayer. "Introduction: Opportunities, mobilizing structures, and framing processes—toward a synthetic, comparative perspective on Social movements." In *Comparative perspectives on social movements*, edited by D. McAdam, J. D. McCarthy and M. N. Zald, 1–20. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1996.
- McCarthy, John D. "Constraints and opportunities in adopting, adapting, and inventing." In *Comparative perspectives on social movements*, edited by D. McAdam, J. D. McCarthy, and M. N. Zald, 141–151. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1996.
- Marcuse, Herbert. *One Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. London: Routledge and Kegan Paul, 1964.
- Mitchell, Greg. *40 Days That Shook the World: From Occupy Wall Street to Occupy Everywhere*. New York, NY: Sinclair Books, 2011.
- McCarthy, John D. and Zald, Mayer. *The Trends of Social Movements in America: Professionalization and Resource Mobilization*. Morristown, NJ: General Learning Press, 1973.
- Marcuse, Peter. "Occupy and the Provision of Public Space: The City's Responsibilities." *Peter Marcuse's Blog*, December 1. Accessed December 2011. <http://pmarcuse.wordpress.com/2011/12/01/occupy-and-the-provision-of-public-space>
- Mises, Ludwig von. *The Free and Prosperous Commonwealth: An Exposition of the Ideas of Classical Liberalism*. Princeton, New Jersey: Van Nostrand, 1962.
- Marcuse, Peter. "Occupy and the Provision of Public Space: The City's Responsibilities." *Peter Marcuse's Blog*, December 1. Accessed December 2011. <http://pmarcuse.wordpress.com/2011/12/01/occupy-and-the-provision-of-public-space>
- Meyer, David. "Protest and political opportunities." *Annual Review of Sociology* 30, (2004):125–145.
- Meyer, David and Tarrow, Sidney (eds). *The Social Movement Society*. New York, NY: Rowman & Littlefield, 1998.

- McCarthy John D. "The globalization of social movement theory." In *Transnational social movements and global politics: Solidarity beyond the state*, edited by J. Smith, C. Chatfield, & R. Pagnucco, 243–59. Syracuse: Syracuse University Press, 1997.
- Moseley, Mason and Moreno, Daniel. "The normalization of protest in Latin America." *Americas Barometer Insights* 42, (2010): 1–7.
- Mares, David and Martinez, Rafael. *Debating Civil-Military Relations in Latin America*. Eastbourne: Sussex Academic Press, 2014.
- Mourao, Rachel, Saldanam, Magdalena, Gregor, Shannon, and Zeh, D. Adrian. "Support for Protests in Latin America: Classifications and the Role of Online Networking." *Social Sciences* 5, (2016):58. <https://doi:10.3390/socsci5040058>.
- Nakano, Lynne Y. *Community Volunteers in Japan: Everyday Stories of Social Change*. London: Routledge Curzon, 2005.
- Özen, Hayriye. "Meydan Hareketleri ve 'Eski ve Yeni' Toplumsal Hareketler." *Ankara: Mülkiye Dergisi* 39, no.2, (2015): 11-40.
- Özen, Hayriye. "Toplumsal Hareketlerin Siyasal Rolü: Rasyonalist Yaklaşımların Eleştirilse Bir Değerlendirilmesi." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 68, no.23 (2013): 37-41.
- Örmeci, O. "Francis Fukuyama'nın Donald Trump ve Yükselen Popülist Milliyetçilik." *Uluslararası Politika Akademisi*, 2016. <http://politikaakademisi.org/2016/11/16/francis-fukuyamanin-donald-trump-ve-yukselen-populist-milliyetcilikler-yorumu/>
- Özen, Hayriye. "Bergama Mücadelesi: Doğuşu ve Gelişimi ve Sonuçları." *ResearchGate*, (2009). <https://www.researchgate.net/publication/279444753>
- Olson, Mancur. *The logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press, 1965.
- Patinkin, D. "Multiple Discoveries and the Central Message." *American Journal of Sociology* 89, (1983):306-323.
- Park, Robert and Ernest, Burgess. *Introduction to the Science of Sociology*. Chicago: University of Chicago Press, 1921.
- Perry, Elizabeth J and Selden, Mark. *Chinese Society Change, Conflict and Resistance. Asia's Transformations*. London, New York, NY: Routledge, 2000.
- Rodriguez, San Julián. *Informe 2012: Juventud en Espana*. Madrid: globalization perspective. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2012.

- Redding, S. Gordon. "Societal Transformation and the Contribution of Authority Relations and Corporate Norms in Overseas Chinese Businesses." In *Confucian Traditions in East Asian Modernity: Moral Education and Economic Culture in Japan and the Four Mini-Dragons*, edited by W.-M. Tu, 310–27. Cambridge: Harvard University Press, 1996.
- Ryan, Barbara. *Feminism and the Women's Movement: Dynamics of Change in Social Movement Ideology, and Activism*. New York: Routledge, 1992.
- Ritzer, George. *Sociological Theory*. New York: Alfred A. Knopf, 1983.
- Stiglitz, Joseph. "The fruit of hypocrisy: Dishonesty in the finance sector dragged us here, and Washington looks ill-equipped to guide us out." *The Guardian*, September 16, 2008.
- Smith, Jason. "Are We Really in an Age of Riots?" *Historical Materialism* 23, no.2, (2015): 239-256.
- Simsa, Ruth. "The Social Situation in Spain and the Spanish Protest Movements." *Vienna: ÖGfE Policy Brief* 2, 2015, ISSN 2305-2635.
- Simmons, E. "Grievances do matter in mobilization." *Theory and Society*, 43, (2014): 513–546.
- Silva, E. *Challenges to Neoliberalism in Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, (2009).
- Smith, Jackie. *Social movements for global democracy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2008.
- Shils, Edward. "Reflections on Civil Society and Civility in the Chinese Intellectual Tradition." In *Confucian Traditions in East Asian Modernity: Moral Education and Economic Culture in Japan and the Four Mini-Dragon*, edited by W.-M. Tu, 38–71. Cambridge: Harvard University Press, 1996.
- Smelser, Neil. "Social and psychological dimensions of collective behavior." In *Essays in Sociological Explanation*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, (1968): 92-102.
- Smelser, Neil. *Theory of Collective Behavior*. New York: The Free Press, 1962.
- Shah, A. "Global Financial Crisis, Global Issues: Social, Political, Economic and Environmental Issues That Affect Us All." *New York Times*, March 24, 2013. <http://www.globalissues.org/article/768/global-financial-crisis>
- Srinivasan, R. "London, Egypt and the Nature of Social Media." *Washington Post*, August 11. Accessed April 2012. <http://www.washingtonpost.com/national/innovations/london-egypt-andthe->

[complex-role-of-Social-media/2011/08/11/gIQAIdud8I_story.html](https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jun/20/authoritarianism-trump-resistance-defeat)

- Stephani, M. J. and Snyder, T. “Authoritarianism is making a comeback. Here’s the time –tested way to defeat it.” *The Guardian International Edition*, 2017.<https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jun/20/authoritarianism-trump-resistance-defeat>
- Taylor, V., and Whittier, Nancy. “Collective identity in social movement communities: Lesbian feminist mobilization.” In *Frontiers of social movement theory*, edited by A. Morris & C. Mueller, 104–129. New Haven, CT: Yale University Press, 1992.
- Tilly, Charles. “Does modernization breed revolution?” *Comparative Politics* 5, (1973):425-447.
- Tilly, Charles. “Social movements and national politics.” Ann Arbor, MI: CRSO Working Paper 8197, 1979.
- Tilly, Charles. *From Mobilization to Revolution*. Reading, MA: Addison-Wesley, 1978.
- Tilly, Charles. “Toplumsal Hareketler Yirminci Yüzyılda Giriyor,” In *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, edited by Doğan Çetinkaya, 153-199. İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.
- Tilly, Charles. “Contentious repertoires in Great Britain, 1758–1834.” *Social Science History* 17, (1993): 253–80.
- Tarrow, Sidney. *Power in Movement: Social Movements, Collective Action and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Turner, Ralph and Lewis, K. *Collective Behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1957. The Second Edition. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1972.
- Turner, Ralph. “Collective behavior and resource mobilization as approaches to social movements : Issues and continuities.” *Research in Social Movements, Conflict and Change* 4, (1981): 1-24.
- Thomson, Edward. (ed.) *Warwick University Ltd: Industry, Management and the Universities*. Harmondsworth: Penguin Education Special, 1970.
- Taylor, V. and Whittier, Nancy. “Collective identity in social movement communities: Lesbian feminist mobilization.” In *Frontiers of social movement theory*, edited by A. Morris & C. Mueller, 104–129. New Haven, CT: Yale University Press, 1992.
- Touraine, Alain. “A sociology of the subject,” In *Alain Touraine*, edited by Clark, J. & Diani, M. 291-342. London: Falmer Press, (1996).
- Touraine, Alain. *The voice and the eye: An analysis of social movements*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

- Ünal, M. C. “Arap Baharı Sonrası Avrupa Komşuluk Politikasının Geleceği.” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 16, no.2 (2017):147-170.
- Vasilopoulou, A. “Woman by Choice: A Comment on Simone De Beauvoir’s Famous Phrase ‘One Is Not Born a Woman, but Becomes One.’” *Journal of Research in Gender Studies* 4, no. 2 (2014): 489-490.
- Von Buklow, M., *Building transnational networks: Civil society and the politics of trade in the Americas*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- Walton, J., Shefner, J. “Latin America: Popular protest and the state.” In *Free markets and food riots: The politics of global adjustment*, edited by J. Walton & D.Seddon, 97–134. Oxford: Blackwell, 1994.
- “World Trade Organization 1999 Seattle Ministerial Conference Protest Collection, 1993-2011.” *Archives West Orbis Cascade Alliance*. 2007 (Last Modified: 4/2/2020). <http://archiveswest.orbiscascade.org/ark:/80444/xv08728>
- Yamashita, S.Hideo.“Confucianism and the Japanese State, 1904–1945.”In *Confucian Traditions in East Asian Modernity*, edited by W.-M.Tu, 132–54. Cambridge: Harvard University Press, 1996.
- Yamanata, Keiko. “Immigration, Population and Multiculturalism in Japan.”*Asia Program Special Report*, no. 141 (2008).
- Zirakzadeh, C. E. *Social Movements in Politics: A Comparative Study*. London: Long, 2006.

EKLER

EK-1: ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyisim, İsim : Yıldırım Oğurtanı, İlknur
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 31.12.1990- Elazığ
Tel : 0542 698 1820
E-Posta : ilkogul62@hotmail.com

EĞİTİM

Derece : Lisans (Bölüm ve Fakülte Birincisi)
Kurum : Atılım Üniversitesi, İ.İ.F
Mezuniyet Tarihi : 2016

Derece : Lise
Kurum : Elazığ Özel Doğa Koleji
Mezuniyet Tarihi : 2008

YABANCI DİL

İngilizce – İyi Seviyede

HOBİLER

Siyaset, Felsefe, Türk Halk Müziği, Sinema, Edebiyat, Spor.